

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

A27/A12 Ring Utrecht – aanvullende onderbouwing additionaliteit

Datum 10 november 2025
Status definitief

Inhoud

1	Inleiding—1
1.1	Aanleiding—1
1.2	Aanpak en uitgangspunten notitie: algemeen—2
1.3	Aanpak en uitgangspunten notitie: additionaliteitsvereiste—4
1.4	Opbouw notitie—8
2	Overzicht bevindingen per natuurwaarde inclusief aanvullende ecologische effectbeoordeling stikstofdepositie—9
3	Toets additionaliteitsvereiste aan de hand van de best beschikbare kennis ten tijde van het TB2022 (algemeen)—12
3.1	Toets additionaliteitsvereiste: juridisch kader—12
3.2	Best beschikbare kennis ten tijde van TB2022—13
3.3	Ten tijde van TB2022 geen gewijzigde inzichten met betrekking tot uitvoering herstelmaatregelen—18
3.4	Ten tijde van TB2022 werd de noodzakelijk geachte daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn in elk Natura 2000-gebied (ruimschoots) behaald—20
4	Nadere onderbouwing artikel 6, eerste lid, van de Habitatrictlijn voor H9190 oude eikenbossen (Veluwe) en H7140B overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden (Binnenveld)—26
4.1	Inleiding—26
4.2	Algemeen—27
4.3	Veluwe H9190 Oude eikenbossen—28
4.4	Binnenveld H7140B Veenmosrietlanden—29
5	Nadere onderbouwing artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn (per gebied)—32
5.1	Naardermeer—32
5.2	Nieuwkoopse plassen en de Haeck—38
5.3	Oostelijke Vechtplassen—48
5.4	Botshol—56
5.5	Veluwe—60
5.6	Binnenveld—68
6	Compensatie—74
6.1	Bruto-compensatie—74

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

- 1.1.1 Bij besluit van 13 juli 2022 heeft de Minister het tracébesluit "A27/A12 Ring Utrecht 2022" genomen (hierna: het TB2022). Het TB2022 wijzigt op onderdelen het tracébesluit "A27/A12 Ring Utrecht 2020" (hierna: het TB2020). Tevens bevat het TB2022 een nieuwe passende beoordeling van de gevolgen van het project A27/A12 Ring Utrecht, de Passende Beoordeling 2022.¹
- In de Passende Beoordeling 2022 is geconcludeerd dat het project mogelijk bij een aantal Natura 2000-gebieden kan leiden tot een aantasting van de natuurlijke kenmerken van deze gebieden. Om die reden is in het TB2022 extern gesaldeerd: de (gedeeltelijke) beëindiging van acht agrarische bedrijven (hierna: saldogevers) is ingezet als mitigerende maatregel. Dit betekent dat de stikstofdepositie die het project A27/A12 Ring Utrecht tot gevolg heeft op de betreffende Natura 2000-gebieden is 'weggestreept' tegen de afname van de stikstofdepositie op diezelfde Natura 2000-gebieden door de (gedeeltelijk) beëindigde saldogevers.
- 1.1.2 In de tussenuitspraak van 30 april 2025 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: de Afdeling) geoordeeld dat de Minister voortsnog onvoldoende gemotiveerd heeft dat bij de inzet van extern salderen als mitigerende maatregel voldaan wordt aan het additionaliteitsvereiste.² De Afdeling acht de door de Minister aangeleverde onderbouwing, zoals neergelegd in de notitie "Ontwikkeling stikstofdepositie in de Natura 2000-gebieden waar externe saldering is ingezet voor het project A27/A12 Ring Utrecht" van 18 september 2024 (hierna: de notitie ontwikkeling stikstofdepositie), op dit moment nog ontoereikend. Meer specifiek overweegt de Afdeling in dit verband het volgende:
- Bij de toetsing aan het additionaliteitsvereiste moet onderscheid worden gemaakt tussen een toets in relatie tot artikel 6, *eerste lid*, van de Habitatrichtlijn en een toets in relatie tot artikel 6, *tweede lid*, van de Habitatrichtlijn. Bij de eerste toets is de vraag aan de orde of de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers nodig is als instandhoudingsmaatregel. Dat is het geval als die maatregel nodig is voor het behoud of het herstel van de gunstige staat van instandhouding van de soorten en habitattypen waarvoor een Natura 2000-gebied is aangewezen. Bij de toets aan het tweede lid is de vraag aan de orde of de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers nodig is als passende maatregel. Dat is het geval als de maatregel nodig is om een dreigende verslechtering en verstoring met significante gevolgen voor soorten en habitattypen waarvoor een Natura 2000-gebied is aangewezen te voorkomen.³
  - Ten aanzien van de toetsing aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, *eerste lid*, van de Habitatrichtlijn, overweegt de Afdeling dat de Minister terecht gesteld heeft dat uit de beheerplannen voor de zes betrokken Natura 2000-gebieden, zoals die golden ten tijde van de vaststelling van het TB2022, volgt dat voor het halen van de instandhoudingsdoelstellingen een (blijvende)

¹ Zie "Passende Beoordeling Stikstofdepositie 2022. A27/A12 Ring Utrecht" van 13 juli 2022 van RoyalHaskoningDHV.

² Zie ABRvS 30 april 2025, ECLI:NL:RVS:2025:1971.

³ Zie ABRvS 30 april 2025, ECLI:NL:RVS:2025:1971, r.o. 81.1-81.10.

- daling van de stikstofdepositie nodig is en dat daarbij niet eenduidig is aangegeven hoe groot en binnen welke termijn deze afname moet zijn gerealiseerd. De Minister heeft volgens de Afdeling op zichzelf ook voldoende onderbouwd dat er in de betrokken Natura 2000-gebieden sprake is van een blijvende daling van stikstofdepositie. Volgens de Afdeling heeft de Minister zich echter ten onrechte geen rekenschap gegeven van de staat van instandhouding van twee specifieke habitattypen: het habitatype oude eikenbossen in het Natura 2000-gebied "Veluwe" en het habitatype overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden in het Natura 2000-gebied "Binnenveld". Gelet op wat op de beheerplannen van deze Natura 2000-gebieden staat, is het op basis van de in deze procedure op dit moment beschikbare gegevens naar het oordeel van de Afdeling niet mogelijk om voor deze habitattypen te oordelen dat het halen van de instandhoudingsdoelen mogelijk is ook zonder de inzet van de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers.⁴
- Ten aanzien van de toetsing aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, *tweede lid*, van de Habitatrichtlijn, overweegt de Afdeling dat de Minister hier nog geen invulling aan heeft gegeven.⁵

- 1.1.3 De Afdeling heeft de Minister opgedragen om dit gebrek te herstellen. De Afdeling geeft aan dat de Minister dit kan doen door alsnog toereikend te motiveren dat bij de inzet van extern salderen als mitigerende maatregel wordt voldaan aan het additionaliteitsvereiste, dan wel door het TB2022 in plaats van met de inzet van extern salderen met bijvoorbeeld aanvullende compenserende maatregelen gewijzigd vast te stellen.⁶
- 1.1.4 Ter herstel van het door de Afdeling geconstateerde gebrek bevat deze notitie een aanvullende onderbouwing. Met het oog op de zelfstandige leesbaarheid van deze notitie, bevat de notitie op sommige onderdelen een herhaling van eerdere stukken.

1.2 Aanpak en uitgangspunten notitie: algemeen

- 1.2.1 In het TB2022 is de externe saldering primair ingezet voor een aantal habitattypen in het Natura 2000-gebied "Veluwe" en voor de Natura 2000-gebieden "Binnenveld" en "Oostelijke Vechtplassen". Omdat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers ook de depositiebijdrage van het project A27/A12 Ring Utrecht in de Natura 2000-gebieden "Naardermeer", "Nieuwkoopse Plassen & De Haeck" en "Botshol" wegnam, is de externe saldering ook ingezet voor deze Natura 2000-gebieden. Een verdere ecologische beschouwing van deze gebieden is om die reden in de Passende Beoordeling 2022 achterwege gebleven. Dit geldt ook voor een aantal nog niet beoordeelde habitattypen in de Veluwe.⁷

⁴ Zie ABRvS 30 april 2025, ECLI:NL:RVS:2025:1971, r.o. 81.8.

⁵ Zie ABRvS 30 april 2025, ECLI:NL:RVS:2025:1971, r.o. 81.9.

⁶ Zie ABRvS 30 april 2025, ECLI:NL:RVS:2025:1971, r.o. 81.10 en r.o. 220, onder a.

⁷ Zie "Passende Beoordeling Stikstofdepositie 2022. A27/A12 Ring Utrecht" van 13 juli 2022 van RoyalHaskoningDHV, blz. 88.

Overzicht saldogevers TB2022

Bedrijf	Natura 2000-gebied ten behoeve waarvan saldogever is ingezet	Gehele of gedeeltelijke bedrijfsbeëindiging?
Rozenkampweg 2 te Epe	Veluwe	Gehele bedrijfsbeëindiging
De Beek 77 te Ermelo	Veluwe	Gehele bedrijfsbeëindiging
Zeggelaarsweg 3 te Lunteren	Veluwe	Gedeeltelijke bedrijfsbeëindiging
Laarweg 29b te Harskamp	Veluwe, Binnenveld	Gedeeltelijke bedrijfsbeëindiging
Bijschoterweg 16 te Voorthuizen	Veluwe, Binnenveld	Gedeeltelijke bedrijfsbeëindiging
Lange Heideweg 12 te Otterlo	Veluwe, Binnenveld	Gedeeltelijke bedrijfsbeëindiging
Tweede Velddwarsweg 2 te Waverveen	Oostelijke Vechtplassen, Naardermeer, Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, Botshol	Gedeeltelijke bedrijfsbeëindiging
Looydijk 20 te Tienhoven	Oostelijke Vechtplassen, Naardermeer, Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, Botshol	Gehele bedrijfsbeëindiging

1.2.2 Ter uitvoering van de tussenuitspraak heeft de Minister aanleiding gezien om allereerst alsnog ecologisch te onderzoeken of ten aanzien van de nog niet beoordeelde habitattypen (in de Veluwe) en de nog niet beoordeelde Natura 2000-gebieden (Naardermeer, Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, Botshol) de depositiebijdrage van A27/A12 Ring Utrecht, al dan niet in combinatie met andere plannen of projecten, significante gevolgen kan hebben en zo ja, of de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden worden aangetast. Als de conclusie is dat dit met zekerheid is uitgesloten, dan is de inzet van de saldogevers als mitigerende maatregel immers niet nodig. Een toets aan het additionaliteitsvereiste hoeft dan ook niet plaats te vinden. De betreffende aanvullende ecologische beoordeling is als bijlage 1 bij deze notitie gevoegd.⁸ Te zien is dat voor een aanzienlijk deel van de natuurwaarden geconcludeerd kan worden dat significante gevolgen zijn uitgesloten.

1.2.3 Vervolgens heeft de Minister, ter uitvoering van de tussenuitspraak, specifiek voor het habitatype oude eikenbossen in het Natura 2000-gebied "Veluwe" en het habitatype overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden in het Natura 2000-gebied "Binnenveld", een nadere onderbouwing gegeven van het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, eerste lid, van de Habitatrichtlijn. Deze nadere onderbouwing is te vinden in hoofdstuk 3 en 4 van deze notitie. Ook heeft de Minister een toets

⁸ Rapport aanvullende passende beoordeling stikstofdepositie 2025 A27/A12 Ring Utrecht.

gedaan aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn. Deze toets is óók gedaan voor de 'meeliftende' habitattypen waarvoor alsnog is geconcludeerd dat significante gevolgen zijn uitgesloten (zie hiervoor). De betreffende beoordeling is uitgewerkt in hoofdstuk 3 en 5 van deze notitie. Te zien is dat voor elke natuurwaarde geldt dat aan het additionaliteitsvereiste wordt voldaan.

- 1.2.4 Tot slot heeft de Minister – ten overvloede – voor enkele natuurwaarden onderzocht of de reeds voorziene compensatie, zoals uiteengezet in het bruto compensatieplan, voldoende dekkend is.⁹ Dit voor het geval de Afdeling ten aanzien van deze natuurwaarden tot het oordeel zou komen dat de mitigerende maatregelen niet in de Passende Beoordeling 2022 betrokken mochten worden. Dit is uitgewerkt in hoofdstuk 6 van deze notitie.
- 1.2.5 Het bovenstaande betekent dat de betrokken natuurwaarden onder één of meer van de volgende categorieën kunnen vallen:
1. Het is uitgesloten dat de depositiebijdrage van het project A27/A12 Ring Utrecht op zichzelf, dan wel in combinatie met andere plannen of projecten, voor significante gevolgen zorgt.
  2. De (gedeeltelijke) beëindiging van de ingezette saldogevers is niet nodig als instandhoudingsmaatregel of passende maatregel en mag worden ingezet als mitigerende maatregel ten behoeve van het project A27/A12 Ring Utrecht. Er wordt voldaan aan het additionaliteitsvereiste.
  3. Ten overvloede, voor het geval de Afdeling tot het oordeel zou komen dat de mitigerende maatregelen niet in de Passende Beoordeling 2022 betrokken mochten worden: de mogelijke aantasting van de natuurlijke kenmerken van de betrokken Natura 2000-gebieden wordt met het huidige bruto-compensatieplan al gecompenseerd. Het project A27/A12 Ring Utrecht kan door middel van de zogeheten ADC-toets doorgang vinden.
- 1.2.6 In hoofdstuk 2 zijn de bevindingen per natuurwaarde samengevat. Te zien is dat elke natuurwaarde op zijn minst onder één categorie valt, en veelal onder meerdere categorieën. In dit verband wordt benadrukt dat elke categorie op zichzelf al zorgt voor de conclusie dat ten aanzien van de betreffende natuurwaarde voldaan wordt aan de eisen van de Wet natuurbescherming. De Minister ziet hierin dan ook bevestigd dat het TB2022 voldoet aan de vereisten van de natuurbeschermingswetgeving.

1.3 Aanpak en uitgangspunten notitie: additionaliteitsvereiste

- 1.3.1 Voor zover het gaat om het additionaliteitsvereiste, brengt de Minister in herinnering dat de algemene opgave om de te hoge stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden terug te brengen moet worden onderscheiden van de besluitvorming over individuele plannen en projecten die tot stikstofdepositie leiden. De algemene opgave hangt samen met de uit de Habitatrichtlijn voortvloeiende verplichting tot behoud, herstel en het voorkomen van verslechtering van de Natura 2000-gebieden (artikel 6, eerste en tweede lid, van de Habitatrichtlijn). Bij de toets van individuele

---

⁹ Het bruto-compensatieplan maakt onderdeel uit van Samenwerkingsovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer van november 2020. Deze samenwerkingsovereenkomst is als bijlage bij het verweerschrift van juli 2023 inzake het Tracébesluit 2022 gevoegd (bijlage 5). Het bruto-compensatieplan is aan de Afdeling gestuurd op verzoek van appellanten Pruisen/ Van Gelderen.

plannen en projecten staat de vraag centraal of het plan of project, al dan niet in combinatie met andere plannen of projecten, significante gevolgen kan hebben voor Natura 2000-gebieden en zo ja, of de natuurlijke kenmerken van die gebieden door het plan of project worden aangetast (artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn).¹⁰

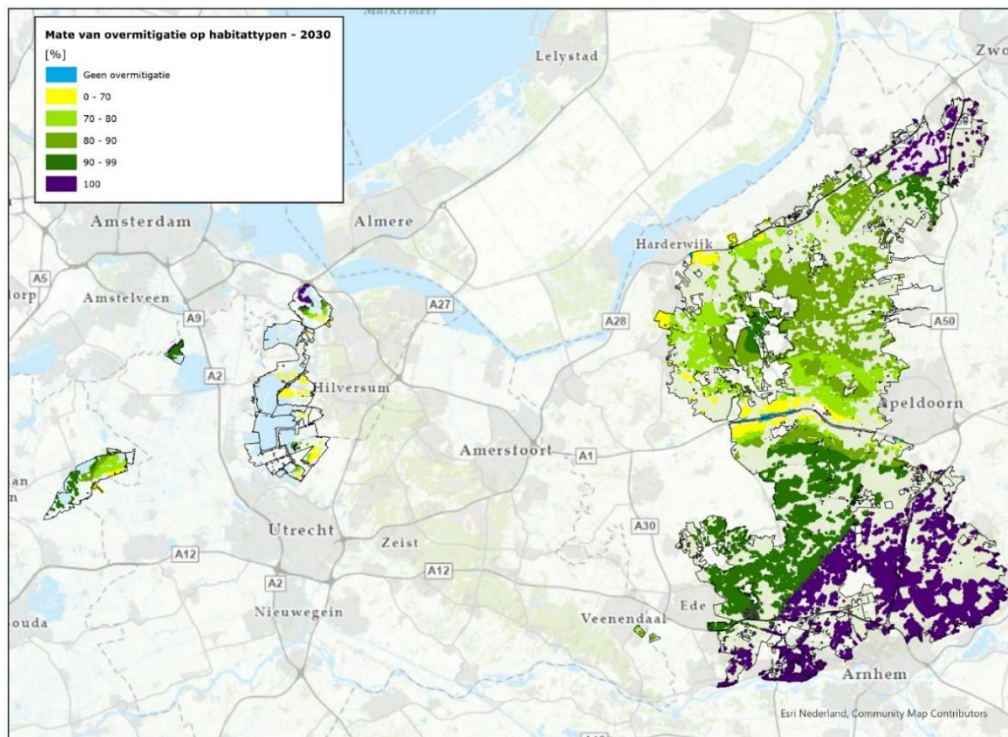
- 1.3.2 In het geval van het project A27/A12 Ring Utrecht gaat het om een projecttoets in de zin van artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn. De vraag of, in het licht van artikel 6, eerste en tweede lid, van de Habitatrichtlijn, voldoende instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen worden getroffen, is in beginsel dan ook niet aan de orde. De reden dat aan het additionaliteitsvereiste moet worden getoetst, is omdat de Minister overeenkomsten heeft afgesloten met enkele ondernemers waarin is overeengekomen om de agrarische bedrijven van deze ondernemers (gedeeltelijk) te beëindigen om de depositiebijdrage van het project A27/A12 Ring Utrecht te kunnen 'wegstrepen' tegen de depositiedaling die hierdoor optreedt. Dat komt neer op het inzetten van de 'saldogevers' als mitigerende maatregel. De (gedeeltelijke) beëindiging van een saldogevend bedrijf is een maatregel die naar zijn aard ook geschikt is om ingezet te worden als instandhoudings- of passende maatregel. In het PAS-arrest van 7 november 2018 overwoog het Hof van Justitie van de Europese Unie dat naar het positieve effect van de maatregelen die krachtens artikel 6, eerste en tweede lid, van de Habitatrichtlijn "nodig zijn", niet kan worden verwezen om op grond van het derde lid van dat artikel een vergunning te verlenen voor projecten die nadelige gevolgen hebben voor beschermde gebieden.¹¹ De Afdeling leidt hieruit af dat, in het geval een mitigerende maatregel wordt getroffen die naar zijn aard ook geschikt is om ingezet te kunnen worden als instandhoudingsmaatregel of passende maatregel, een toets moet plaatsvinden aan het additionaliteitsvereiste.¹²
- 1.3.3 Dit gegeven laat echter onverlet dat de Minister niet het bestuursorgaan is dat op grond van de Wet natuurbescherming (of de Omgevingswet) bevoegd is en/of gehouden is om instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen te treffen voor de aan de orde zijnde Natura 2000-gebieden. De Minister heeft voorafgaand aan de vaststelling van het TB2022 bij de daartoe wel bevoegde bestuursorganen – Gedeputeerde Staten van de provincies Gelderland, Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland – geïnformeerd of het concrete voornemen bestond om de saldogevende bedrijven te beëindigen ten behoeve van de Natura 2000-gebieden. Dit bleek ten aanzien van geen enkele saldogever het geval. De Minister is tegen die achtergrond in gesprek gegaan met de saldogevers en is overeengekomen dat de bedrijfsvoering (gedeeltelijk) zou worden beëindigd ten behoeve van het project A27/A12 Ring Utrecht. De Minister werpt de vraag op of van initiatiefnemers die niet het bevoegde gezag zijn van de natuurbeschermingswetgeving redelijkerwijs meer kan worden verwacht.
- 1.3.4 De Minister hecht er in dit verband ook aan te benadrukken dat bij externe saldering vrijwel nooit de volledig verworven stikstofruimte nodig is voor het aan de orde zijnde plan of project. Dit maakt dat externe saldering vaak juist ook gunstige effecten heeft voor Natura 2000-gebieden. Dit is zeker zo in geval van het project A27/A12 Ring Utrecht. De saldogevers zorgen gemiddeld voor een veel grotere

¹⁰ Zie bijvoorbeeld ABRvS 30 september 2020, ECLI:NL:RVS:2020:2318, r.o. 4.1 (Logistiek Park Moerdijk) en ABRvS 24 november 2021, ECLI:NL:RVS:2021:2627 (GOL I), r.o. 30.3.

¹¹ Zie HvJ EU 7 november 2018, ECLI:EU:C:2018:882 (PAS-arrest), r.o. 124.

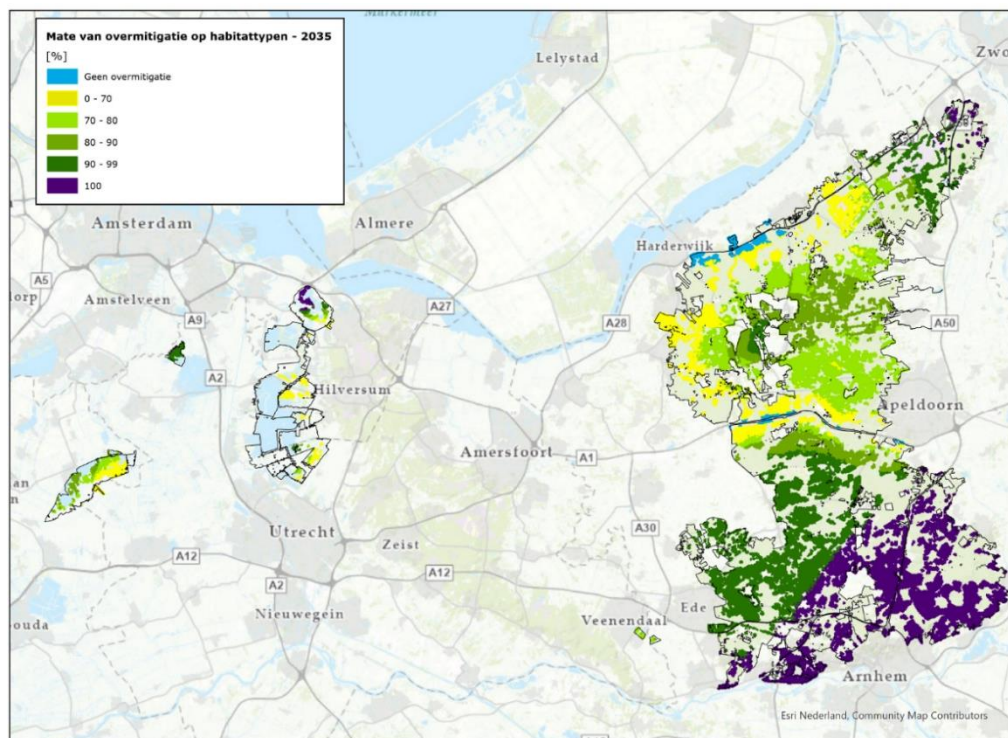
¹² Zie ABRvS 29 mei 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1603 (PAS-uitspraak), r.o. 13.2.

afname van stikstofdepositie dan de depositiebijdrage van het project A27/A12 Ring Utrecht in (in ieder geval) de Natura 2000-gebieden waarvoor mitigerende maatregelen zijn getroffen. Het overgrote deel van de verworven stikstofruimte wordt niet ingezet ten behoeve van dit project, maar komt reeds ten goede aan de Natura 2000-gebieden. Voor het beeld: nadat al 30% van de stikstofruimte is afgeroomd om feitelijke depositiestijgingen te voorkomen als gevolg van de inzet van latente ruimte (of een hoger percentage dan deze interbestuurlijk afgesproken 30%, als de onbenutte ruimte in de natuurtoestemming hoger was dan 30%), komt in 2035 nog steeds gemiddeld **83%** van de depositiedaling op (bijna) overbelaste habitats ten goede aan de natuur.¹³ Dit is dus nog exclusief de daling van de depositie die lokaal dankzij het project wordt gerealiseerd en exclusief de latente ruimte in de natuurvergunning die niet langer opgevuld kan worden door de ondernemer. Dit is ook het geval bij zeer stikstofgevoelige natuurwaarden. Zo geldt bijvoorbeeld voor het habitatype H9190 Oude Eikenbossen in de Veluwe dat in 2030 gemiddeld **89,8%** en in 2035 gemiddeld **86,7%** van de feitelijk gerealiseerde depositiedaling dankzij de externe saldering ten goede komt aan dit habitatype, waarbij de maximale daling op hexagoonniveau **21,62 mol N** bedraagt. De tabel waarin de mate van 'overmitigatie' per natuurwaarde uiteen is gezet, voegt de Minister toe als bijlage 2 bij deze notitie. Daarnaast wijst de Minister op onderstaande figuren, waarin de mate van overmitigatie in 2030 en 2035 (in %) is weergegeven.

Figuur 1.1 Mate van overmitigatie op habitattypen 2030 (%)

¹³ Zie: <https://open.overheid.nl/documenten/aa89c0df-2874-4732-9baf-316ba850967a/file>.

Figuur 1.2 Mate van overmitigatie op habitattypen 2035 (%)

1.3.5 Nu de betreffende saldogevende bedrijven niet concreet in beeld waren bij de bevoegde bestuursorganen als instandhoudingsmaatregel of passende maatregel, en nu het overgrote deel van de gerealiseerde depositiedaling naar de natuur gaat, draagt het project A27/A12 Ring Utrecht onomstotelijk zelf bij aan een snellere daling van stikstofdepositie op gebieds- en habitattypenniveau. Hoewel de Minister bekend is met rechtspraak van de Afdeling waaruit volgt dat dit geen (doorslaggevende) betekenis heeft voor de toets aan het additionaliteitsvereiste¹⁴, meent hij toch dat dit een rol zou moeten spelen. Het kan wat de Minister betreft niet de bedoeling zijn van de Habitatrictlijn dat dergelijke projecten, die als gevolg van overmitigatie leiden tot een snellere daling van stikstofdepositie, niet door kunnen gaan terwijl de voorziene mitigerende maatregelen evenmin beoogd zijn als instandhoudingsmaatregel of passende maatregel. Temeer nu het op grond van artikel 6, eerste en tweede lid, van de Habitatrictlijn ook altijd nog mogelijk is om achteraf alsnog over te gaan tot een beperking van de toegestane activiteit zelf. Reeds daarom zou het additionaliteitsvereiste niet aan de vaststelling van het TB2022 in de weg moeten staan, zo meent de Minister.

1.3.6 Desondanks zal de Minister in deze notitie, ter uitvoering van de tussenuitspraak, alsnog nader inhoudelijk (ecologisch) beoordelen of de saldogevers moesten worden ingezet ten behoeve van de Natura 2000-gebieden of mochten worden ingezet voor het project A27/A12 Ring Utrecht. Daarbij zal de Minister uitgaan van de feiten en omstandigheden ten tijde van de Passende Beoordeling 2022 en vervolgens de vaststelling van het TB2022. Dat zijn immers de momenten waarop de mitigerende maatregel is ingezet. Dit betekent dat aan de hand van de ten tijde van het TB2022

¹⁴ Zie bijvoorbeeld ABRvS 28 mei 2025, ECLI:NL:RVS:2025:2404 (Delversduin), r.o. 19.4 en 19.5.

beschikbare informatie wordt bekeken of voldaan wordt aan het additionaliteitsvereiste.¹⁵ De Minister zal daarbij uitgaan van de kennis van de Natura 2000-gebieden zoals die ten tijde van het TB2022 op grond van (openbare) bronnen beschikbaar was. Het gaat dan met name om de gebiedsanalyses en de Natura 2000-beheerplannen van de Natura 2000-gebieden. Deze documenten bevatten immers een analyse van de staat van instandhouding van de betrokken natuurwaarden van de bestuursorganen die wel het beheer van de Natura 2000-gebieden als taak hebben. Ook is in deze documenten beschreven welke instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen volgens die bestuursorganen nodig zijn voor het betreffende Natura 2000-gebied en de daarvoor aangewezen natuurwaarden.

1.4 Opbouw notitie

Deze notitie is als volgt opgebouwd.

In hoofdstuk 2 wordt een overzicht gegeven van de bevindingen per natuurwaarde, inclusief de resultaten van de aanvullende ecologische effectbeoordeling.

Hoofdstuk 3 bevat een algemene toets aan het additionaliteitsvereiste aan de hand van de best beschikbare kennis ten tijde van het TB2022.

In hoofdstuk 4 wordt nader onderbouwd dat in het kader van artikel 6, eerste lid, van de Habitatrichtlijn ook aan het additionaliteitsvereiste wordt voldaan voor zover het gaat om H9190 oude eikenbossen (Veluwe) en H7140B overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden (Binnenveld).

Vervolgens bevat hoofdstuk 5 een gebiedsspecifieke nadere onderbouwing van het additionaliteitsvereiste gezien in relatie tot artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn.

Tot slot wordt in hoofdstuk 6 – ten overvloede – toegelicht dat het bruto compensatieplan voor een aantal habitattypen reeds voorziet in de eventueel benodigde compensatie.

---

¹⁵ Zie ABRvS 30 april 2025, ECLI:NL:RVS:2025:1971, r.o. 81.1 en ABRvS 2 oktober 2024, ECLI:NL:RVS:2024:3981 (einduitspraak ViA15) r.o. 10.

2 Overzicht bevindingen per natuurwaarde inclusief aanvullende ecologische effectbeoordeling stikstofdepositie

In onderstaande tabel 2.1 is per relevante natuurwaarde een samenvatting gegeven van de bevindingen, inclusief die van de ecologische effectbeoordeling stikstofdepositie. Voor het volledige overzicht van de ecologische beoordeling (inclusief soorten) zie hoofdstuk 5 van deze notitie en zie bijlage 1, Aanvullende Passende beoordeling stikstofdepositie 2025, hoofdstuk 4.

Tabel 2.1 Overzicht bevindingen

Natura 2000-gebied naam	Code	Naam	Ecologische beoordeling 2022 & 2025 voor inzet mitigatie	Behoud geborgd/ verslechtering wordt voorkomen volgens Gebieds analyse/beheer plan	Vergelijking versies AERIUS Monitor (M16L met M21): sterkere daling dan verwacht? *	Volledige compensatie mogelijk via bruto comp.plan
Binnenveld	H7140A	Trilvenen	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Binnenveld	H7140B	Veenmosrietlanden	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Botshol	H7140B	Veenmosrietlanden	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Botshol	H7210	Galigaanmoerassen	Geen negatieve gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Naardermeer	H91D0	Hoogveenbossen	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Naardermeer	H7140B	Veenmosrietlanden	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Naardermeer	H6410	Blauwgraslanden	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Naardermeer	H7140A	Trilvenen	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	H3150b az	Meren met krabbenscheer	Geen negatieve gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee

Natura 2000-gebied naam	Code	Naam	Ecologische beoordeling 2022 & 2025 voor inzet mitigatie	Behoud geborgd/ verslechtering wordt voorkomen volgens Gebieds analyse/beheer plan	Vergelijking versies AERIUS Monitor (M16L met M21): sterkere daling dan verwacht?*	Volledige compensatie mogelijk via bruto comp.plan
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	H7140B	Veenmosrietlanden	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	H6410	Blauwgraslanden	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	H4010B	Vochtige heiden (lv)	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	H91D0	Hoogveenbossen	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	H7140A	Trilvenen	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Oostelijke Vechtplassen	H7140B	Veenmosrietlanden	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Oostelijke Vechtplassen	H7140A	Trilvenen	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Oostelijke Vechtplassen	H6410	Blauwgraslanden	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Oostelijke Vechtplassen	H4010B	Vochtige heiden (lv)	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Veluwe	H6230v ka/ dka	Heischrale graslanden	sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Ja
Veluwe	H3130	Zwakgebufferde vennen	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Veluwe	H4030	Droge heide	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Ja
Veluwe	H9120	Beuken-eikenbossen met hulst	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee

Natura 2000-gebied naam	Code	Naam	Ecologische beoordeling 2022 & 2025 voor inzet mitigatie	Behoud geborgd/ verslechtering wordt voorkomen volgens Gebieds analyse/beheer plan	Vergelijking versies AERIUS Monitor (M16L met M21): sterkere daling dan verwacht?*	Volledige compensatie mogelijk via bruto comp.plan
Veluwe	H9190	Oude eikenbossen	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Ja
Veluwe	H2330	Zandverstuivingen	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Ja
Veluwe	H2310	Stuifzandheiden met struikhei	Sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Ja
Veluwe	H4010A	Vochtige heide	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Ja
Veluwe	H5130	Jeneverbesstruvelen	sign.neg. niet uitsluiten	Ja, concl. 1A/B	Ja	Ja
Veluwe	H3160	Zure vennen	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Veluwe	H7110B	Heideveentjes (actieve hoogvenen)	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Veluwe	H91E0C	Beekbegeleidende bossen	Geen neg. Gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Veluwe	H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Veluwe	H7140A	Trilvenen	Geen neg. Gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee
Veluwe	H6410/H7430	Blauwgraslanden & kalkmoerassen	Geen sign. neg. gevolgen	Ja, concl. 1A/B	Ja	Nee

*niet op habitattypenniveau uitgerekend

3 Toets additionaliteitsvereiste aan de hand van de best beschikbare kennis ten tijde van het TB2022 (algemeen)

3.1 Toets additionaliteitsvereiste: juridisch kader

- 3.1.1 Zoals uiteengezet in hoofdstuk 1 van deze notitie, is bij de toets aan het additionaliteitsvereiste de vraag aan de orde of de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers nodig is als instandhoudingsmaatregel in de zin van artikel 6, eerste lid, van de Habitatrichtlijn of als passende maatregel in de zin van artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn. Voor beide toetsen geldt een eigen beoordelingskader. In relatie tot artikel 6, eerste lid, van de Habitatrichtlijn, heeft de Minister in algemene zin reeds voldoende onderbouwd dat voldaan wordt aan het additionaliteitsvereiste. Wel zal nader gemotiveerd moeten worden dat het halen van de instandhoudingsdoelstellingen van de habitattypen oude eikenbossen (in het Natura 2000-gebied Veluwe) en overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden (in het Natura 2000-gebied Binnenveld) ook mogelijk is zonder de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers. Voor artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn geldt het volgende beoordelingskader.
- 3.1.2 Artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn verplicht tot het treffen van passende (preventieve) maatregelen die nodig zijn om verslechtingen en verstoringen die significante effecten kunnen hebben op de soorten en habitattypen waarvoor een Natura 2000-gebied is aangewezen te voorkomen. Daarbij hebben lidstaten beoordelingsruimte om te kiezen welke passende maatregelen getroffen worden, mits gewaarborgd wordt dat er geen verslechting of significante verstoring plaatsvindt.
- 3.1.3 In het kader van externe saldering betekent dit op grond van de rechtspraak van de Afdeling dat een maatregel die als passende maatregel zou kunnen worden ingezet, als mitigerende maatregel in een passende beoordeling kan worden betrokken als andere maatregelen zijn of zullen worden getroffen om een dreigende verslechting en verstoring met significante gevolgen (als gevolg van stikstofdepositie) voor soorten en habitattypen te voorkomen. Voor de natuurwaarden waarvoor passende maatregelen moeten worden getroffen en waarvan de mogelijke gevolgen door het project worden gemitigeerd door extern salderen, moet worden beoordeeld of de wijziging of beëindiging van een vergunde activiteit als passende maatregel moet worden ingezet, dan wel dat andere passende maatregelen zijn of zullen worden getroffen. Als in zo'n geval wordt besloten dat extern salderen als mitigerende maatregel in een passende beoordeling mag worden betrokken, dan moet worden gemotiveerd op welke wijze het bevoegde gezag invulling geeft aan de beoordelingsruimte die het heeft bij de keuze van de te treffen passende maatregelen.¹⁶ In dit verband zijn de motiveringseisen van belang die de Afdeling uiteen heeft gezet in de Logtsebaan-uitspraak van 20 januari 2021.¹⁷ Die motiveringseisen zijn in twee recente uitspraken, van 2 juli 2025, nader toegelicht.¹⁸

¹⁶ Zie ABRvS 30 april 2025, ECLI:NL:RVS:2025:1971, r.o. 81.5.

¹⁷ Zie ABRvS 20 januari 2021, ECLI:NL:RVS:2021:71.

¹⁸ Zie ABRvS 2 juli 2025, ECLI:NL:RVS:2025:2969 en ECLI:NL:RVS:2025:2973.

- 3.1.4 Uit de uitspraken van 2 juli 2025 volgt dat in dat geval inzichtelijk moet worden gemaakt dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers niet de enige passende maatregel is en als dat zo is, waarom de (gedeeltelijke) beëindiging geen onderdeel hoeft uit te maken van de maatregelen die wel worden getroffen. Dit kan de Minister doen door uit te leggen welke andere maatregelen zijn of zullen worden getroffen, binnen welk tijdpad de maatregelen zullen worden uitgevoerd en wanneer verwacht wordt dat de maatregelen effect zullen sorteren.
- 3.1.5 In het geval het gaat om stikstofdepositie op (zwaar) overbelaste natuurwaarden die onder druk staan en dreigen te verslechteren, acht de Afdeling van belang dat de te hoge stikstofbelasting in Natura 2000-gebieden wordt veroorzaakt door de cumulatieve effecten van (veel) verschillende activiteiten afkomstig van verschillende bronnen. Daar waar een beperking van een hoge stikstofbelasting nodig is om de verslechtering van natuurwaarden te voorkomen, zijn passende maatregelen nodig die onder meer gericht zijn op een daling van de stikstofdepositie in het Natura 2000-gebied. In de regel zal de (gedeeltelijke) beëindiging van een saldogever niet de enige mogelijke passende maatregel zijn ter beperking van de stikstofdepositie. Dan mag echter niet worden volstaan met de enkele constatering dat andere passende maatregelen kunnen en al zijn of nog zullen worden getroffen. Er moet dan inzichtelijk worden gemaakt met welke maatregelen uitvoering wordt of zal worden gegeven aan de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen een afzienbare termijn. Dat betekent dat niet alleen de te treffen maatregelen in beeld moeten worden gebracht, maar ook moet worden onderbouwd welke daling van stikstofdepositie naar het oordeel van het bevoegd gezag noodzakelijk is, en binnen welke termijn deze daling van stikstofdepositie kan worden gerealiseerd. Die onderbouwing moet per Natura 2000-gebied worden gegeven, waarbij een gebiedsspecifieke onderbouwing kan worden gehanteerd. Het bevoegd gezag zal vervolgens moeten motiveren waarom de daling van stikstofdepositie door de voorgestelde maatregelen voldoende is om verslechtering tegen te gaan. Daarbij kan helpend zijn dat bevoegd gezag inzichtelijk maakt wat de kenmerken zijn van het gebied en wat op basis daarvan nodig en mogelijk is voor het betreffende Natura 2000-gebied om invulling te geven aan artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn. De passende maatregelen moeten vervolgens zijn gericht op het tegengaan van de (dreigende) verslechtering.¹⁹
- 3.1.6 Bovenstaande toets aan het additionaliteitsvereiste dient te geschieden aan de hand van de best beschikbare kennis ten tijde van het TB2022. Hieronder volgt een algemene beschouwing van die kennis, alsmede een toets aan het additionaliteitsvereiste op basis daarvan. In hoofdstuk 4 en 5 zal de additionaliteitstoets nader op gebiedsniveau worden verricht.

3.2 Best beschikbare kennis ten tijde van TB2022

- 3.2.1 Ten tijde van het TB2022 werd de best beschikbare wetenschappelijke kennis gevormd door de toen van kracht zijnde Natura 2000-beheerplannen. Dit is de best beschikbare wetenschappelijke kennis, omdat in een Natura 2000-beheerplan door het bevoegde gezag moet worden beoordeeld wat de staat van instandhouding is van de voor het gebied aangewezen natuurwaarden en moet worden gezien welke instandhoudings- en passende maatregelen voor die natuurwaarden nodig zijn.

---

¹⁹ Zie ABRvS 2 juli 2025, ECLI:NL:RVS:2025:2969, r.o. 10.4-10.7.

Zie artikel 2.3, tweede lid, van de Wet natuurbescherming (thans artikel 4.26 van het Besluit kwaliteit leefomgeving).

3.2.2

Alleen voor het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse plassen & de Haeck geldt dat er ten tijde van het TB2022 ook al een natuurdoelanalyse beschikbaar was (hierna ook wel: NDA). Voor dat gebied maakt, naast het beheerplan, ook de NDA onderdeel uit van de best beschikbare wetenschappelijke kennis ten tijde van het TB2022.

Tabel 3.1 Overzicht Beheerplannen

Gebied	Geldend beheerplan ten tijde van TB2022	Planperiode
Binnenveld	Natura 2000-beheerplan Binnenveld ²⁰	2018-2024
Botshol	Beheerplan 2016-2022 N2000-gebied Botshol ²¹	2016-2022
Nieuwkoopse plassen & de Haeck	Beheerplan 2015-2021 Nieuwkoopse Plassen en de Haeck ^{22*} * Voor dit gebied is ook de NDA van 16 november 2021 relevant. ²³	2015-2021, verlengd tot en met uiterlijk 2025
Naardermeer	Natura 2000-beheerplan Naardermeer ²⁴	2020-2026
Oostelijke vechtplassen	Ontwerp Natura 2000 beheerplan Oostelijke Vechtplassen ^{25*} * Voor de Oostelijke vechtplassen was er ten tijde van het TB2022 geen vastgesteld beheerplan van kracht. Daarom is gekeken naar dit ontwerpbeheerplan.	2022-2028
Veluwe	Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057) ²⁶	2018-2024

²⁰ Natura 2000 Beheerplan Binnenveld, vastgesteld door GS Utrecht op 12 maart 2019 en door GS Gelderland op 26 maart 2019. Zie: https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2020-03/beheerplan_binnenveld.pdf .

²¹ Beheerplan 2016-2022 N2000-gebied Botshol, Provincie Utrecht, november 2016. Zie: https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2020-03/beheerplan_botshol.pdf.

²² Beheerplan Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen en De Haeck Periode 2015 – 2021, Provincie Zuid-Holland, juni 2015. Zie: <https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2025-04/Beheerplan%202015-2021%20Nieuwkoopse%20Plassen%20en%20de%20Haeck.pdf>.

²³ Natuurdoelanalyse Natura 2000, 103 Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, Provincie Zuid-Holland 16 november 2021. Zie: <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/natuurrijk-zuid/natura-2000/>.

²⁴ Natura 2000-beheerplan Naardermeer 2020-2026, Provincie Noord Holland, september 2020. Zie: <https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/Natura%202000-beheerplan.pdf>.

²⁵ Ontwerp Natura 2000 beheerplan Oostelijke Vechtplassen Planperiode 2022-2028, Provincie Noord Holland, vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 1 maart 2022 en door de provincie Utrecht op 15 maart 2022. Ten tijde van het TB22 was er nog geen definitief beheerplan vastgesteld. Zie: <https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/303285%20PNH%20Natura%202000%20Beheerplan%20Oostelijke%20Vechtplassen%2020220142.pdf>.

²⁶ Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057), Provincie Gelderland, december 2017, Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Gelderland op 23 januari 2018, Vastgesteld door het Ministerie van LNV op 9 maart 2018, Vastgesteld door het Ministerie van Defensie op 2 maart 2018. Zie: https://media.gelderland.nl/Binnenwerk/Beheerplan_N2000_Veluwe_maart_2018_5c5e640928.pdf.

- 3.2.3 Het merendeel van de beheerplannen ten tijde van het TB2022 is vastgesteld ten tijde van het Programma Aanpak Stikstof (hierna: het PAS). Hierdoor zijn in het beheerplan – voor het aspect stikstofdepositie – de gebiedsanalyses die voor het PAS voor elk Natura 2000-gebied waren opgesteld bepalend. Ook voor de twee Natura 2000-gebieden waarvan het beheerplan ná het PAS is vastgesteld (Naardermeer en Oostelijke vechtplassen) vormden de PAS-gebiedsanalyses ten tijde van de vaststelling van die beheerplannen de best beschikbare wetenschappelijke kennis. Ook voor het gebied waarvoor ten tijde van het TB2022 reeds een NDA beschikbaar was (Nieuwkoopse plassen & de Haeck), geldt dat de gebiedsanalyse onderdeel bleef uitmaken van de best beschikbare wetenschappelijke kennis. Dit zal in hoofdstuk 5.2 nader worden toegelicht.
- 3.2.4 In een gebiedsanalyse werd beschreven wat de ecologische toestand was van de voor het betreffende Natura 2000-gebied aangewezen natuurwaarden en werd (onder meer) beoordeeld of de toedeling van de depositieruimte die beschikbaar was gesteld op grond van het PAS niet zou leiden tot verslechtering in strijd met artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn. Een en ander tegen de achtergrond dat er een bepaalde daling van stikstofdepositie op gebiedsniveau voorzien was (onder andere vanwege voorziene lokale brongerichte maatregelen) en er voorzien was in herstelmaatregelen. Ook werd beoordeeld of de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik bleven. Daarbij ging het om een integrale beoordeling van de brongerichte en gebiedsgerichte maatregelen voor de aanpak van de stikstofproblematiek die voorzien waren in en nabij de Natura 2000-gebieden die onderdeel waren van het PAS. Dit werd gedaan aan de hand van de best beschikbare wetenschappelijke kennis en inzichten.

Met de term 'herstelmaatregelen' werden onder het PAS de maatregelen bedoeld die waren gericht op het bestendiger maken van de natuur tegen een overbelasting van stikstof. De maatregelen hadden tot doel om (dreigende) verslechtering door stikstofdepositie te voorkomen en om behoud van habitattypen te borgen. Hoewel de term 'herstelmaatregelen' werd gebruikt, ging het dus om passende maatregelen/instandhoudingsmaatregelen.²⁷

- 3.2.5 Deze integrale beoordeling had tot gevolg dat het aspect stikstof voor een Natura 2000-gebied reeds vóór de vaststelling van een beheerplan geheel was afgewogen. Dit aspect werd daarom ofwel 1-op-1 overgenomen in het beheerplan van een Natura 2000-gebied, ofwel de gebiedsanalyse maakte onderdeel uit van het beheerplan.²⁸ De gebiedsanalyse was ten opzichte van het beheerplan, kortom, sturend en leidend op het aspect stikstofdepositie, en werkte door in het beheerplan.

De Minister wijst in dit verband op de wetsgeschiedenis bij het wetsvoorstel voor het PAS:

"4. De verhouding tussen het programma en het beheerplan wordt met dit wetsvoorstel verduidelijkt. Het programma is ten opzichte van het

---

²⁷ Zie paragraaf 3.4 van het PAS.

²⁸ Zie *Stcrt.* 2015, 18411, blz. 7 en bladzijde 10 van het Programma Aanpak Stikstof zoals gewijzigd na partiële herziening op 18 december 2017.

beheerplan sturend op het aspect stikstofdepositie, en werkt dus door in het beheerplan dat voor alle beheersaspecten het overzicht biedt.”²⁹

En:

“Het programma aanpak stikstof zal een integrale beoordeling bevatten van de brongerichte en gebiedsgerichte maatregelen die in het Natura 2000-gebied zullen worden getroffen voor de aanpak van de stikstofproblematiek. De integrale beoordeling brengt mee dat het aspect stikstof voor een Natura 2000-gebied geheel is afgewogen en één-op-één kan worden overgenomen in het beheerplan. Met de vaststelling van het programma door de Ministers van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu, in overeenstemming met de bestuursorganen die voor de in het programma opgenomen Natura 2000-gebieden het beheerplan vaststellen of daarbij moeten worden betrokken, is gewaarborgd dat het programma zal doorwerken bij de vaststelling van het beheerplan voor een Natura 2000-gebied.”³⁰

Zie daarnaast bijvoorbeeld het beheerplan voor de Veluwe, bladzijde 25:

“De uitwerking is grotendeels opgenomen in de Gebiedsanalyse voor het Programma Aanpak Stikstof (<http://pas.natura2000.nl/>). In dit hoofdstuk wordt na de globale kenschets van de Veluwe een samenvatting van de knelpunten en oplossingsrichtingen gegeven. Ook deze punten zijn in de PAS-gebiedsanalyse nader uitgewerkt. De PAS gebiedsanalyse vormt een integraal onderdeel van dit plan.”

En het beheerplan voor Binnenveld, bladzijde 5:

“Het PAS en de beheerplannen lopen ieder hun eigen spoor. Om de inhoudelijke samenhang te benadrukken en om een compleet beeld te schetsen, zijn in dit beheerplan delen uit het PAS en de PAS gebiedsanalyse Binnenveld overgenomen. [...]

Mocht er in de toekomst aanleiding zijn om wijzigingen aan te brengen aangaande de ‘PAS gebiedsanalyse’ of de ‘PAS-maatregelen’ (zie art. 1.13 Wnb, derde, vierde en zesde lid), dan gebeurt dit binnen het juridische PAS-spoor. Dit beheerplan zal dan ook niet worden gewijzigd indien er tijdens de beheerplanperiode wijzigingen optreden aangaande het PAS. De meest recente informatie over het PAS en de te treffen maatregelen voor het Binnenveld zijn dan ook te vinden op de PAS- website <https://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/>.”

3.2.6 Als gezegd werd bij de beoordeling in de gebiedsanalyse rekening gehouden met de destijds voorziene daling van stikstofdepositie (onder andere vanwege voorziene lokale brongerichte maatregelen) en met de in de gebiedsanalyse opgenomen herstelmaatregelen. Op grond daarvan werd in een gebiedsanalyse per

²⁹ Zie *Kamerstukken II* 2012/13, 33669, nr. 3, blz. 3.

³⁰ Zie *Kamerstukken II* 2012/13, 33669, nr. 3, blz. 19. Zie ook de Voorlichting met betrekking tot de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) van de Afdeling advisering van de Raad van State, paragraaf 3.5 (“De PAS en een beheerplan”), bijlage bij *Kamerstukken II* 2011/12, 30 654, nr. 102.

natuurwaarde en per Natura 2000-gebied een van de volgende conclusies getrokken:

1a. Wetenschappelijk gezien is er redelijkerwijs geen twijfel dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn kunnen worden gehaald. Behoud is geborgd, dus verslechtering wordt voorkomen. 'Verbetering van de kwaliteit' of 'uitbreiding van de oppervlakte' van de habitattypen of leefgebieden zal in de gevallen waar dit een doelstelling is in het eerste tijdvak van dit programma aanvangen.

1b. Wetenschappelijk gezien is er redelijkerwijs geen twijfel dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn kunnen worden gehaald. Behoud is geborgd, dus verslechtering wordt voorkomen. 'Verbetering van de kwaliteit' of 'uitbreiding van de oppervlakte' van de habitattypen of leefgebieden kan in de gevallen waarin dit een doelstelling is in een tweede of derde tijdvak van dit programma aanvangen.

2. Er zijn wetenschappelijk gezien twijfels of de achteruitgang zal worden gestopt en of er uitbreiding van de oppervlakte of verbetering van de kwaliteit van de habitattypen of leefgebieden zal plaatsvinden.

3.2.7 Daarbij werd er voorzien in monitoring en bijsturing, waardoor periodiek werd herzien of de conclusies bijgesteld moesten worden.

3.2.8 Voor de natuurwaarden in de Natura 2000-gebieden die in deze procedure aan de orde zijn, gold een 1a-conclusie of een 1b-conclusie, en gold (uit voorzorg) op gebiedsniveau een 1b-conclusie. Dit betekent – zo volgt uit bovenstaand overzicht – dat de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden binnen bereik bleven en (dreigende) verslechtering werd voorkomen. Voor zover er herstel- en verbeterdoelstellingen gelden, werd het bereiken hiervan in het tweede of derde tijdvak van het PAS voorzien. Deze conclusies zijn getrokken in de volledige wetenschap dat sommige natuurwaarden (deels) overbelast bleven door stikstofdepositie. Op grond van de best beschikbare wetenschappelijke kennis was de conclusie dat, ondanks die (deels) overbelaste status, met bepaalde herstelmaatregelen werd voorkomen dat verslechtering door stikstofdepositie zou plaatsvinden.

Zie ook bladzijde 20 van het PAS:

“Met de uitvoering van herstelmaatregelen die in dit programma voor elk van de gebieden zijn opgenomen, wordt bereikt dat ook zolang er nog sprake is van een situatie van overbelasting door stikstofdepositie, de kwaliteit van de voor stikstof gevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten behouden wordt. Deze maatregelen worden getroffen in aanvulling op het reguliere beheer en op de in paragraaf 3.3 behandelde brongerichte maatregelen die leiden tot een daling van de hoeveelheid stikstofdepositie. In de gebiedsanalyses (zie paragraaf 3.6) zijn alle herstelmaatregelen voor alle in het programma opgenomen Natura 2000-gebieden beschreven en onderbouwd.”

3.2.9 De Minister benadrukt in dit verband dat het feit dat het PAS in strijd is met artikel 6, derde lid, van de Habitatrictlijn, niet afdoet aan het feit dat de gebiedsanalyses

ten tijde van het TB2022 de best beschikbare wetenschappelijke kennis vormden. De Afdeling heeft het PAS onverbindend geacht vanwege strijd met artikel 6, derde lid, van de Habitatrictlijn, omdat het niet is toegestaan om natuurvergunningen te verlenen op basis van stikstofruimte die nog in de toekomst vrijgemaakt diende te worden. Dit betekent echter niet dat de ecologische conclusies uit de gebiedsanalyses onjuist zijn. Uit de gebiedsanalyse volgt dat voor alle natuurwaarden in het Natura 2000-gebied geldt dat er wetenschappelijk gezien geen twijfel is dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn worden gehaald en dat behoud is geborgd, dus (dreigende) verslechtering wordt voorkomen. Ten tijde van het TB2022 bevatte de gebiedsanalyse, tezamen met het beheerplan, dan ook de best beschikbare wetenschappelijke kennis omtrent de staat van de natuur in de betrokken Natura 2000-gebieden.³¹

- 3.2.10 In het kader van het additionaliteitsvereiste betekent de 1b-conclusie naar het oordeel van de Minister dat de best beschikbare wetenschappelijke kennis ten tijde van het TB2022 liet zien dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers in ieder geval niet nodig was als passende maatregel (of als instandhoudingsmaatregel), als de daling van stikstofdepositie die ten tijde van de gebiedsanalyse op gebiedsniveau werd voorzien, volgens de prognoses die ten tijde van het TB2022 actueel waren op zijn minst nog even groot was. De conclusie in de gebiedsanalyse dat de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik bleven en dat (dreigende) verslechtering werd voorkomen, was immers gestoeld op de destijds voorziene daling van stikstofdepositie (in combinatie met de in de gebiedsanalyse opgenomen herstelmaatregelen). Die daling werd in ieder geval als voldoende beoordeeld. Als (conservatief) uitgangspunt wordt aangenomen dat die voorziene daling van stikstofdepositie dan ook de minimaal noodzakelijke daling is. Vertaald naar de zogeheten Logtsebaan-criteria, betekent dit dat de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn die in de betrokken Natura 2000-gebieden moet plaatsvinden, gelijk staat aan de daling die voorzien was ten tijde van de gebiedsanalyses.

De Minister zal hieronder onderbouwen dat hiervan ten tijde van het TB2022 sprake was. Eerst merkt de Minister nog het volgende op.

3.3 Ten tijde van TB2022 geen gewijzigde inzichten met betrekking tot uitvoering herstelmaatregelen

- 3.3.1 De conclusie in de gebiedsanalyse dat de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik bleven en dat (dreigende) verslechtering werd voorkomen, was mede gestoeld op het uitgangspunt dat de herstelmaatregelen uit de gebiedsanalyse werden getroffen. Tegen die achtergrond werd de voorziene daling van stikstofdepositie als voldoende beschouwd. De Minister meent dat een initiatiefnemer als uitgangspunt mag nemen dat de in een beheerplan of gebiedsanalyse opgenomen herstelmaatregelen volgens verwachting werden uitgevoerd. De Minister wijst in dit verband ook op artikel 1.13, vijfde lid, van de Wnb (oud):

“De daartoe bevoegde bestuursorganen dragen zorg voor een tijdige uitvoering van de in een programma als bedoeld in het eerste lid

³¹ Zie in dit verband ook ABRvS 29 mei 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1603 (PAS-uitspraak), r.o. 28.2 en ABRvS 30 juni 2021, ECLI:NL:RVS:2021:1414, r.o. 6.2.

opgenomen maatregelen, voor zover zij met het opnemen van die maatregelen hebben ingestemd.”

- 3.3.2 Slechts ten overvloede wijst de Minister erop dat ook de ten tijde van het TB2022 actuele monitoringsgegevens geen aanleiding gaven voor de conclusie dat sprake was van gewijzigde inzichten met betrekking tot de (uitvoering van de) herstelmaatregelen uit de gebiedsanalyses.
- 3.3.3 De monitoring bestond uit verschillende onderdelen:
- Meten van (trends van) areaal en van kwaliteit stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden. De informatie over natuurkwaliteit en omvang werd gezien als een belangrijke parameter voor het onderbouwen van de behoud- en hersteldoelstelling van de in het PAS opgenomen Natura 2000-gebieden.
  - *Visuele inspectie – veldbezoek*. Ook vond visuele inspectie van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten plaats, waarbij gelet werd op wijzigingen ten opzichte van de laatste kwantitatieve beoordeling van het gebied. Er was een jaarlijks veldbezoek met (in ieder geval) de terreinbeheerder en een medewerker van het bevoegd gezag, op basis van een bezoek aan representatieve veldlocaties.
  - *Monitoring voortgang uitvoering van ecologische herstelmaatregelen*. De voorbereiding en uitvoering van de maatregelen werden jaarlijks gemonitord en gerapporteerd.
  - *Monitoren effect herstelmaatregelen - Procesindicatoren*. Er vond een tussentijdse bepaling van de effecten van herstelmaatregelen plaats, als indicator voor het optreden van het met de maatregel beoogde ecologisch herstel. Dit werd gedaan door het volgen van onder andere herstel van abiotische randvoorwaarden die nodig zijn om biotisch herstel mogelijk te maken, maar ook remote sensing, foto-interpretatie en vegetatie opnames.
  - *Aanvullende monitoring en onderzoek*. Het ging hier om maatregelen die volgden uit systeemanalyse en bedoeld waren om kennisleemtes op te lossen en kennis over de herstelmaatregelen en herstelstrategieën te versterken. Onderzoeksmatregelen konden gebiedsspecifiek zijn en dus op één gebied betrekking hebben of een gebiedsoverstijgend karakter hebben en van belang zijn voor meerdere Natura 2000-gebieden.
- 3.3.4 Na de PAS-uitspraak hebben rijk en provincies bestuurlijk afgesproken de uitvoering van de PAS-herstelmaatregelen voort te zetten. Ook de natuurmonitoring werd na de PAS-uitspraak voortgezet.³² BIJ12 leverde vanaf 2016 jaarlijks een Landelijke monitoringsrapportage Natuur op. De meest recente rapportage ten tijde het TB2022 was de monitoringsrapportage over Landelijke monitoringsrapportage Natuur 2020 (maart 2021).³³ Het algehele beeld dat daaruit volgt, is dat de herstelmaatregelen naar verwachting en zonder tegenvallers werden uitgevoerd. Voor het beperkte deel waar de afgesproken planning niet werd gehaald of waar er onverwachte ontwikkelingen waren geconstateerd, geldt dat de monitoringsrapportage geen enkele indicatie geeft dat de conclusies ten aanzien van de benodigde daling van stikstofdepositie bijstelling behoeften. De monitoringsgegevens bevestigen, kortom, dat de voorziene daling van

³² Dit is gedaan tot het moment dat er door het toenmalige Ministerie van LNV nieuwe afspraken waren gemaakt over de monitoring van het nieuwe programma, het Programma stikstofreductie en natuurverbetering.

³³ Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Landelijke-monitoringsrapportage-Natura-2000-en-Stikstof-2020-inclusief-bijlagen.pdf>.

stikstofdepositie volstond om, in combinatie met de herstelmaatregelen, behoud te borgen en (dreigende) verslechtering te voorkomen en op termijn de herstel- en verbeterdoelstellingen te bereiken.

In hoofdstuk 5 worden de resultaten van de monitoring en de jaarlijkse veldbezoeken op gebiedsniveau en voor zover nodig per natuurwaarde, nader toegelicht.

3.4 Ten tijde van TB2022 werd de noodzakelijk geachte daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn in elk Natura 2000-gebied (ruimschoots) behaald

3.4.1 De prognoses die ten tijde van het TB2022 actueel waren, laten zien dat de noodzakelijk geachte daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn in elk Natura 2000-gebied nog steeds (ruimschoots) behaald werd.

3.4.2 De prognoses in de gebiedsanalyses waren gebaseerd op AERIUS Monitor 2016L (M16L). In de gebiedsrapportages 2017 is de destijds verwachte ontwikkeling van de gebiedsgemiddelde stikstofdepositie opgenomen.

Tabel 3.2 Overzicht gebiedsrapportages

Veluwe	Gebiedsrapportage 2017 Natura 2000 gebied nr. 57 Veluwe, PAS-bureau, juli 2018. https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Gebiedsrapportage-2017-Natura-2000-gebied-nr.-57-Veluwe.pdf
Binnenveld	Gebiedsrapportage 2017 Natura 2000 gebied nr. 65 Binnenveld, PAS-bureau, juli 2018. https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Gebiedsrapportage-2017-Natura-2000-gebied-nr.-65-Binnenveld.pdf
Oostelijke Vechtplassen	Gebiedsrapportage 2017 Natura 2000 gebied nr. 95 Oostelijke Vechtplassen, PAS-bureau, juli 2018. https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Gebiedsrapportage-2017-Natura-2000-gebied-nr.-95-Oostelijke-Vechtplassen.pdf
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	Gebiedsrapportage 2017 Natura 2000 gebied nr. 103 Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, PAS-bureau, juli 2018. https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Gebiedsrapportage-2017-Natura-2000-gebied-nr.-103-Nieuwkoopse-Plassen-De-Haeck.pdf
Naardermeer	Gebiedsrapportage 2017 Natura 2000 gebied nr. 94 Naardermeer, PAS-bureau, juli 2018. https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Gebiedsrapportage-2017-Natura-2000-gebied-nr.-94-Naardermeer.pdf
Botshol	Gebiedsrapportage 2017 Natura 2000 gebied nr. 83 Botshol, PAS-bureau, juli 2018. https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Gebiedsrapportage-2017-Natura-2000-gebied-nr.-83-Botshol.pdf

3.4.3 Ten tijde van het TB2022 was de meest actuele versie AERIUS Monitor 2021 (M21). De verwachte ontwikkeling van de gebiedsgemiddelde stikstofdepositie op basis van AERIUS Monitor 2021 (M21) is terug te vinden in het volgende databestand dat door het RIVM is gepubliceerd:

https://data.rivm.nl/data/stikstof/AERIUS/2021/RIVM-AERIUS_Verschilanalyse-Natuurkentallen-M2020-M2021_20240618.xlsx.

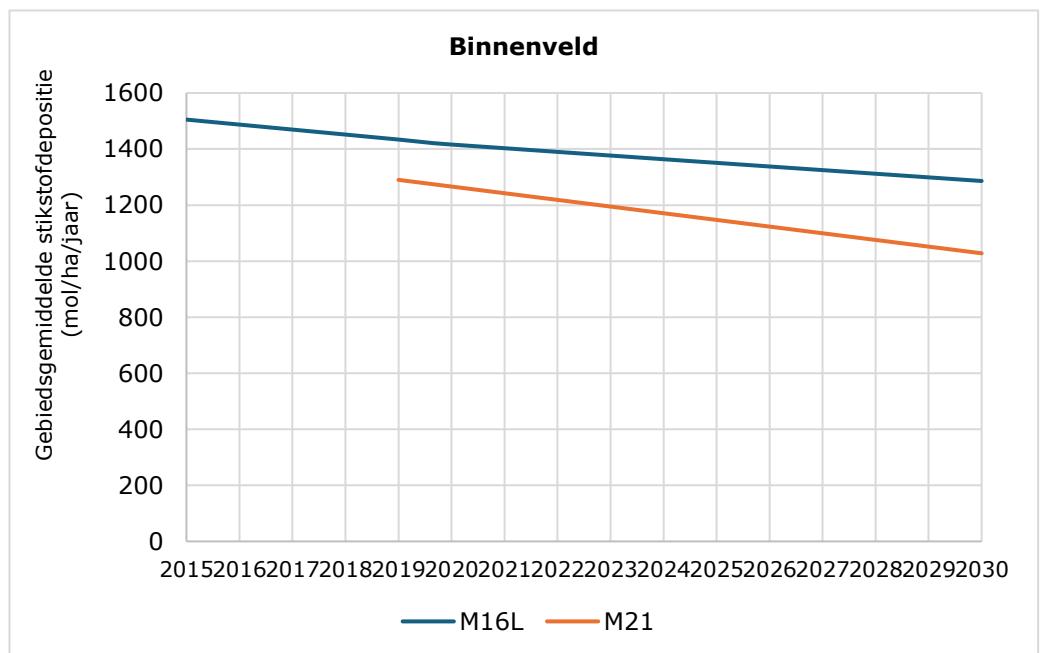
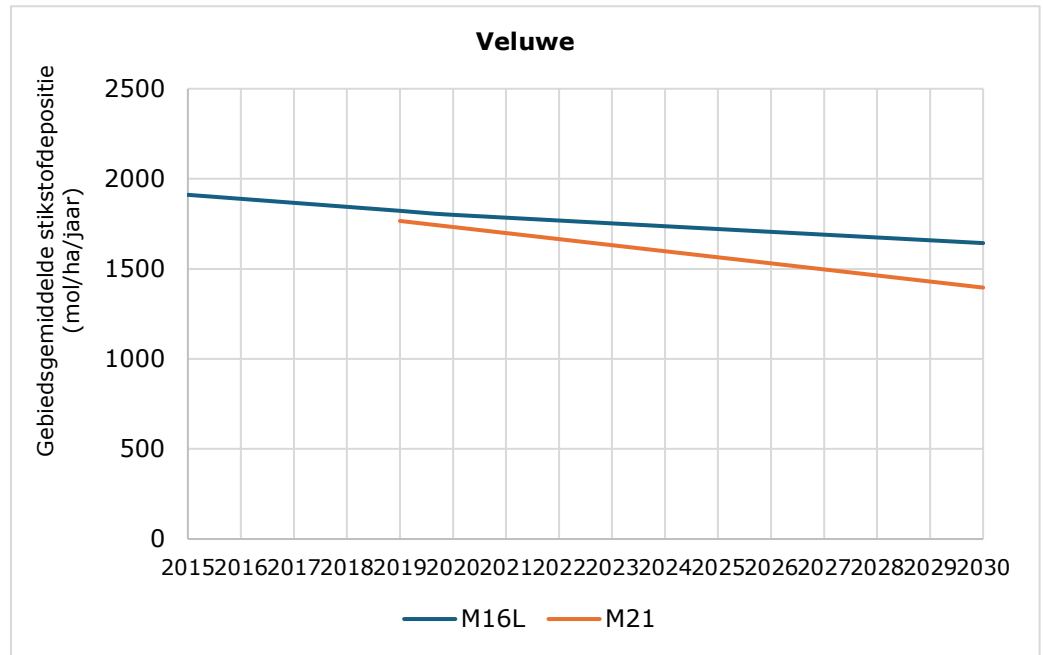
3.4.4 In onderstaande tabel 3.3 is per gebied de verwachte ontwikkeling op basis van M16L en M21 weergegeven. M16L geeft inzicht in de gebiedsgemiddelde depositie in 2015, 2020 en 2030. De gepubliceerde data van M21 geeft inzicht in de gebiedsgemiddelde depositie in 2019 en 2030. De gebiedsgemiddelde depositie in 2019 op basis van M16L en in 2020 voor M21 zijn het resultaat van lineaire interpolatie (de schuin gedrukte getallen in de tabel).³⁴

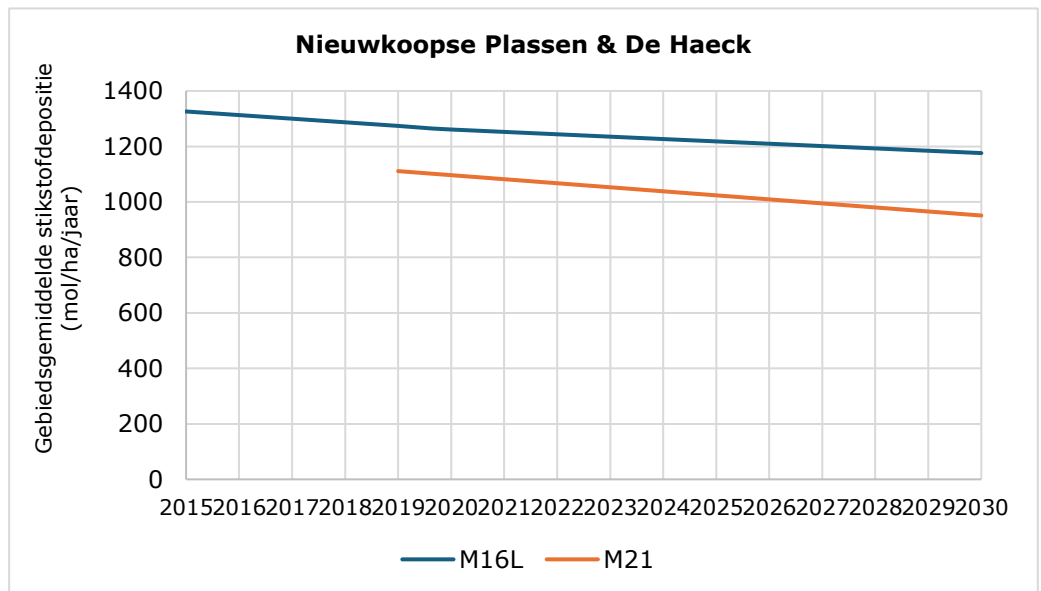
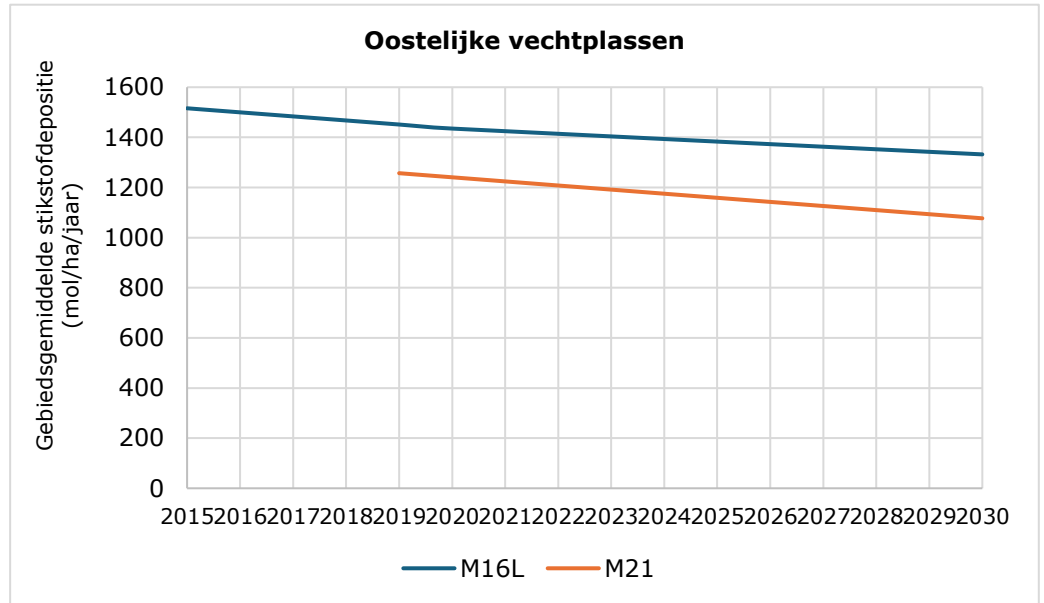
Tabel 3.1 verwachte ontwikkeling op basis van M16L en M21

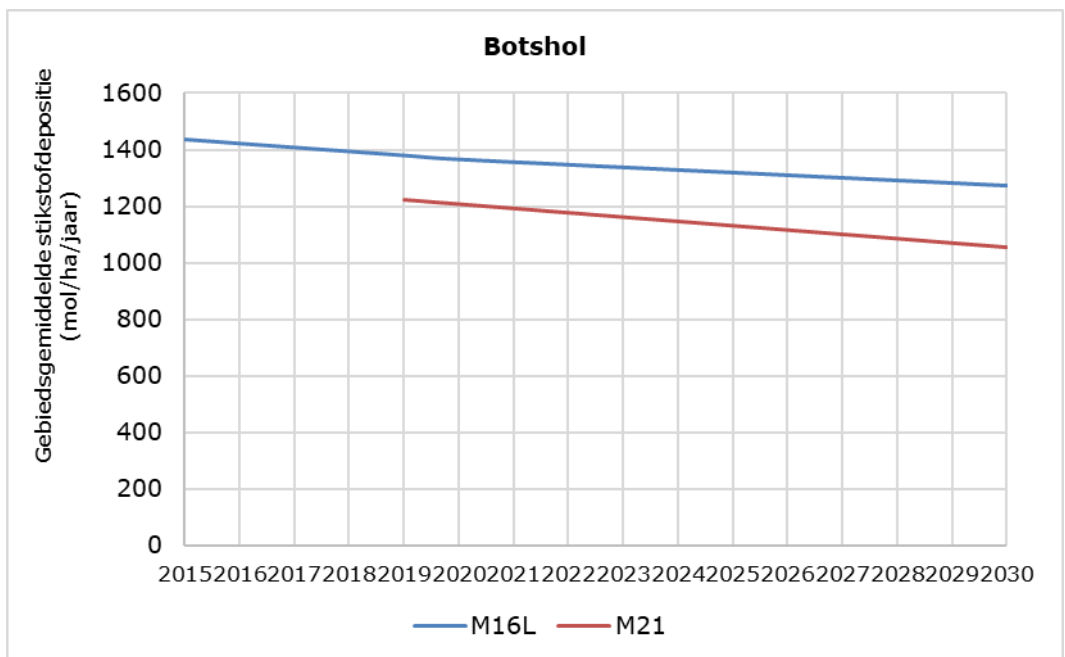
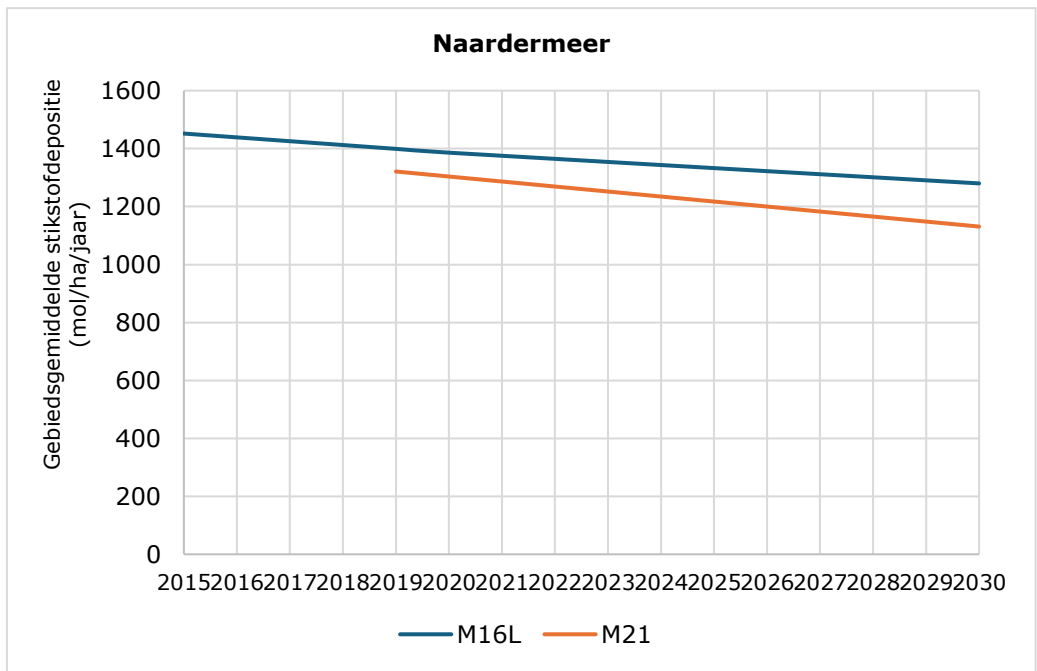
		Gebiedsgemiddelde stikstofdepositie (mol/ha/jaar)					
		2015	2019	2020	2030	Verschil 2030-2019	Verschil daling M16L – M21
Veluwe	M16L	1911	1822	1800	1643	-179	191
	M21		1766	1732	1396	-370	
Binnenveld	M16L	1505	1434	1416	1286	-148	114
	M21		1290	1266	1028	-262	
Oostelijke vechtplassen	M16L	1516	1451	1435	1332	-119	61
	M21		1257	1241	1077	-180	
Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	M16L	1326	1274	1261	1176	-98	62
	M21		1111	1096	951	-160	
Naardermeer	M16L	1452	1399	1386	1280	-119	71
	M21		1321	1304	1131	-190	
Botshol	M16L	1435	1380	1366	1275	-105	59
	M21		1221	1206	1057	-164	

3.4.5 In onderstaande figuren is per Natura 2000-gebied de ontwikkeling van stikstofdepositie volgens M16L en M21 weergegeven.

³⁴ Dat betekent dat:
- de gebiedsgemiddelde depositie in 2019 op basis van M16L is bepaald door als het ware een rechte lijn te trekken tussen de beschikbare waarden in 2015 en 2020;
- de gebiedsgemiddelde depositie in 2020 op basis van M21 is bepaald door als het ware een rechte lijn te trekken tussen de beschikbare waarden in 2019 en 2030.

- 3.4.6 Uit deze vergelijking volgt dat M21 uitgaat van een duidelijke en sterkere daling richting 2030 dan M16L. De totale gebiedsgemiddelde daling van depositie in 2030 is op basis van M21, afhankelijk van het gebied, 59 tot 191 mol sterker dan de daling volgens M16L. De totale gebiedsgemiddelde depositie in 2030 op basis van M21 is, afhankelijk van het gebied, 149 tot 258 mol lager dan op basis van M16L.

Dit verschil is deels toe te schrijven aan verschillen in de emissieramingen door het PBL. Bij M21 is uitgegaan van meer recente inzichten over economische en demografische ontwikkelingen en de effecten van (emissie)beleid. Een verschil is verder dat M16L is opgesteld in het kader van het PAS en onder het PAS werden de prognoses van PBL deels vervangen door een emissiegroei die door betrokken PAS-partijen was aangeleverd.

- 3.4.7 Hieruit volgt dat de daling van stikstofdepositie die ten tijde van het TB2022 noodzakelijk werd bevonden om behoud te borgen, (dreigende) verslechtering te voorkomen en op termijn de herstel- en verbeterdoelstelling te realiseren, onder andere als gevolg van andere passende maatregelen al ruimschoots werd behaald.

Voor de maatregelen en andere uitgangspunten die ten grondslag liggen aan M21 wordt verwezen naar de notitie ontwikkeling stikstofdepositie van 18 september 2024. Het gebruik van AERIUS Monitor om inzicht te verschaffen in de toekomstige effecten van andere (passende) maatregelen is een door de Afdeling geaccepteerde werkwijze. Zie ABRvS 2 juli 2025, ECLI:NL:RVS:2025:2973.

- 3.4.8 De conclusie ten aanzien van het additionaliteitsvereiste is, al met al, dat met andere maatregelen voorzien werd in de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn om behoud te borgen en (dreigende) verslechtering te voorkomen en dat met andere maatregelen de herstel- en verbeterdoelstellingen binnen bereik bleven. De (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers mocht derhalve als mitigerende maatregel in de passende beoordeling bij het TB2022 worden betrokken.

4 Nadere onderbouwing artikel 6, eerste lid, van de Habitatrichtlijn voor H9190 oude eikenbossen (Veluwe) en H7140B overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden (Binnenveld)

4.1 Inleiding

4.1.1 In de tussenuitspraak heeft de Afdeling in het kader van het additionaliteitsvereiste en artikel 6, eerste lid, van de Habitatrichtlijn, specifiek ten aanzien van het habitattype H90190 oude Eikenbossen in de Veluwe en het habitattype H7140B overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden in Binnenveld, het volgende overwogen:

“81.8. Echter, de Afdeling is van oordeel dat de minister in zijn nadere motivering en overgelegde notitie ontwikkeling stikstofdepositie in relatie tot artikel 6, eerste lid, van de Habitatrichtlijn zich ten onrechte geen rekenschap heeft gegeven van de staat van instandhouding van het habitattype oude eikenbossen in het Natura 2000-gebied "Veluwe" en het habitattype overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden in het Natura 2000-gebied "Binnenveld", waarnaar Vereniging Leefmilieu en anderen specifiek hebben verwezen. Zo staat over het habitattype oude eikenbossen in het beheerplan voor het Natura 2000-gebied "Veluwe", zoals dat gold ten tijde van de vaststelling van het tracébesluit 2022, dat de instandhouding van het oude eikenbos een belangrijk zorgpunt is en dat op diverse locaties de vitaliteit al zodanig is afgenomen dat wordt gevreesd voor het verloren gaan van dit type. In het beheerplan voor het Natura 2000-gebied "Binnenveld", zoals dat gold ten tijde van de vaststelling van het tracébesluit 2022, staat over het habitattype overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden dat het onbekend is wat de huidige kwaliteit is van de gebieden die zijn aangeduid als veenmosrietlanden. Volgens Vereniging Leefmilieu en anderen is dit habitattype geheel verdwenen.

Gelet op wat op de beheerplannen staat, is het op basis van de in deze procedure op dit moment beschikbare gegevens naar het oordeel van de Afdeling niet mogelijk om voor de habitattypen oude eikenbossen en overgangs- en trilvenen, veenmosrietlanden te oordelen dat het halen van de instandhoudingsdoelen mogelijk is ook zonder de inzet van de (gedeeltelijke) beëindiging van de onder 72 genoemde agrarische bedrijven.”

4.1.2 In dit hoofdstuk wordt nader onderbouwd dat het halen van de instandhoudingsdoelstellingen van deze twee habitattypen mogelijk bleef bij een blijvende daling van stikstofdepositie, waardoor tot de inzet van de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers mocht worden overgegaan ten behoeve van het project A27/A12 Ring Utrecht. Een en ander aan de hand van de informatie die beschikbaar was ten tijde van het TB2022.

4.2 Algemeen

- 4.2.1 Zoals in hoofdstuk 3 is toegelicht, waren voor het onderdeel stikstofdepositie de gebiedsanalyses sturend ten opzichte van het beheerplan.³⁵ Voor beide habitattypen, Oude Eikenbossen (H9190) in Natura 2000 gebied de Veluwe en de veenmosrietlanden (H7140B) in Natura 2000 gebied Binnenveld, wordt in de betreffende gebiedsanalyses geconcludeerd dat de inhoudingsdoelstellingen haalbaar zijn, ook zolang er nog sprake is van een situatie van overbelasting door stikstofdepositie. Dit dankzij bronmaatregelen en de daarmee gepaard gaande daling van stikstofdepositie op gebiedsniveau in combinatie met herstelmaatregelen, die leiden tot een versterking van de natuurwaarden in Natura 2000-gebieden. Verwezen wordt naar de Gebiedsanalyse Veluwe 2017, blz. 236:

“Ondanks de eerdergenoemde overschrijding van de kritische depositiewaarden, wordt door de uitvoering van de herstelmaatregelen in dit gebied gewaarborgd dat in tijdvak 1 (tot 2021) geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van de aangewezen habitattypen en habitats van soorten. Het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van alle soorten en habitattypen, waarvoor dit gebied is aangewezen, blijft door het uitvoeren van de herstelmaatregelen ook in de tijdvakken 2 en 3 mogelijk.”

En naar de Gebiedsanalyse Binnenveld 2017, blz. 106:

“De conclusie voor het Binnenveld is dat er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel is dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn kunnen worden gehaald. Behoud is geborgd, dus verslechtering wordt voorkomen. 'Verbetering van de kwaliteit' of 'uitbreiding van de oppervlakte' van de habitattypen of leefgebieden kan in de gevallen waarin dit een doelstelling is in een tweede of derde tijdvak van dit programma aanvangen.”

- 4.2.2 Uitvoering herstelmaatregelen
Voor een overzicht van de herstelmaatregelen die voor de habitattypen voorzien waren, wordt verwezen naar paragraaf 5.5 en 5.6 van deze notitie.
- 4.2.3 Zoals in hoofdstuk 3 toegelicht, meent de Minister dat als uitgangspunt mag worden genomen dat de beoogde herstelmaatregelen naar behoren werden uitgevoerd. Ten overvloede wijst de Minister erop dat de landelijke monitoringsrapportage³⁶ ook geen aanwijzingen bevat dat er bijsturing noodzakelijk was. Dit geldt voor beide habitattypen. Het uitvoeren van herstelmaatregelen verliep volgens planning en tijdens de jaarlijkse veldbezoeken/visuele inspecties waren geen onverwachte ontwikkelingen geconstateerd. Ook gelet hierop mocht de Minister erop vertrouwen dat bovenstaande conclusies uit de gebiedsanalyses met betrekking tot stikstofdeposities nog steeds geldig waren ten tijde van het vaststellen van het TB2022.
- 4.2.4 Depositiedaling

³⁵ Beheerplan Veluwe, o.a. blz. 5 en 25 en beheerplan Binnenveld, blz. 5.

³⁶ Landelijke monitoringsrapportage Natura 2000 en Stikstof 2020, BIJ12, maart 2021. Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Landelijke-monitoringsrapportage-Natura-2000-en-Stikstof-2020-inclusief-bijlagen.pdf>.

De gebiedsanalyses gingen uit van een daling van de totale depositie op gebiedsniveau zoals bepaald met behulp van AERIUS Monitor 2016L. Voor de volledigheid is die depositiedaling vergeleken met de daling zoals bekend ten tijde van het vaststellen van het TB2022, zoals weergegeven in AERIUS Monitor 2021. Uit deze vergelijking volgt dat AERIUS Monitor 2021 uitgaat van een **sterkere daling** richting 2030 dan AERIUS Monitor 2016L. De totale gebiedsgemiddelde daling van depositie in 2030 is op basis van AERIUS Monitor 2021 in de Veluwe 191 mol/ha/j en in Binnenveld 114 mol/ha/j sterker dan de daling waarvan de gebiedsanalyses uitgingen, zie paragraaf 3.4. Dat betekent dat nieuwe inzichten in de daling van de depositie ten tijde van het TB2022 ook geen enkele aanleiding gaven om te twijfelen aan de actualiteit van de conclusie in de gebiedsanalyses dat behoud was geborgd in betrokken Natura 2000-gebieden en dat de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik bleven.

- 4.2.5 **Conclusie:** De kennis ten tijde van het TB2022 liet zien dat de voorziene daling in de gebiedsanalyses volstond om behoud te borgen en de instandhoudingsdoelstellingen binnen bereik te houden. Die voorziene daling werd volgens de prognoses ten tijde van het TB2022 nog steeds (ruimschoots) behaald. Derhalve is de conclusie dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers niet nodig is als instandhoudingsmaatregel voor deze natuurwaarden en dat deze maatregel als mitigerende maatregel in de passende beoordeling betrokken mocht worden.
- 4.2.6 De door Vereniging Leefmilieu en anderen aangehaalde passages in de beheerplannen doen hier niets aan af. Dit wordt hieronder per habitattypen toegelicht.

4.3 Veluwe H9190 Oude eikenbossen

- 4.3.1 Voor H9190 oude eikenbossen geldt een uitbreidingsopgave en een opgave voor kwaliteitsverbetering³⁷. Het beheerplan Veluwe (beheerplan 2017; vastgesteld 2018)³⁸ concludeert ten aanzien van het doelbereik van de habitattypen in het gebied, waaronder het doelbereik van H9190 oude eikenbossen, het volgende:

“Wanneer de milieucondities op orde kunnen worden gebracht, het juiste beheer wordt gevoerd en de nodige herstelmaatregelen zijn uitgevoerd (hoofdstuk 6), zijn naar verwachting de instandhoudingsdoelen voor, op één na, alle habitattypen, binnen de komende drie beheerplanperioden haalbaar. Alleen het halen van de doelen voor het habitattypen Blauwgrasland (H6410) is onzeker.”³⁹

- 4.3.2 Hieruit blijkt dat ook de instandhoudingsdoelstelling voor H9190 oude eikenbossen haalbaar werd geacht. Het feit dat in de volgende alinea zorgpunten worden weergegeven, heeft er dus niet toe geleid dat deze conclusie niet kon worden getrokken.

³⁷ Aanwijzingsbesluit N2000-gebied Veluwe. 11 juni 2014. Zie: https://www.natura2000.nl/sites/default/files/documenten/gebieden/057/N2K057_DB%20HVN%20Veluwe%20web.pdf.

³⁸ Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057), Provincie Gelderland, december 2017, Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Gelderland op 23 januari 2018, Vastgesteld door het Ministerie van LNV op 9 maart 2018, Vastgesteld door het Ministerie van Defensie op 2 maart 2018. Zie: https://media.gelderland.nl/Binnenwerk/Beheerplan_N2000_Veluwe_maart_2018_5c5e640928.pdf.

³⁹ Zie het beheerplan Veluwe, paragraaf 5.3.

- 4.3.3 Vervolgens wordt vermeld dat de instandhouding van H9190 oude eikenbossen een belangrijk zorgpunt is en dat wordt gevreesd voor het verloren gaan van dit type. In het beheerplan van de Veluwe wordt voor de Oude Eikenbossen stikstofdepositie benoemd als een belangrijke drukfactor. Voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen is volgens het beheerplan een combinatie van bron- en natuurmaatregelen noodzakelijk.
- 4.3.4 Voorbeelden van natuurmaatregelen benoemd in het beheerplan zijn het aanbrengen van steenmeel, het bestrijden van Amerikaanse vogelkers en het beperken van te hoge wilddruk. Dit komt ook uitgebreid aan de orde in de Passende beoordeling voor het TB2022, de Passende Beoordeling 2022. De huidige beschikbare herstelmaatregelen zijn onvoldoende voor H9190 oude Eikenbossen volgens het beheerplan, waarbij zowel in het beheerplan als ook in de gebiedsanalyse wordt ingezet op aanvullend onderzoek naar nieuwe herstelmaatregelen. De steenmeelproeven, als onderdeel van de maatregelen, zijn hier het belangrijkste voorbeeld van.
- 4.3.5 Voor zover het gaat om stikstofdepositie, geeft het beheerplan aan dat een afname van de stikstofdepositie voor Oude eikenbossen cruciaal is, zonder daarbij aan te geven hoe groot deze daling moet zijn en op welke termijn deze daling moet zijn behaald. Voor de benodigde daling van stikstofdepositie wordt in het beheerplan verwezen naar het PAS en de gebiedsanalyse. Op blz. 25 van het beheerplan staat dat de gebiedsanalyse een integraal onderdeel vormt van het beheerplan. In de gebiedsanalyse wordt geconcludeerd dat behoud is geborgd, verslechtering wordt voorkomen en de instandhoudingsdoelstelling binnen bereik blijft bij de voorziene daling van stikstofdepositie en de beoogde herstelmaatregelen. Ook in het beheerplan wordt voor Oude eikenbossen aangegeven dat een gunstige staat van instandhouding is voorzien in de 3e planperiode (blz. 44). Op basis hiervan mocht de Minister ervan uitgaan dat, met de voorziene daling in de gebiedsanalyse in combinatie met de voorziene maatregelen, de instandhoudingsdoelstelling van dit habitatype binnen bereik bleef.
- 4.3.6 Concluderend blijkt uit het voorgaande dat het behalen van de instandhoudingsdoelstelling voor Oude Eikenbossen ook mogelijk was zonder de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers voor het TB2022. De aangedragen passages uit het beheerplan wijzigen deze conclusie niet.

4.4 Binnenveld H7140B Veenmosrietlanden

- 4.4.1 De instandhoudingsdoelstelling voor veenmosrietlanden is behoud van oppervlakte en behoud van de kwaliteit⁴⁰. Het beheerplan⁴¹ en de gebiedsanalyse⁴² geven aan dat de aanwezigheid van het habitatype Veenmosrietlanden al sinds de jaren '70 in de vorige eeuw is geconstateerd. Tegelijkertijd is onduidelijk waar het habitatype in

⁴⁰ Aanwijzingsbesluit N2000-gebied Binnenveld, 23 april 2014. Zie: https://www.natura2000.nl/sites/default/files/documenten/gebieden/065/N2K065_DB%20HN%20Binnenveld.pdf.

⁴¹ Natura 2000 Beheerplan Binnenveld, vastgesteld door GS Utrecht op 12 maart 2019 en door GS Gelderland op 26 maart 2019. Zie: https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2020-03/beheerplan_binnenveld.pdf.

⁴² Landelijke monitoringsrapportage Natura 2000 en Stikstof 2020 Binnenveld (065). Zie: https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Gebiedsanalyses_vigerend/065_Binnenveld_gebiedsanalyse_30-10-2017_UT.pdf.

het verleden precies voorkwam en met welke kwaliteit en oppervlakte. Als reden hiervoor wordt de ontoegankelijkheid van het gebied aangegeven ("men moet rekening houden met een nat pak, als men ze wil zien", zo staat op bladzijde 27 van het beheerplan). Zowel het beheerplan als de gebiedsanalyse geven aan dat het habitatype verspreid voorkomt met een oppervlakte van 0,4 ha met een positieve trend vanwege nieuwe vestiging. Noch uit het beheerplan, noch uit de gebiedsanalyse volgt dat het habitatype geheel is verdwenen of dat de oppervlakte zou zijn afgenomen, zoals Vereniging Leefmilieu en anderen stellen. Integendeel, volgens het beheerplan is de trend in oppervlakte van het habitatype Veenmosrietlanden dus positief. Nieuwvestiging wordt in het beheerplan en de gebiedsanalyse vervolgens mede als reden gegeven voor het feit dat de trend in kwaliteit onbekend is. Doordat dit habitatype slechts in de laatste vegetatiekartering is gekarteerd, is er geen trend ten aanzien van kwaliteit bekend. Bovendien is in de laatste kartering in onvoldoende mate naar het voorkomen van levermossen en dominantie van veenmossen gekeken, waardoor onbekend is in hoeverre verzuring reeds een knelpunt vormt. Volgens het beheerplan gaat Staatsbosbeheer onderzoeken waar veenmosrietland voorkomt en of via beheer in de rietlanden en het wilgenstruweel een ontwikkeling richting drijvende kragge met veenmos ingezet kan worden. Uit de inventarisatie van planten in 2018 en 2020 (KNNV, 2020) is de typische soort kamvaren vastgesteld. Er zijn geen waarnemingen van ronde zonnedauw of veenmosorchis.

- 4.4.2 Beheer is een randvoorwaarde voor het voorkomen van dit habitatype als onderdeel van de verschillende aanwezige successiestadia. Veenmosrietland vormt een natuurlijk, laat stadium in de successiereeks van open water naar moerasbos. Door te maaien wordt dit proces vertraagd. Hoewel de trend in oppervlakte positief is, kan het mogelijk lokaal verdwijnen van veenmosrietland door verbossing veroorzaakt zijn door ontoereikend beheer. Het ontoereikende beheer is enerzijds veroorzaakt door zeer moeilijke beheeromstandigheden, anderzijds heeft geldgebrek een rol gespeeld (beheerplan, blz. 86).
- 4.4.3 De beoogde herstelmaatregelen zijn voldoende om achteruitgang te voorkomen, zo wordt geconcludeerd in de gebiedsanalyse. Aangezien er geen uitbreidingsdoelen of kwaliteitsverbeteringsdoelen aanwezig zijn voor veenmosrietland, zijn de maatregelen uit het maatregelenpakket voldoende (gebiedsanalyse, blz. 106). Daarnaast is in de planning van de herstelmaatregelen prioriteit gegeven aan de waterhuishoudkundige maatregelen binnen het Natura 2000 gebied en aan de beheermaatregelen (extra maaien). Door de vroegtijdige uitvoering van deze maatregelen wordt het optreden van een tijdelijke verslechtering voorkomen (gebiedsanalyse, blz. 102).
- 4.4.4 Uit de stukken volgt, kortom, niet dat het habitatype verdwenen was ten tijde van de vaststelling van het TB2022. In het beheerplan en de gebiedsanalyse wordt onderschreven dat de trend in oppervlakte positief was, de trend in kwaliteit onbekend was en het habitatype in een minder goed ontwikkelde vorm voorkomt, en met die kennis was de conclusie dat, met de voorziene daling van stikstofdepositie en herstelmaatregelen, behoud geborgd was. Nu die daling zelfs groter is uitgevallen, moet geconcludeerd worden dat men er ten tijde van de vaststelling van het TB2022 van uit mocht gaan dat behoud geborgd was.

4.4.5 Concluderend blijkt uit het voorgaande dat het behalen van de instandhoudingsdoelstelling voor Veenmosrietlanden ook mogelijk was zonder de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers voor het TB2022. De aangedragen passages uit het beheerplan wijzigen deze conclusie niet.

5 Nadere onderbouwing artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn (per gebied)

5.1 Naardermeer

Inleiding

- 5.1.1 Het Naardermeer (circa 1.151 ha) is een natuurlijk meer dat op de overgang van de hoge zandgronden van het Gooi naar het (veen-) poldergebied van West-Nederland ligt. Het stond via de Utrechtse Vecht in open verbinding met de Zuiderzee en werd samen met zijn omgeving geteisterd door storm en vloed. Aan het eind van de 14de eeuw werd daarom het Naardermeer afgedamd en de verbinding met de Zuiderzee verbroken. De waterhuishouding van het meer wordt gevoed door neerslag en kwelwater uit het Gooi. Het Naardermeer is het oudste Nederlandse natuureservaat, waarin, naast watervegetaties en verlandingszones, ook natuurlijk en vrijwel ongestoord ontwikkelende broekbossen voorkomen. In de wateren met weinig golfslag groeien drijvende waterplanten al dan niet verankerd in de waterbodem. Deze begroeiingen bestaan in het gebied grotendeels uit grote fonteinkruiden. In de kleinere watergangen komen met kleine oppervlakte krabbescheerbegroeiingen voor. Bij verdergaande successie gaan de veenmosrietlanden en trilvenen over in drogere en zuurdere vegetatietypen die behoren tot moerasheide of veenbos. Een aanzienlijk deel van het gebied bestaat uit deze vegetatietypen. In het Laegieskampje, aan de zuidrand van het gebied, komt blauwgrasland voor. Het gebied is aangewezen als Vogel- en Habitatrichtlijngebied (Aanwijzingsbesluit, 2013).
- 5.1.2 Bij het opstellen van de PB2022 bleek dat de depositiebijdrage van het project A27/A12 Ring Utrecht op alle hexagonen van alle habitattypen en leefgebieden van soorten in het Naardermeer volledig gemitigeerd wordt. De inzet van de twee saldogevers (Waverveen en Tienhoven) als mitigerende maatregel is voor alle stikstofgevoelige habitattypen in het Naardermeer effectief. Voor het Naardermeer is naar aanleiding van de tussenuitspraak alsnog een ecologische effectbeoordeling⁴³ uitgevoerd voor de habitattypen waar als gevolg van het project A27/A12 Ring Utrecht sprake is van een stikstofdepositiebijdrage in een situatie met een (naderende) overschrijding van de kritische depositiewaarde. Uit de aanvullende effectbeoordeling blijkt dat (significant) negatieve gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uit te sluiten voor alle habitattypen en (leefgebieden van) soorten, behalve voor blauwgraslanden (zie tabel 5.1). Hoewel dus voor bijna alle habitattypen en (leefgebieden van) soorten kan worden geconcludeerd dat significante gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uitgesloten, bevat deze paragraaf voor alle relevante natuurwaarden waar sprake is van een stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project een toets aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn.

---

⁴³ Zie bijlage 1 Aanvullende passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

Tabel 5.1: Samenvatting ecologische effectbeoordeling voor habitattypen en (leefgebieden van) soorten met stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht voor Natura 2000-gebied Naardermeer.

	Habitattypen	Conclusie gebiedsanalyse 2017		Effectbeoordeling Ring Utrecht
		Oppervlak	kwaliteit	
H6410	Blauwgraslanden	1b	1b	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	1b	1b	Geen significant negatieve gevolgen
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	1a	1a	Geen significant negatieve gevolgen
H91D0	*Hoogveenbossen	1a	1b	Geen significant negatieve gevolgen
Habitatrichtlijnsoorten				
H1903	Groenknolorchis (H7140A)	1b	1b	Geen significant negatieve gevolgen
H1016	Zeggekorfslak (LG05)	1a	1a	Geen significant negatieve gevolgen

Gebiedsspecifieke toets additionaliteitsvereiste (6, lid 2)

5.1.3 Zowel de gebiedsanalyse 2017⁴⁴ als het beheerplan 2020-2026⁴⁵ van het Naardermeer geven aan:

“Ondanks de eerdergenoemde overschrijding van de kritische depositiewaarden, wordt door de uitvoering van de herstelmaatregelen in dit gebied gewaarborgd dat in tijdvak 1 (2015-2021) geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van de aangewezen habitattypen en habitats van soorten. Deze tussenconclusie kan getrokken worden op basis van de te verwachten effecten, de locaties waar deze effecten worden verwacht en over de verwachte termijn van het optreden van de effecten.”

Natuurherstelmaatregelen

5.1.4 Uit de gebiedsanalyse 2017, waar het beheerplan 2020-2026 op is gestoeld⁴⁶, volgt dat voor alle betrokken habitattypen geldt dat effecten als gevolg van overbelasting voorkomen konden worden via effect- en/of systeemgerichte maatregelen:

“Het maatregelenpakket beoogt in de eerste beheerplanperiode het tegengaan van achteruitgang van de genoemde habitattypen. Hierbij gaat het om het behoud van oppervlak en kwaliteit van H4010B, H6410, H7140A,

⁴⁴ Zie:

https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Gebiedsanalyses_vigerend/094_Naardermeer_GA_25-10-2017.pdf.

⁴⁵ Zie: <https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/Natura%202000-beheerplan.pdf>.

⁴⁶ Het beheerplan, blz. 15 vermeldt: “Het PAS en de beheerplannen hebben een eigen juridisch kader en spoor. De PAS-gebiedsanalyse en de herstelmaatregelen zijn integraal opgenomen in dit beheerplan. Als er na de vaststelling van het beheerplan wijzigingen worden aangebracht in de regeling van het PAS en/of de te treffen PAS-maatregelen (zie paragraaf 4.2), dan gebeurt dit binnen het juridische PAS-spoor. Het beheerplan hoeft daarvoor niet te worden aangepast. De PAS-gebiedsanalyse en PAS-(herstel)maatregelen die in dit beheerplan zijn opgenomen, zijn van toepassing voor zover deze PAS-onderdelen in het kader van de PAS-regeling niet worden aangepast. Als het PAS, de gebiedsanalyse, (herstel)maatregelen of onderdelen daarvan worden aangepast, gelden de meest recente aangepaste PAS-onderdelen.”

H7140B en H91D0. Dit wordt in de tweede en derde beheerplanperiode voortgezet. Tegelijkertijd worden in deze periode waar mogelijk, en noodzakelijk volgens de instandhoudingsdoelstellingen, ook de kansen benut voor uitbreiding van oppervlakte (H6410, H7140A) en verbetering van kwaliteit (H6410, H7140A, H91D0)."

5.1.5 Voor de habitattypen H6410 blauwgraslanden, H7140B veenmosrietlanden, H7140A trilvenen en H91D0 hoogveenbossen wordt aangegeven dat ondanks de voorziene daling er voor dit habitat nog sprake blijft van een overbelaste situatie. Het is daarom van belang om via effect en/of systeemgerichte maatregelen effecten van stikstofdepositie te voorkomen. De gebiedsanalyse 2017 vermeldt in paragraaf 6.2.2:

"De meest duurzame maatregelen om verzurende en vermestende effecten van stikstofdepositie te verminderen, zijn maatregelen die op het systeemniveau kunnen worden uitgevoerd. Het gaat hierbij om de volgende set van maatregelen:

1. Verbetering van de kwelstroom tav de aanvoer van gebufferd, mesotroof grondwater
2. Verlaging van de fosfaatconcentraties in het oppervlaktewater, of in de bodem van natuurgraslanden die in het verleden bemest zijn geweest
3. Tegengaan vermesting van het (beperkte) grondwater dat thans wordt aangevoerd
4. Tegengaan wegzijging door drooglegging in de omringende polder (laatste landbouwbedrijf)."

5.1.6

De uitgebreide set PAS-maatregelen is opgenomen in de gebiedsanalyse (en ook integraal opgenomen in het beheerplan) en is als volgt:

Tabel 7.1. Overzicht effecten van de PAS-maatregelen op de verschillende habitattypen

Nr	Maatregel	H3140	H3150	H6410	H4010B	H7140A	H7140B	H91D0
1a	Opslag verwijderen in bestaande heide	0	0	0	+	0	0	-
2a	Opslag verwijderen in veenmosrietland	0	0	0	+	+	0	0
2b	Maaien (herfst) in naastgelegen veenmosrietland	0	0	0	+	+	0	0
3	Onderzoek kwelwater Laegieskamp	0	0	+	0	0	0	0
4	Plaggen Koeienmeent	0	0	+	0	0	0	0
5	Afgraven landbouwgrond Voornmeer	+	+	+/++	+/++	+	+	+
6	Extra maaien: uitmijnen landbouwgrond Voornmeer	+	+	+	+	+	+	+
7	Verwijderen sliblaag bodem Bovenste Blik	+/++	+/++	+/++	+/++	+/++	+/++	+/++
8	Nieuw peilbesluit en invloed peilfluctuaties	+	+	-?/+	-?/0	-?/+	-?/+	0/-?
9	Plaggen veenmosrietland tbv ontwikkeling trilveen	0	0	0	0	+	-	0
10	Plaggen/opslag verwijderen verdroogd veenmosrietland	0	0	0	0	-	++	0
11	Opslag verwijderen in trilveen	0	0	0	0	+	0	0
11a	Maaien trilveen	0	0	0	0	+	+	0
11c	Zomermaaieren veenmosrietland	0	0	0	+	+	+	0
12	Afplaggen en bomen verwijderen op nieuwe locatie veenmosrietland	0	0	0	0	0	+	-
15	Verschralen/uitmijnen graslanden van Naardermeer/Oost	+	+	+/++	+	+	+	0/+
16	Aankoop inliggende vermeste terreinen	+	+	+/++	+	+	+	+
20a	Begreppelen, om kwelwater in te brengen	0	0	0	0	+	+	0
22	Vasthouden regenwater, tbv uitbreiding kwaliteit H91D0	0	0	0	0	0	0	+/++
23	Verwijderen bos tbv uitbreiding trilveen	0	0	0	0	+/++	+	-
24	Plaggen verzuurd veenmosrietland	0	0	0	0	0	+/++	0
25	Buffering vermestende invloed A1 met bos aan de noordkant om stikstof op te vangen	0/+	0/+	+	+	+	+	+
26	Verhogen peil in de polders door aankoop laatste stukken EHS	+	+	+	+	+	+	+
27	Uitwerking vigerend Herstelplan Naardermere tav. externe effecten	0/+	0/+	+/++	+	+/++	+	0/+

- 0 geen effect
- + positief effect
- ++ zeer positief effect
- negatief effect
- zeer negatief effect
- (+) tijdelijk of gering positief effect
- (-) gering negatief effect, geen effect op instandhoudingsdoelstelling

Tabel 7.2. Overzicht effecten van de PAS-maatregelen op de soorten van de Habitatrictlijn

Nr	Maatregel	H1016	H1082	H4056	H1134	H1149	H1903	H1318
1a	Opslag verwijderen in bestaande heide	0	0	0	0	0	0	0
2a	Opslag verwijderen in veenmosrietland	0	0	0	0	0	+	0
2b	Maaien (herfst) in naastgelegen veenmosrietland	0	0	0	0	0	+	0
3	Onderzoek kwelwater Laegieskamp	0	0	0	0	0	0	0
4	Plaggen Koeienmeent	0	0	0	0	0	0	0
5	Afgraven landbouwgrond Voornmeer	0/+	0/+	0/+	0/+	0/+	+	0
6	Extra maaien: uitmijnen landbouwgrond Voornmeer	0/+	0/+	0/+	0/+	0/+	+	0
7	Verwijderen sliblaag bodem Bovenste Blik	0	+	+	+	+	+ /+++	0
8	Nieuw peilbesluit en invloed peilfluctuaties	0?	0/+	0/+	0/+	0/+	+	0
9	Plaggen veenmosrietland tbv ontwikkeling trilveen	0	0	0	0	0	+	0
10	Plaggen/opslag verwijderen verdroogd veenmosrietland	-/0	0	0	0	0	-	0
11	Opslag verwijderen in trilveen	0	0	0	0	0	+	0
11a	Maaien trilveen	0	0	0	0	0	+	0
11c	Zomermaaien veenmosrietland	0	0	0	0	0	+	0
12	Afplaggen en bomen verwijderen op nieuwe locatie veenmosrietland	0	0	0	0	0	0	0
15	Verschralen/uitmijnen graslanden van Naardermeer/Oost	0	0/+	0/+	0/+	0/+	+	0
16	Aankoop inliggende vermette terreinen	0/+	+	+	+	+	+	0
20a	Begreppelen, om kwelwater in te brengen	0	0	0	0	0	+ /+++	0
22	Vasthouden regenwater, tbv uitbreiding kwaliteit H91D0	0	0	0	0	0	0	0
23	Verwijderen bos tbv uitbreiding trilveen	0	0	0	0	0	+ /+++	0
24	Plaggen verzuurd veenmosrietland	0	0	0	0	0	0	0
25	Buffering vermestende invloed A1 met bos aan de noordkant om stikstof op te vangen	0	0	0	0	0	+	0
26	Verhogen peil in de polders door aankoop laatste stukken EHS	0/+	0/+	0/+	0/+	0/+	+	0/+

0 geen effect
 + positief effect
 ++ zeer positief effect
 - negatief effect
 -- zeer negatief effect
 (+) tijdelijk of gering positief effect
 (-) gering negatief effect, geen effect op instandhoudingsdoelstelling

Soorten Habitatrictlijn:
 H1016 Zeggekorfslak
 H1082 Gestreepte waterroofkever
 H4056 Platte schijfhoren
 H1134 Bittervoorn
 H1149 Kleine modderkruiper
 H1903 Groenknolorchis
 H1318 Meervleermuis

5.17 Concluderend stelt de gebiedsanalyse 2017 dat:

“Op basis van de best beschikbare wetenschappelijke kennis inzichtelijk gemaakt en onderbouwd is dat:

- gegeven het in deze analyse geschetste depositieverloop waar binnen de te verwachten uitgifte van ontwikkelingsruimte is meegewogen en,
- gegeven de staat van instandhouding, de trend en de afstand tot de KDW van de betrokken habitattypen en leefgebieden van soorten,

- alsmede door de positieve effecten van de geborgde uitvoering van de maatregelen er met de uitgifte van ontwikkelruimte in het gebied met zekerheid geen aantasting plaatsvindt van de natuurlijke kenmerken van het gebied. Behoud gedurende de eerste PAS-periode is geborgd en daar waar uitbreidings- en of verbeterdoelen aan de orde zijn, geldt dat deze op termijn behaald kunnen worden, ondanks de uitgifte van ontwikkelingsruimte. Eveneens is op basis van de best beschikbare wetenschappelijk kennis beoordeeld dat de te treffen passende maatregelen in deze gebiedsanalyse geen negatieve effecten hebben op andere instandhoudingsdoelen in het gebied.”

Zie ook bijlage 1 Aanvullende Passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

5.1.8 Zoals in hoofdstuk 3 toegelicht, meent de Minister dat als uitgangspunt mag worden genomen dat de beoogde herstelmaatregelen naar behoren werden uitgevoerd. Ten overvloede wijst de Minister erop dat ook de landelijke monitoringsrapportage 2020⁴⁷ geen aanwijzingen bevat dat er bijsturing noodzakelijk was voor de habitattypen en leefgebieden van soorten in het Naardermeer. Hierdoor mocht de Minister er eens te meer op vertrouwen dat het uitvoeren van maatregelen volgens planning verliep en de conclusies uit de gebiedsanalyse nog steeds geldig waren ten tijde van vaststellen TB 2022. Er was ten tijde van het vaststellen van het TB 2022 wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel dat verslechtering werd voorkomen, mits de voorziene daling van stikstofdepositie plaatsvond.

Daling achtergronddepositie

5.1.9 De Gebiedsanalyse 2017, waar het beheerplan 2020-2026 op is gestoeld, geeft aan dat het essentieel is dat de stikstofneerslag gaat dalen. Uit de Gebiedsanalyse 2017 volgt dat de indertijd voorziene daling voldoende is om verslechtering te voorkomen. Als (conservatief) uitgangspunt wordt gehanteerd dat dit de minimaal noodzakelijke daling is van stikstofdepositie die binnen afzienbare termijn moet plaatsvinden. Voor de brongerichte generieke maatregelen wordt in de gebiedsanalyse/het beheerplan verwezen naar het PAS.

5.1.10 De gebiedsanalyse 2017 ging uit van een daling van de totale depositie zoals bepaald met behulp van AERIUS Monitor 2016L:

“In 2030 is de totale stikstofdepositie ten opzichte van de referentie situatie naar verwachting gemiddeld met 195 mol afgenomen, in sommige gebiedsdelen bedraagt de daling 175-250 mol.”

5.1.11 Voor de volledigheid is die depositiedaling vergeleken met de daling zoals bekend ten tijde van het vaststellen van het TB 2022, zoals weergegeven in AERIUS Monitor 2021. Uit deze vergelijking volgt dat AERIUS Monitor 2021 uitgaat van een **sterkere daling** richting 2030 dan AERIUS Monitor 2016L. De totale gebiedsgemiddelde daling van depositie in 2030 op basis van AERIUS Monitor 2021 is in het Naardermeer 71 mol/ha/j sterker dan de daling waarvan de gebiedsanalyse uitging, zie paragraaf 3.4. Dat betekent dat nieuwe inzichten in de daling van de depositie ten tijde van het TB2022 ook geen enkele aanleiding gaven om te twifelen aan de actualiteit van de conclusie in de gebiedsanalyses en er geen sprake was van

⁴⁷ Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Landelijke-monitoringsrapportage-Natura-2000-en-Stikstof-2020-inclusief-bijlagen.pdf>.

een (dreigende) verslechtering en verstoring met significante gevolgen in het Naardermeer.

- 5.1.12 **Conclusie:** Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, volgt dat met andere maatregelen gekomen wordt tot de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn. De beschikbare AERIUS-monitoregevens ten tijde van vaststelling van het TB bevestigen dit beeld. Derhalve is de conclusie dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers niet nodig is als passende maatregel voor natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Naardermeer en dat deze maatregel als mitigerende maatregel in de passende beoordeling betrokken mocht worden.

5.2 Nieuwkoopse plassen en de Haeck

Inleiding

- 5.2.1 De Nieuwkoopse Plassen & De Haeck zijn restanten van het voormalige Hollandse kustvlakteveen en 2008 ha groot. Het is een laagveenverlandingsgebied waarin, naast veenplassen met bijzondere watervegetaties, een grote oppervlakte overgangsvveen en moerasheide is gevormd. Het is tevens het meest westelijk gelegen verlandingsgebied waarin nog lokaal goed ontwikkelde vegetaties van basenrijk overgangsvveen te vinden zijn. Het gebied kan gekenschetst worden als reliëfarme moerasvlakte met resten van niet vergraven veen. Het gebied ligt ingebed te midden van een totaal ontgonnen veenvlakte. Door de ontginningen, ontwatering en oxidatie van veen, is het maaiveld in de omgeving ingeklonken en gedaald met één tot enkele meters. De Nieuwkoopse Plassen liggen daarmee beduidend hoger dan de nabije omgeving. Hier is sprake van een invers landschap. Het gebied behoort tot het Natura 2000-landschap 'meren en moerassen' en valt in vijf deelgebieden te onderscheiden. Het Plassen-en moerassengebied betreft het omvangrijke natuur- en recreatiegebied met de diverse plassen die ontstaan zijn na vervening. Zuidelijk van het grote Plassen- en moerasgebied ligt het deelgebied Meijegraslanden, een veenweidegebied natuurlijk grasland, gronden met natuurontwikkeling alsook nog landbouwgronden. Dit deelgebied ligt noordelijk van het kronkelriviertje De Meije. De deelgebieden Schraallanden langs de Meije (zuidelijk van de Meije) en De Haeck (noordelijk van de Meije) zijn kleinere natuurreservaten in veenweidegebied. De Haeck betreft een voormalig beschermd natuurmonument. Polder Westveen, in het oosten van het Natura 2000-gebied, betreft een voormalig agrarisch veenweidegebied dat momenteel omgevormd wordt naar natuurgebied. Geomorfologisch gezien laat het Nieuwkoopse Plassengebied zich kenschetsen als een reliëfarme moerasvlakte, met resten niet vergraven veen, waarvan het maaiveld op circa NAP -1 à -1,5 m ligt. Dit gebied ligt ingebed te midden van een totaal ontgonnen veenvlakte. Het betreft gedeeltelijk drooggelegde polders, zoals de Polder Nieuwkoop waar het maaiveld plaatselijk op NAP -5,5 m ligt. Voor het overige gaat het om veenweidegebieden. Ook hier is het maaiveld lager komen te liggend door inklinking en oxidatie als gevolg van ontwatering (NAP -1,5 a -2,5 m). Het gebied is van groot belang voor vegetatietypen behorend tot het laagveen verlandingsstelsel alsook voor broedvogels van rietmoerassen (roerdomp, purperreiger, snor, rietzanger) alsook van enig belang voor enkele andere broedvogels van moeras- en water (zwartkopmeeuw, zwarte stern). Voor de zwartkopmeeuw betreft het de grootste broedkolonie buiten de Delta. Het gebied is

volledig aangewezen als habitatrictlijngebied (2008 ha) en vrijwel geheel als vogelrichtlijngebied (1986 ha) (Aanwijzingsbesluit MinEZ, 2013).

5.2.2 Bij het opstellen van de PB2022 bleek dat de depositiebijdrage van het project A27/A12 Ring Utrecht op alle hexagonen van alle habitattypen en leefgebieden van soorten in de Nieuwkoopse Plassen & de Haeck volledig gemitigeerd wordt. De inzet van de twee saldogevers (Waverveen en Tienhoven) als mitigerende maatregel is voor alle stikstofgevoelige habitattypen in de Nieuwkoopse Plassen & de Haeck effectief. Voor de Nieuwkoopse Plassen & de Haeck is naar aanleiding van de tussenuitspraak alsnog een ecologische effectbeoordeling⁴⁸ uitgevoerd voor de habitattypen waar als gevolg van de Ring Utrecht sprake is van een stikstofdepositiebijdrage in een situatie met een (naderende) overschrijding van de kritische depositiewaarde. Uit de aanvullende effectbeoordeling blijkt dat (significant) negatieve gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uit te sluiten voor alle habitattypen en soorten, behalve voor blauwgraslanden en trilvenen (zie tabel 5.2). Hoewel dus voor bijna alle habitattypen en (leefgebieden van) soorten kan worden geconcludeerd dat significante gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uitgesloten, bevat deze paragraaf voor alle relevante natuurwaarden waar sprake is van een stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht een toets aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn.

Tabel 5.2: Samenvatting conclusies gebiedsanalyse, natuurdoelanalyse en ecologische effectbeoordeling voor habitattypen en soorten met stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht voor Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & de Haeck.

	Habitattypen	Conclusie gebiedsanalyse 2017	Conclusie NDA 2021**	Effectbeoordeling Ring Utrecht
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	1a	IHD haalbaar	Geen negatieve gevolgen
H4010B	Vochtige heiden (laagveengebied)	1a	IHD haalbaar	Geen significant negatieve gevolgen
H6410	Blauwgraslanden	1a	IHD haalbaar	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
H7140	A. Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	1a	IHD haalbaar	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
	B. Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	1b	IHD haalbaar	Geen significant negatieve gevolgen
H91D0	*Hoogveenbossen	1a	IHD haalbaar	Geen significant negatieve gevolgen
	Habitatrictlijnsoorten			
H1903	Groenknolorchis	1a	IHD haalbaar	Geen significant negatieve gevolgen

*prioritair habitatype waarvoor Nederland een bijzondere verantwoordelijkheid heeft vanwege groot Europees belang

** Tabel 5-21, blz. 152 van de NDA bij maximale inzet van maatregelen.

⁴⁸ Zie bijlage 1 Aanvullende passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

Gebiedsspecifieke toets additionaliteitsvereiste (6, lid 2)

5.2.3 Op 16 november 2021 is een natuurdoelanalyse verschenen voor het gebied.⁴⁹ Dit was destijds een van de eerste natuurdoelanalyses die is opgesteld. Anders dan de later, in 2023, verschenen natuurdoelanalyses, bevat deze natuurdoelanalyse geen conclusies over de vraag of er dreigende verslechtering is. Over de te treffen stikstofbronmaatregelen wordt op blz. 7 en 130 vermeld:

“Welk depositieniveau aanvaardbaar is, is op dit moment nog niet in beeld, omdat hier nog onderzoek aan wordt uitgevoerd door het Ministerie van LNV. Vooralsnog wordt er in deze doelenanalyse van uitgegaan dat met bronmaatregelen de noodzakelijke depositieafname wordt gerealiseerd.”

5.2.4 De NDA bevat wel een analyse van de vraag of de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied binnen bereik zijn. Ook bevat de NDA een analyse of een verdergaand “theoretisch doel”, dat geen formele status heeft, haalbaar is. Te zien is dat voor elke natuurwaarde wordt geconcludeerd dat de instandhoudingsdoelstelling bereikt kunnen worden (en voor een groot deel ook het theoretische doel). De Minister wijst op tabel 5-21 van de NDA:

Tabel 5-21. Mogelijk doelbereik (goede kwaliteit) bij geen extra maatregelen en bij maximale inzet maatregelen in relatie tot de instandhoudingsdoelen en de opgaven in het kader van de landelijke gunstige staat van instandhouding (theoretisch doel).

Code	Habitatype	Doelstelling	Theoretisch doel (ha)	Meest recente kartering (ha)	Potentie goede kwaliteit	
					geen extra maatregelen	Ca. maximale inzet maatregelen
H3140	Kranswierwateren	> / >	18,23	1,91	0	18
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	> / >	95,47	96,5	<96,5	115
H4010B	Vochtige heiden	> / >	18,91	23,4	<23,4	>23,4
H6410	Blauwgraslanden	> / >	57,45	13,38	<13,8	35
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	= / =	34,39	44,1	44,1	>44,1
H6430B	Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	= / =	Onbekend	0	0	>0
H7140A	Trilvenen	> / >	1,97	0	0	2*
H4140B	Veenmosrietlanden	> / >	362,69	232,86	<232	273
H7210	Galigaanmoerassen	= / =	0,21	0,011	>0,01	>0,2
H91D0	Hoogveenbossen	= / =	67	15,9	<15,9	28,4
Totaal			656,32	428,101	<425	>540
% t.o.v totaal oppervlakte gebied			32,69%	21,32%	21,20%	29,71%
	theoretisch doel en IHD haalbaar					
	theoretisch doel niet haalbaar, maar IHD haalbaar					
	theoretisch doel niet haalbaar en IHD niet haalbaar					

* Dit is een conservatieve inschatting. Vanwege het landelijke belang van dit habitatype is er voor gekozen om deze inschatting weer te geven. Bij de evaluatie zal blijken of het rendement al dan niet groter is geweest.

⁴⁹ Natuurdoelanalyse Natura 2000 103 Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, Provincie Zuid-Holland, 16 november 2021. Zie: <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/natuurrijk-zuid/natura-2000/>.

- 5.2.5 Nu de NDA geen conclusies bevat over het verslechteringsvraagstuk, bevatten de gebiedsanalyse en het Natura 2000-beheerplan ten tijde van het TB2022 nog steeds de meest actuele analyse van de vraag of er verslechtering dreigt en zo ja, wat er nodig is om dit te voorkomen. De gebiedsanalyse 2017⁵⁰ (blz. V en 72) van de Nieuwkoopse Plassen & de Haeck geeft aan:

“Ondanks de genoemde overschrijding van de kritische depositiewaarden wordt door de uitvoering van een uitgebalanceerd en robuust pakket aan herstelmaatregelen gewaarborgd dat tot 2020 geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van alle habitattypen en habitats van soorten waarvoor dit gebied is aangewezen. Bovendien is door de uitvoering van de herstelmaatregelen, rekening houdend met gebiedsspecifieke kenmerken, het halen van de instandhoudingsdoelstellingen in de tijdvakken 2 en/of 3 mogelijk.”

- 5.2.6 Het beheerplan 2015-2021⁵¹ (blz. 37) van de Nieuwkoopse Plassen & de Haeck geeft aan:

“Uit deze gebiedsanalyse blijkt dat door uitvoering van een uitgebalanceerd en robuust pakket aan herstelmaatregelen wordt gewaarborgd dat gedurende de eerste PAS-periode geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van alle habitattypen en habitats van soorten waarvoor dit gebied is aangewezen. Bovendien is door de uitvoering van herstelmaatregelen, rekening houdend met gebiedsspecifieke kenmerken het halen van de instandhoudingsdoelstellingen in de opvolgende PAS-periodes mogelijk.”

Natuurherstelmaatregelen

- 5.2.7 Uit de gebiedsanalyse volgt dat voor een deel van de betrokken habitattypen geldt dat effecten als gevolg van overbelasting voorkomen konden worden via effect- en/of systeemgerichte maatregelen:

“Voor Blauwgraslanden en Trilvenen zijn de herstelstrategieën voldoende effectief om behoud te garanderen. Daarnaast wordt voorzien dat deze maatregelen voor Blauwgraslanden en Trilvenen leiden tot verbetering van de kwaliteit en uitbreiding van het oppervlak. Hiervan profiteert ook de groenknolorchis omdat deze in Nieuwkoopse Plassen & De Haeck specifiek in Trilvenen voorkomt. Door de duurzame aanwezigheid van Trilvenen te garanderen (in ruimte en tijd dynamisch voorkomend) wordt ook de standplaats voor groenknolorchis gegarandeerd.

Het pakket met effectgerichte maatregelen voor Veenmosrietlanden bestaat nu uit maatregelen die zich zowel richten op nieuwvorming op de lange termijn als op behoud van oppervlak en kwaliteit op de korte en middellange termijn. De maatregelen zijn gebaseerd op de aanname dat voor duurzame overleving van Veenmosrietlanden in Nieuwkoopse Plassen & De Haeck op

⁵⁰ PAS Gebiedsanalyse Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, Zie: https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Gebiedsanalyses_vigerend/103_Nieuwkoopse-plassen-en-de-Haeck_gebiedsanalyse_15-12-2017_ZH_def.pdf.

⁵¹ Beheerplan Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen en De Haeck Periode 2015 – 2021, Provincie Zuid-Holland, juni 2015. Zie: <https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2025-04/Beheerplan%202015-2021%20Nieuwkoopse%20Plassen%20en%20de%20Haeck.pdf>.

termijn in principe een gemiddelde depositie van maximaal 1.000 mol N/ha/jaar noodzakelijk is. Op basis van AERIUS Monitor 16 volgt dan een zogenaamd depositiegat van ca. 250 mol/ha/j. Het PAS-maatregelenpakket bevat dan ook een maatregel (afvoeren sluis in 172 ha Veenmosrietlanden en pijpestrootjerietlanden) om het effect van het 'depositiegat' van 250 mol N/ha/jaar weg te nemen, zodat per saldo de continue belasting van het systeem met stikstof gemiddeld 1.000 mol/ha/jaar bedraagt. Met het maatregelenpakket is overleving en daarmee behoud gegarandeerd en is uitbreiding op termijn mogelijk. Hiermee komt Veenmosrietland in de PAS-categorie 1b en is ook de beschikbaarheid van de ontwikkelruimte gegarandeerd. Mocht de stikstofdepositie richting 2030 niet dalen zoals verwacht, dan zit er nog ruimte in het maatregelenpakket om het effect van het depositiegat dat dan bestaat weg te nemen, omdat er nog een groter areaal Veenmosrietland (en andere rietlandtypen) beschikbaar is waar ingezet kan worden op het staken en afvoeren van sluis dan nu in het maatregelenpakket wordt voorzien."

- 5.2.8 Voor een aantal relevante habitattypen is het reguliere beheer voldoende effectief tegen stikstofdepositie en zijn geen aanvullende maatregelen nodig volgens de gebiedsanalyse:

"Voor Kranswierwateren, Meren met Krabbenscheer, Ruigten en zomen, Galigaanmoeras en Hoogveenbos geldt dat het al dan niet realiseren van de doelen geen relatie heeft met stikstofdepositie. Voor deze habitattypen is dan ook geen herstelstrategie opgesteld en zijn geen PAS-gerelateerde maatregelen geformuleerd. Voor Vochtige heiden is het reguliere beheer effectief voldoende om de effecten van de overmaat aan stikstof weg te nemen; de trend van het habitatype is onder de huidige condities (terreinbeheer en stikstofbelasting) stabiel en lokaal verbetert de kwaliteit. Op termijn kan herfst-winterinundatie bijdragen aan behoud/ herstel van de kwaliteit. Hiervoor is inmiddels het pilotproject herfst/winterinundatie opgestart, dat zal worden opgeschaald als de pilot succesvol is."

- 5.2.9 Zoals in hoofdstuk 3 toegelicht, meent de Minister dat als uitgangspunt mag worden genomen dat de beoogde herstelmaatregelen naar behoren werden uitgevoerd. Ten overvloede wijst de Minister op het volgende.

- 5.2.10 De landelijke monitoringsrapportage⁵² beschrijft voor de habitattypen veenmosrietlanden, blauwgraslanden en trilvenen een aantal onverwachte ontwikkelingen. Voor deze onverwachte ontwikkelingen zijn acties en bijsturing geformuleerd waaronder:

- Trilvenen: "Voor wat betreft trilveen zijn er in 2018-2019 delen van het gebied geplagd, die zich vooralsnog goed lijken te ontwikkelen. Voortgang 2020: Tijdelijke aflaat gerealiseerd en oplossingsrichtingen uitgewerkt." De NDA 2021 geeft bovendien aan op blz. 85: "Om trilveen te herstellen zijn plagmaatregelen genomen in 2018, hierdoor is de abiotiek zodanig aangepast dat matig basenrijk water aangevoerd wordt. De kans op regeneratie van trilveen lijkt hier vrij groot."

⁵² Landelijke monitoringsrapportage Natura 2000 en Stikstof 2020, BIJ12, maart 2021. Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Landelijke-monitoringsrapportage-Natura-2000-en-Stikstof-2020-inclusief-bijlagen.pdf>.

- Veenmosrietlanden en blauwgraslanden: "Voortgang 2020: Stikstofdepositie wordt aangepakt via de gebiedsgerichte aanpak stikstof (waarin ook bodemdaling wordt meegenomen). Nieuwe plaglocaties voor trilveen lijken zich gunstig te ontwikkelen. Verdere maatregelen worden op gepakt via de gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze is eind 2020 opgestart. Het inrichtingsplan voor de Meijegraslanden is gereed. De uitvoering heeft echter vertraging opgelopen. In 2021 wordt hierover een bestuurlijke beslissing genomen, waarna met de uitvoering gestart kan worden."
De NDA 2021 geeft bovendien aan op blz. 142, Tabel 5-8 voor blauwgraslanden: "Meijegraslanden Inrichting conform uitwerking Gebiedsovereenkomst."

- 5.2.11 De landelijke monitoringsrapportage en NDA 2021 bevatten geen aanwijzingen dat de bijsturing onvoldoende zou zijn voor de habitattypen in de Nieuwkoopse plassen & de Haeck. Er mag dus vanuit worden gegaan dat het uitvoeren van maatregelen volgens planning verliep.
- 5.2.12 Verder is ook in de Natuurdoelanalyse (bladzijde 13 en verder) een uitgebreide set natuurmaatregelen opgenomen in de Natuurdoelanalyse. Die is samengevat als volgt:

Habitattype	Opgave	Huidige situatie	Theoretisch doel (WUR)	Kwaliteit	Knelpunten	Maatregelen	Is de opgave haalbaar?
H3140 Kranswier- wateren	Definitief, uitbreiding en verbeteren kwaliteit	1,9	18,2	Vegetatie: goed Typische soorten: slecht Abiotiek: slecht Structuur en functie: slecht	Hoge fosfaat-beschikbaarheid in het oppervlaktewater. Onvoldoende doorzicht water. Areaal voldoet niet aan optimale functionele omvang.	Systeem-maatregelen* Verwerven en inrichten Binnenpolder	Ja
H3150 Meren met krabben- scheer en fontein- kruiden	Definitief, uitbreiding en verbeteren kwaliteit	96,5	95,5	Vegetatie: matig (deels goed) Typische soorten: goed (deels matig) Abiotiek: matig Structuur en functie: matig	Hoge fosfaat-beschikbaarheid in het oppervlaktewater. Onvoldoende doorzicht water. Areaal voldoet niet aan optimale functionele omvang.	Systeem-maatregelen* Verwerven en inrichten Binnenpolder Inrichtingsplan polder Westveen	Ja
H4010B Vochtige heiden (laagveen- gebied)	Definitief, uitbreiding en verbeteren kwaliteit	23,4	18,9	Vegetatie: goed (klein deel matig) Typische soorten: goed Abiotiek: matig Structuur en functie: matig	Verdroging Opslag van appelbes Bedekking van grassen te hoog	Systeem-maatregelen* Verwijderen appelbes	Ja
H6410 Blauwgrasla- nden	Definitief, uitbreiding en verbeteren kwaliteit	13,4	57,5	Vegetatie: matig (deels goed) Typische soorten: goed (deels matig) Abiotiek: slecht Structuur en functie: slecht	Verdroging en verzuring (afname basenrijkdom bodem en onvoldoende aanvoer basenrijk opp. water) waardoor lokaal ook de nutriënten-beschikbaarheid toeneemt evenals de productie.	Systeem-maatregelen* Versterken kwel in De Haeck en aansluitend kleinschalig plaggen Herfst winterbevoeling Schraallanden langs de Meije Inrichtingsplan Polder Westveen Meijegraslanden inrichten conform overeenkomst Verwerving en inrichting overig gebied in Meijegraslanden met potentie.	Nee, ruimte beperking
H6340A Ruigten en zomen (moeras- spirea)	Definitief, behoud	44,1	34,4	Vegetatie: goed/matig Typische soorten: matig Abiotiek: voldoet Structuur en functie: voldoet	Geen	Profiteert van de maatregelen: Meijegraslanden inrichten conform overeenkomst Inrichtingsplan Polder Westveen	Ja

H6430B Ruigten en zomen (harig wilgen-roosje)	Ontwerp, behoud	0,0	Onbekend	Vegetatie: geen gegevens Typische soorten: geen gegevens Abiotiek: slecht Structuur en functie: matig	Regelmatig tot incidentele overstroming niet mogelijk, mogelijk is verzuring knelpunt	Zal profiteren van systeemmaatregelen*	N.v.t.
H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Definitief, uitbreiding en verbeteren kwaliteit	0,0	2,0	Vegetatie: geen gegevens Typische soorten: geen gegevens Abiotiek: slecht Structuur en functie: slecht	Hoge nutriënten-beschikbaarheid, te zwakke buffering door ontbreken van voldoende basenrijk opp. water, verzuring. Areal voldoet niet aan optimale functionele omvang.	Systeemmaatregelen* Greppels aanleggen en plaggen (visgraatmotief) Karakteristieke soorten inbrengen Onderzoek naar effect bekalking.	Ja
H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	Definitief, uitbreiding en verbeteren kwaliteit	232,9	362,7	Vegetatie: goed (deels matig) Typische soorten: goed (deels matig en slecht) Abiotiek: matig Structuur en functie: matig	Verzuring Opslag van appelbes	Systeemmaatregelen* Overgaan op zomermaaien Plaggen Verder stoppen met verbranden sluijk, gebruik MCPA en mostrekken.	Nee, ruimte beperking
H7210 Galigaanmoerassen	Definitief, behoud	0,01	0,21	Vegetatie: goed Typische soorten: slecht Abiotiek: voldoet Structuur en functie: matig	Gebrek aan dynamiek Areal voldoet niet aan optimale functionele omvang	Systeemmaatregelen* Kleinschalig plaggen en aanleg greppel.	Ja
H91D0 Hoogveenbossen	Definitief, behoud	15,9	67,0	Vegetatie: matig (klein deel goed) Typische soorten: slecht Abiotiek: slecht Structuur en functie: slecht		Rooien en plaggen van de alleen in 2009 kwalificerende percelen. Begreppelen bestaand hoogveenbos Inrichtingsplan Polder Westveen Appelbes verwijderen in Polder Westveen	Nee, ruimte beperking

* De systeemmaatregelen bestaan uit de maatregelen die genoemd worden onder 'waterkwaliteit en -kwantiteit' (maatregelen om fosfaatbelasting vanuit De Pot te verminderen en overige maatregelen gericht op het beperken van de inlaat van water en verbeteren van de waterkwaliteit in het Plassen- en moerasgebied middels desulfatering en bekalking) en 'continuüm van verlandingsstadia in ruimte en tijd' (petgaten graven) en 'herstel peildynamiek in Meijgraslanden (paragraaf 5.2). Waar hierna gerefereerd wordt aan systeemmaatregelen dan wordt dit pakket aan maatregelen bedoeld.

Habitatrichtlijnsoort	Status	Trend	Knelpunten	Maatregelen	Is de opgave haalbaar?
H1016 Zeggekorfslak	Definitief, behoud	Negatief	Ongeschiktheid leefgebied door opslag van appelbes. Beperkte connectiviteit geschikt leefgebied.	Verwijderen bosjes die te veel schaduw geven op huidige leefgebied. Ontwikkeling grote zeggenmoeras.	Ja
H1082 Gestreepte waterroofkever	Definitief, uitbreiding en verbetering	Positief	Geen	Geen	Ja
H1134 Bittervoorn	Definitief, behoud	Stabiel	Geen	Monitoring zoetwatermosselen	Ja
H1149 Kleine modderkruiper	Definitief, behoud	Stabiel	Geen	Geen	Ja
H1163 Rivierdonderpad	Ontwerp, behoud	Stabiel	Geen	Behoud oeverstructuren op de huidige vindplaatsen.	Ja
H1318 Meervleermuis	Definitief, behoud	Negatief	Geen knelpunten binnen N2000 gebied. Aantallen dalen, omdat kraamkolonies buiten N2000 gebied verdwijnen.	Onderzoeken in welke mate verblijven zijn verplaatst of verdwenen.	Ja wat betreft behoud van foerageergebied in Natura 2000 gebied
H1340 Noordse woelmuis	Definitief, behoud	Negatief	Verschraling leefgebied (ter bevordering van veenmosrietland). Beperkte connectiviteit (extern) geschikt leefgebied.	Inrichtingsplan Polder Westveen Inrichting Meijegraslanden conform overeenkomst Zonering van functies Vernatten in combinatie met extensief maaien dan wel begrazen, van percelen binnen de Meijegraslanden die nu nog in agrarisch gebruik zijn.	Ja
H1903 Groenknolorchis	Definitief, behoud	Stabiel	Geen, creëren van pioniersituaties is essentieel voor behoud.	Systeemmaatregelen*	Ja
H4056 Platte schijfhoren	Definitief, behoud	Stabiel	Geen	Geen	Ja

5.2.13 Concluderend stelt de NDA 2021:

“Uit de natuurdoelanalyse volgt een uitgebreide lijst van maatregelen met bijbehorende kosten en aanvullend onderzoek. Voor de meeste doelen kan de opgave worden gehaald met maximale inzet van de geformuleerde maatregelen. Voor de habitattypen H6410 Blauwgraslanden, H7140 Overgangs- en trilvenen en H91D0 Hoogveenbos wordt de theoretische opgave niet gehaald. Er is niet voldoende ruimte beschikbaar in het Natura 2000-gebied. Buiten het Natura 2000-gebied ontbreekt het vaak aan geschikte condities om deze typen te ontwikkelen. Voor hoogveenbos en blauwgrasland zijn er wellicht wel (beperkte) opties.”

Zie ook bijlage 1 Aanvullende Passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

5.2.14 Hieruit volgt dat met bepaalde beheermaatregelen de instandhoudingsdoelstellingen bereikt kunnen worden. Dit impliceert dat met die maatregelen ook behoud geborgd wordt en (dreigende) verslechtering kan worden voorkomen. Alleen een aantal theoretische opgaven worden, veelal door ruimtebeperking, niet gehaald, maar die hebben geen formele status. Er was ten tijde van het vaststellen van het TB 2022, al met al, wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel dat (dreigende) verslechtering kon worden voorkomen, mits – naast het treffen van beheermaatregelen – ook de noodzakelijk geachte daling van stikstofdepositie plaatsvond.

Daling achtergronddepositie

5.2.15 De Gebiedsanalyse en de NDA geven aan dat het essentieel is dat de stikstofneerslag gaat dalen. De NDA doet geen uitspraken over de precieze benodigde daling, laat staan de benodigde daling in relatie tot het voorkomen van (dreigende) verslechtering. De natuurdoelanalyse gaat ervan uit dat met bronmaatregelen de noodzakelijke depositieafname wordt gerealiseerd (Blz. 7, NDA 2021) en concludeert voor alle natuurwaarden dat het dan met bepaalde beheermaatregelen mogelijk is om de instandhoudingsdoelstellingen te behalen. De Gebiedsanalyse bevat wel een analyse van de benodigde daling. Uit de Gebiedsanalyse volgt dat de indertijd voorziene daling voldoende is om verslechtering te voorkomen. Als (conservatief) uitgangspunt wordt gehanteerd dat dit dan ook de minimaal noodzakelijke daling is van stikstofdepositie die binnen afzienbare termijn moet plaatsvinden.

5.2.16 De gebiedsanalyse uit 2017 ging uit van een daling van de totale depositie zoals bepaald met behulp van AERIUS Monitor 2016:

“Er is sprake van een daling van de totale depositie op dit gebied die oploopt tot gemiddeld 170 mol/h/j vanaf 2014 tot in 2030.”

5.2.17 Voor de volledigheid is die depositiedaling vergeleken met de daling zoals bekend ten tijde van het vaststellen van het TB 2022, in AERIUS Monitor 2021. Uit deze vergelijking volgt dat AERIUS Monitor 2021 uitgaat van een **sterkere daling** richting 2030 dan AERIUS Monitor 2016L. De totale gebiedsgemiddelde daling van depositie in 2030 op basis van AERIUS Monitor 2021 is in het Nieuwkoopse Plassen & De Haeck 62 mol/ha/j sterker dan de daling waarvan de gebiedsanalyse uitging, zie hoofdstuk 3. Dat betekent dat nieuwe inzichten in de daling van de depositie ten

tijde van het TB2022 ook geen enkele aanleiding gaven om te twijfelen aan de actualiteit van de conclusie in de gebiedsanalyses en er geen sprake was van een (dreigende) verslechtering en verstoring met significante gevolgen in Nieuwkoopse Plassen & De Haeck.

- 5.2.18 **Conclusie:** Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, en uit de NDA volgt dat met andere maatregelen gekomen wordt tot de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn. De beschikbare AERIUS-monitoregegevens ten tijde van vaststelling van het TB bevestigen dit beeld. Derhalve is de conclusie dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers niet nodig is als passende maatregel voor natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck en dat deze maatregel als mitigerende maatregel in de passende beoordeling betrokken mocht worden.

5.3 Oostelijke Vechtplassen

Inleiding

- 5.3.1 De Oostelijke Vechtplassen (6475 ha) liggen op de overgang van de Gooise stuwwal van de Utrechtse heuvelrug naar de vlakten van klei- en veenafzettingen die tussen de rivier de Vecht en de stuwwal liggen. Het gebied bestaat uit een reeks van laagveengebieden waar zich door turfwinning ontstane meren en plassen, meest met een zandondergrond, bevinden. Sommige plassen zijn aanzienlijk verdiept door zandwinning. De combinatie van invloeden van het watersysteem van de zandgronden en de rivierinvloeden heeft een rijke schakering van typen van moeras en moerasvegetaties doen ontstaan die in meer of mindere mate onder invloed staan van kwelwater. In het gebied zijn twee belangrijke gradiënten te onderscheiden: van west naar oost is een gradiënt te zien van toenemende gebufferd kwelwater (in petgaten en trilvenen) vanuit de stuwwal. Dit is met name van belang voor habitattypen H7210 galigaanmoerassen, H7140A trilvenen en H6410 blauwgraslanden. Van noord naar zuid loopt een gradiënt van meer gesloten gebied (bos) naar meer open landschap (grasland, trilveen en rietland). De kleinschalige gradiënten in bodem en hydrologie in de Oostelijke Vechtplassen zijn met name van belang voor de overgang van H7140A trilvenen en H7140B veenmosrietlanden naar H6410 blauwgraslanden en H4010B vochtige heiden (laagveen). Op 23 mei 2013 is het gebied definitief aangewezen als Natura 2000-gebied door de staatssecretaris van EZ. Het gehele gebied is aangewezen als vogelrichtlijngebied (6475 ha); circa 2/3 deel van het Natura 2000-gebied is aangewezen als habitatrictlijngebied (4401 ha).
- 5.3.2 In de PB2022 is reeds een effectbeoordeling opgenomen voor habitattypen en leefgebieden van soorten in de Oostelijke Vechtplassen waar als gevolg het project A27/A12 Ring Utrecht sprake is van een stikstofdepositiebijdrage in een situatie met een (naderende) overschrijding van de kritische depositiewaarde. Uit de effectbeoordeling blijkt dat (significant) negatieve gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uit te sluiten voor alle habitattypen en soorten, behalve voor blauwgraslanden, trilvenen, veenmosrietlanden, vochtige heiden en groenknolorchis (zie tabel 5.3). Om mogelijke significante negatieve gevolgen voor deze habitattypen met zekerheid uit te sluiten, is onderzocht of er maatregelen voorhanden zijn waarmee de toename van stikstofdepositie op stikstofgevoelig

habitat in het Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen te mitigeren is. Er zijn twee, op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 en Wet natuurbescherming vergunde, activiteiten gevonden (zie PB2022, paragraaf 8.4.1), die (na beëindigen van deze activiteiten en intrekking van de vergunning) de toename van stikstofdepositie als gevolg van het project Ring Utrecht volledig mitigeren. Voor deze vier habitattypen en soort bevat deze paragraaf een toets aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn.

Tabel 5.3: Samenvatting ecologische effectbeoordeling voor habitattypen en soorten met stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht voor Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen waarvoor in PB2022 mitigerende maatregelen zijn ingezet.

	Habitattypen	Conclusie gebiedsanalyse 2017		Effectbeoordeling Ring Utrecht
		Oppervlak	kwaliteit	
H6410	Blauwgraslanden	1b	1b	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	1b	1b	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	1a	1b	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
H4010B	Vochtige heiden (laagveengebied)	1a	1a	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
	Habitatrichtlijnsoorten			
H1903	Groenknolorchis (H7140A)	1b	1b	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten

Gebiedsspecifieke toets additionaliteitsvereiste (6, lid 2)

5.3.3 De gebiedsanalyse 2017⁵³ van de Oostelijke Vechtplassen geeft aan:

“Ondanks de eerdergenoemde overschrijding van de kritische depositiewaarden, wordt door de uitvoering van de herstelmaatregelen in dit gebied gewaarborgd dat in tijdvak 1 (2015-2021) geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van de aangewezen habitattypen en habitats van soorten. Deze tussenconclusie kan getrokken worden op basis van de te verwachten effecten, de locaties waar deze effecten worden verwacht en over de verwachte termijn van het optreden van de effecten.”

Natuurherstelmaatregelen

5.3.4 Uit de gebiedsanalyse, waar het ontwerp-beheerplan 2022-2028⁵⁴ naar verwijst, volgt dat voor alle betrokken habitattypen geldt dat effecten als gevolg van overbelasting voorkomen konden worden via effect- en/of systeemgerichte maatregelen:

⁵³ 95 Oostelijke Vechtplassen gebiedsanalyse M16L 20-06-2017_NH, Provincie Noord-Holland, 26 mei 2017. Zie: https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Gebiedsanalyses_vigerend/095_Oostelijke%20Vechtplassen_GA_25-10-2017.pdf.

⁵⁴ Ontwerp Natura 2000 beheerplan Oostelijke Vechtplassen Planperiode 2022-2028, Het ontwerp Natura 2000-beheerplan voor het Natura 2000 Oostelijke Vechtplassen is vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 1 maart 2022 en door de provincie Utrecht op 15 maart 2022. Ten tijde van het TB22 was er nog geen definitief beheerplan vastgesteld. Zie <https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/303285%20PNH%20Natura%202000%20Beheerplan%20Oostelijke%20Vechtplassen%2020220142.pdf>.

“Het maatregelenpakket beoogt in de eerste beheerplanperiode het tegengaan van achteruitgang van de genoemde habitattypen. Hierbij gaat het om het behoud van oppervlak en kwaliteit van H4010B, H6410, H7140A, H7140B, H7210 en H91D0. Dit wordt in de tweede en derde beheerplanperiode voortgezet. Tegelijkertijd worden in deze periode waar mogelijk, en noodzakelijk volgens de instandhoudingsdoelstellingen, ook de kansen benut voor uitbreiding van oppervlakte (H6410, H7140A en H7210) en verbetering van kwaliteit (H6410, H7140A, H91D0). In het kader van het opstellen van het N2000beheerplan worden op grond van het definitief ontwerp ‘Inrichtingsplan Noorderpark’, voor het Utrechtse deel van de OVP de ha’s nieuw te ontwikkelen natuur geconcretiseerd.”

5.3.5 De uitgebreide set PAS-maatregelen is opgenomen in de gebiedsanalyse (en naar verwezen in het ontwerp-beheerplan) en is als volgt:

Tabel 7.1. Invloed effectgerichte maatregelen en beheermaatregelen op de habitattypen

Nr	Maatregel	H4010B	H6410	H7210	H7140A	H7140B	H91D0
H1	Zomermaaien veenmosrietland	+	0	0	0	0/-	0
H2b	Herfstmaaien vochtige laagveenheide	+	0	0	0	0	0
H2a	Opslag verwijderen vochtige laagveenheide	+	0	0	0	0	0
H2c	Maaien (herfst, gefaseerd) vochtige laagveen heide	+/++	0	0	0	0	0
H3	Verbeteren dispersie (incl. typische soorten)	+	+	0	0	0	0
B1	Extra maaien zomer (*)	0	+	0	0	0	0
B2	Extra maaien (zomer) (**)	0	+	0	0	0	0
B3	Extra maaien (zomer) (**)	0	+	0	0	0	0
B4	Plaggen (**)	0	+	0	0	0	0

(*) bestaande oppervlakten en oppervlakten ontstaan door plaggen

(**) H6410, in relatie tot systeemgerichte maatregelen gericht op verbetering waterkwaliteit, aanwezigheid van bufferstoffen, incl. onderzoek naar fosfaatverzadiging en potentiële grondwaterstanden na plaggen

Tabel 7.1. (Vervolg) Invloed effectgerichte maatregelen en beheermaatregelen op de habitattypen

Nr	Maatregel	H4010B	H6410	H7210	H7140A	H7140B	H91D0
G1	Maaien (gefaseerd)	0	0	+	0	0	0
G2	Plaggen, incl. moerasbos terugzetten naar jonge verlanding	0	0	+/++	+	0	0/(-)
G3	Plaggen	0	0	+/++	0	0	0
G4	Plaggen; ondiep plaggen door strooisel te verwijderen	0	0	+/++	0	0	0
G5	Plaggen verdroogde oevers	0	0	+	0	0	0
T1	Opslag verwijderen (jonge boompjes)	0	0	0	+	0	0
T2	Extra maaien (maaien en afvoeren zomer)	0	0	0	+	0	0
T3	Opslag verwijderen (oude bomen)	0	0	0	+	0	0/(-)
T4	Opslag verwijderen in combinatie met afplaggen: moerasbos terugzetten in jonge verlanding	0	0	0	+	0	0/(-)
T5	Afplaggen verdroogde verlanding	0	0	0	+		0
T6	Afplaggen verdroogde oevers	0	0	0	+	0	0
T7	Graven petgaten: uitgraven verzuurde verlandingsstadia	0	0	0	+	0	0
T9	Bekalken verzuurde vegetatie	0	0	0	(+)/+	?/-	0
V1	Opslag verwijderen (jonge houtige opslag)	0	0	0	0	+	0
V2	Herfstmaaien (incl. afvoer)	0	0	0	0	+	0
V3	Wintermaaien (incl. afvoer)	0	0	0	0	+	0
V4	Opslag verwijderen: moerasbos terugzetten in jonge verlanding	0	0	0	0	+/++	0/(-)
V5	Plaggen verdroogde verlanding	0	0	0	0	+/++	0
Z1	Opslag verwijderen/ gefaseerd maaien in grote zeggenmoeras (Zeggekorfslak)	0	0	0(+)	0	0	0

- 0 geen effect
 + positief effect
 ++ zeer positief effect
 - negatief effect
 -- zeer negatief effect
 (+) tijdelijk of gering positief effect
 (-) gering negatief effect, geen effect op instandhoudingsdoelstelling
 ? = effect onzeker

Tabel 7.2. Invloed systeemmaatregelen gericht op verbetering kwaliteit oppervlaktewater

Nr	Maatregel	H4010B	H6410	H7210	H7140A	H7140B	H91D0
S1	Kwelwater meer benutten via Polderdoor-stroomprincipe	0	0	+ /+++	+ /+++	+	+
S3	Oppervlaktewater bovenstrooms ten goede laten komen aan het grondwater.	0	0	+ /+++	+ /+++	+	+
S4	Effectievere benutting grondwater: verminderen waterinlaat uit de 's Gravelandse Vaart	0	0	+	+ /+++	+	+
S6	Verminderen waterinlaat uit Vecht	+	+	+	+	+	+
S7	Verminderen waterinlaat uit A'dam-Rijnkanaal	+	+	+	+	+	+
S8	Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater: verplaatsen lozingspunt rioolwaterzuivering	+	+	+	+	+	+
S9	Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater: baggeren	+	+	+	+	+	+
S11	Dynamischer seizoensmatig peilbeheer (flexibel peilbeheer)	0/-?	+	+	+	0/-?	0/-?

Tabel 7.3. Invloed maatregelen gericht op vermindering bemesting intrekgebied en verbetering waterkwaliteit

Nr	Maatregel	H4010B	H6410	H7210	H7140A	H7140B	H91D0
S10	Vermindering bemesting in intrekgebied	+	+	+	+ /+++	+ /+++	+ /+++
S13	Opheffing lokale bemesting en onderbemaling	+	+ /+++	+ /+++	+ /+++	+	+
S13	Doorvoeren dynamischer (flexibel) peilbeheer	0/-?	+	+	+	0/-?	0/-?
S14	Vermindering bemesting via afspraken bemesting en externe werking	+	+	+	+	+	+
S15	Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater en opheffing bemesting: robuuster maken systeem via aankoop van gronden (EHS afronden oa. in overgangsgebieden)	+	+	+	+	+	+
S16	Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater door vermindering van de P-belasting	+	+	+	+	+	+

- 0 geen effect
- + positief effect
- ++ zeer positief effect
- negatief effect
- zeer negatief effect
- (+) tijdelijk of gering positief effect
- (-) gering negatief effect, geen effect op instandhoudingsdoelstelling
- ? = effect onzeker

Tabel 7.4. Invloed extra beheermaatregelen op soorten Habitatrichtlijn

Nr	Maatregel	H1016	H1042	H1082	H1134 H1149	H1163	H1318	H1340	H1903	H4056
H1	Zomermaaien veenmosrietland	0	0	0	0	0	0	0	0	0
H2b	Herfstmaaien vochtige heide	0	0	0	0	0	0	0	0	0
H2a	Opslag verwijderen vochtige heide	0	0	0	0	0	0	0	0	0
H2c	Maaien vochtige heide	0	0	0	0	0	0	0	0	0
H3	Verbeteren dispersie	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B1	Extra maaien zomer	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B2	Extra maaien (zomer)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B3	Extra maaien (zomer)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B4	Plaggen (b)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
G1	Maaien (gefaseerd)	0	0	0	0	0	0	+	0	0
G2	Plaggen, incl. moerasbos	*/0	0	0	0	0	0	+	0	0
G3	Plaggen	0	0	0	0	0	0	+	0	0
G4	Plaggen	0	0	0	0	0	0	+	0	0
G5	Plaggen oevers	*/0	0	0	0	0	0	+	0	0

0 geen effect, + positief effect, ++ zeer positief effect, - = negatief effect, -- zeer negatief effect
(+) tijdelijk of gering positief effect (-) gering negatief effect, geen effect op instandhoudingsdoelstelling

0* tav H1016 Zeggekorfslak: eerst vooronderzoek plegen tav. deze soort.

H1016 Zeggekorfslak
H1042 Gevlekte witsnuitlibel,
H1082 Gestreepte waterroofkever,
H1134 Bittervoorn,
H1149 Kleine modderkruiper,
H1163 Rivierdonderpad
H1318 Meervleermuis,
H1340 *Noordse woelmuis,
H1903 Groenknolorchis,
H4056 Platte schijfhoren

Tabel 7.5. Invloed extra beheermaatregelen op soorten Habitatrichtlijn (vervolg)

Nr	Maatregel	H1016	H1042	H1082	H1134 H1149	H1163	H1318	H1340	H1903	H4056
T1	Opslag verwijderen (jonge boompjes)	0	0	0	0	0	0	0	+	0
T2	Extra maaien	0	0	0	0	0	0	0	+	0
T3	Opslag verwijderen (oude bomen)	*/+	0	0	0	0	0	0/+	+	0
T4	Opslag verwijderen in combinatie plaggen	0	0	0	0	0	0	0/+	+	0
T5	Afplaggen verdroogde verlandig	*/0	0	0	0	0	0	0/+	+	0
T6	Afplaggen verdroogde oevers	0	0	0	0	0	0	0/+	+	0
T7	Graven petgaten	0	+	0/+	0/+	0	0/+	0/+	0/+	0/+
T9	Bekalken	0	0	0	0	0	0	0	0/+	0
V1	Opslag verwijderen	0	0	0	0	0	0	+	0	0
V2	Herfstmaaien	0	0	0	0	0	0	0	0	0
V3	Wintermaaien	0	0	0	0	0	0	0	0	0
V4	Opslag verwijderen: moerasbos	*/+	0	0	0	0	0	+/++	0	0
V5	Plaggen	0	0	0	0	0	0	+	0	0
Z1	opslag verwijderen/ gefaseerd maaien in grote zeggenmoeras (Zeggekorfslak)	+	0	0	0	0	0	0/+	0	0

0 geen effect, + positief effect, ++ zeer positief effect, - = negatief effect, -- zeer negatief effect
(+) tijdelijk of gering positief effect (-) gering negatief effect, geen effect op instandhoudingsdoelstelling

0* tav H1016 Zeggekorfslak: eerst vooronderzoek plegen tav. deze soort.

H1016 Zeggekorfslak
H1042 Gevlekte witsnuitlibel,
H1082 Gestreepte waterroofkever,
H1134 Bittervoorn,
H1149 Kleine modderkruiper,
H1163 Rivierdonderpad
H1318 Meervleermuis,
H1340 *Noordse woelmuis,
H1903 Groenknolorchis,
H4056 Platte schijfhoren

Tabel 7.6. Invloed systeemmaatregelen op soorten Habitatrichtlijn

Nr	Maatregel	H1016	H1042	H1082	H1134 H1140	H1163	H1318	H1340	H1903	H4056
S1	Polderdoorstroom-principe (kwelwater meer benutten)	0/(+)	+	+	0	0	0	0	+ /++	+
S3	oppervlaktewater bovenstrooms ten goede laten komen aan het grondwater.	0/(+)	+	+	0	0	0	0	+ /++	+
S4	Verminderen waterinlaat uit de 's Gravelandse Vaart	0/(+)	+	+	0	0	0	0	+ /++	+
S6	Verminderen waterinlaat uit Vecht	0/(+)	+	+	+	0/+	0	0	+	+
S7	Verminderen waterinlaat uit A'dam-rijnkanaal	0/(+)	+	+	+	0/+	0	0	+	+
S8	Verplaatsen lozingspunt rioolwaterzuivering	0	+	+	+	0/+	0	0	+	+
S9	Baggeren	0	+	+	+	0/+	0	0	+	+
S10	Vermindering bemesting	0	+	+	+	0/+	0	0	+ /++	+
S11	Dynamischer peilbeheer	0	0	0	0	0/+	0	0	+	0
S13	opheffing lokale bemesting	0/(+)	+	+	+	0/+	0	0	+ /++	+
S15	Opheffen bemesting via aankoop EHS	0	+	+	+	0/+	0	0	+	+
S16	Verbeteren kwaliteit oppervlaktewater door vermindering van de P-belasting	0/(+)	+	+	+	0/+	0	0	+	+

0 geen effect, + positief effect, ++ zeer positief effect, - = negatief effect, -- zeer negatief effect
 (+) tijdelijk of gering positief effect (-) gering negatief effect, geen effect op instandhoudingsdoelstelling

0/(+): mogelijk een gering effect als gevolg van waterkwaliteitsverbetering, waardoor op natuurlijke standplaatsen minder boomopslag plaatsvindt (vermindering P- en N oppervlaktewater).

H1016 Zeggekorfslak
 H1042 Gevlekte witsnuitlibel,
 H1082 Gestreepte waterroofkever,
 H1134 Bittervoorn,
 H1149 Kleine modderkruiper,
 H1163 Rivierdonderpad

H1318 Meervleermuis,
 H1340 *Noordse woelmuis,
 H1903 Groenknolorchis,
 H4056 Platte schijfhoren

5.3.6 Concluderend stelt de gebiedsanalyse 2017 dat:

“op basis van de best beschikbare wetenschappelijke kennis inzichtelijk is gemaakt en onderbouwd dat, gegeven het in deze analyse geschetste depositieverloop waar binnen de te verwachten uitgifte van ontwikkelingsruimte is meegewogen en, gegeven de staat van instandhouding, de trend en de afstand tot de KDW van de betrokken habitattypen en leefgebieden van soorten, alsmede door de positieve effecten van de geborgde uitvoering van de maatregelen, er met de uitgifte van ontwikkelruimte in het gebied met zekerheid geen aantasting plaatsvindt van de natuurlijke kenmerken van het gebied. Behoud gedurende de eerste PAS periode is geborgd en daar waar uitbreidings- en of verbeterdoelen aan de orde zijn, geldt dat deze op termijn behaald kunnen worden, ondanks de uitgifte van ontwikkelingsruimte. Eveneens is op basis van de best beschikbare wetenschappelijk kennis beoordeeld dat de te treffen passende maatregelen in deze gebiedsanalyse geen negatieve effecten hebben op andere instandhoudingsdoelen in het gebied.”

Zie ook bijlage 1 Aanvullende Passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

5.3.7 Zoals in hoofdstuk 3 toegelicht, meent de Minister dat als uitgangspunt mag worden genomen dat de beoogde herstelmaatregelen naar behoren werden uitgevoerd. Ten overvloede wijst de Minister erop dat ook de landelijke monitoringsrapportage⁵⁵ geen aanwijzingen bevat dat er bijsturing noodzakelijk was voor de habitattypen in de Oostelijke Vechtplassen. Hierdoor mocht de Minister er eens te meer op vertrouwen dat het uitvoeren van maatregelen volgens planning verliep en de conclusies uit de gebiedsanalyse nog steeds geldig waren ten tijde van vaststellen TB 2022. Er was ten tijde van het vaststellen van het TB 2022 wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel dat verslechtering werd voorkomen, mits de voorziene daling van stikstofdepositie plaatsvond.

Daling achtergronddepositie

5.3.8 De Gebiedsanalyse 2017, waar het ontwerp-beheerplan 2022-2028 naar verwijst, geeft aan dat het essentieel is dat de stikstofneerslag gaat dalen. Uit de Gebiedsanalyse 2017 volgt dat de indertijd voorziene daling voldoende is om verslechtering te voorkomen. Als (conservatief) uitgangspunt wordt gehanteerd dat dit de minimaal noodzakelijke daling is van stikstofdepositie die binnen afzienbare termijn moet plaatsvinden. Voor de brongerichte generieke maatregelen wordt verwezen naar het PAS.

5.3.9 De gebiedsanalyse 2017 ging uit van een daling van de totale depositie zoals bepaald met behulp van AERIUS Monitor 2016L:

“In 2030 is de totale stikstofdepositie ten opzichte van de huidige situatie met gemiddeld 200 mol afgenomen.”

5.3.10 Voor de volledigheid is die depositiedaling vergeleken met de daling zoals bekend ten tijde van het vaststellen van het TB 2022, zoals weergegeven in AERIUS Monitor

---

⁵⁵ Landelijke monitoringsrapportage Natura 2000 en Stikstof 2020, BIJ12, maart 2021. Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Landelijke-monitoringsrapportage-Natura-2000-en-Stikstof-2020-inclusief-bijlagen.pdf>.

2021. Uit deze vergelijking volgt dat AERIUS Monitor 2021 uitgaat van een **sterkere daling** richting 2030 dan AERIUS Monitor 2016L. De totale gebiedsgemiddelde daling van depositie in 2030 op basis van AERIUS Monitor 2021 is in de Oostelijke Vechtplassen 61 mol/ha/j sterker dan de daling waarvan de gebiedsanalyse uitging, zie paragraaf 3.4. Dat betekent dat nieuwe inzichten in de daling van de depositie ten tijde van het TB2022 ook geen enkele aanleiding gaven om te twifelen aan de actualiteit van de conclusie in de gebiedsanalyses en er geen sprake was van een (dreigende) verslechtering en verstoring met significante gevolgen in de Oostelijke Vechtplassen.

- 5.3.11 **Conclusie:** Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, volgt dat met andere maatregelen gekomen wordt tot de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn. De beschikbare AERIUS-monitoregegevens ten tijde van vaststelling van het TB bevestigen dit beeld. Derhalve is de conclusie dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers niet nodig is als passende maatregel voor natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Oostelijke Vechtplassen en dat deze maatregel als mitigerende maatregel in de passende beoordeling betrokken mocht worden.

5.4 Botshol

Inleiding

- 5.4.1 De Botshol (218 ha) is een oud laagveenverlandingsgebied met een belangrijk areaal water. Het is een complex van ondiepe plassen met legakkers en eilanden. Door de vormingsgeschiedenis van het oorspronkelijke veen is het gebied steeds beïnvloed geweest door een hoge basenrijkdom. In de plassen met een gemiddelde diepte van 1,5 m komen daardoor onder meer kranswierwateren voor. De verlanding na de vervening heeft in enigszins brak water plaatsgevonden. Naast het water bestaat het gebied uit ruigten, moerassen, galigaanmoerassen, blauwgraslanden en veenmosrietland. De opbouw van het gebied bestaat uit verschillende vegetatiestructuurcomponenten en een laagveenpolder is verantwoordelijk voor een rijke vogelstand. Botshol, behorend tot het Natura 2000-landschap "meren en moerassen" is aangewezen als Habitatrichtlijngebied voor vijf habitattypen en twee habitatrichtlijnsoorten (Aanwijzingsbesluit 2013).
- 5.4.2 Bij het opstellen van de PB2022 bleek dat de depositiebijdrage van het project A27/A12 Ring Utrecht op alle hexagonen van alle habitattypen en leefgebieden van soorten in Botshol volledig gemitigeerd wordt. De inzet van de twee saldogevers (Waverveen en Tienhoven) als mitigerende maatregel is voor alle stikstofgevoelige habitattypen in Botshol effectief. Voor Botshol is naar aanleiding van de tussenuitspraak alsnog een ecologische effectbeoordeling⁵⁶ uitgevoerd voor de habitattypen waar als gevolg van de Ring Utrecht sprake is van een stikstofdepositiebijdrage in een situatie met een (naderende) overschrijding van de kritische depositiewaarde. Uit de aanvullende effectbeoordeling blijkt dat (significant) negatieve gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uit te sluiten voor alle habitattypen en (leefgebieden van) soorten (zie tabel 5.4). Hoewel dus voor alle habitattypen en (leefgebieden van) soorten kan worden geconcludeerd dat

⁵⁶ Zie bijlage 1 Aanvullende passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

significante gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uitgesloten, bevat deze paragraaf voor alle relevante natuurwaarden waar sprake is van een stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht een toets aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn.

Tabel 5.4: Samenvatting ecologische effectbeoordeling voor habitattypen en soorten met stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht voor Natura 2000-gebied Botshol.

	Habitattypen	Conclusie gebiedsanalyse 2017	Effectbeoordeling Ring Utrecht
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	1b	Geen significant negatieve gevolgen
H7210	*Galigaanmoerassen	1a	Geen negatieve gevolgen

Gebiedsspecifieke toets additionaliteitsvereiste (6, lid 2)

5.4.3 De gebiedsanalyse⁵⁷ van Botshol geeft aan:

“Ondanks de eerdergenoemde overschrijding van de kritische depositiewaarden, wordt door de uitvoering van de herstelmaatregelen in dit gebied gewaarborgd dat in tijdvak 1 (2015-2021) geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van de aangewezen habitattypen en habitats van soorten. Het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van alle soorten en habitattypen waardoor dit gebied is aangewezen blijft door het uitvoeren van de herstelmaatregelen ook in de tijdvakken 2 en 3 mogelijk.”

5.4.4 Het beheerplan⁵⁸ geeft tevens aan dat de informatie (en bijbehorende conclusies) onderdeel zijn van het beheerplan:

“In de gebiedsanalyse voor Botshol, is uitgewerkt hoe de natuurdoelen onder verhoogde stikstofdepositie veilig worden gesteld. Deze gebiedsanalyse is een onderdeel van dit beheerplan. Van de gebiedsanalyse is de meest recente versie geldig.”

Natuurherstelmaatregelen

5.4.5 Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, volgt dat voor alle betrokken habitattypen geldt dat effecten als gevolg van overbelasting voorkomen konden worden via effect- en/of systeemgerichte maatregelen:

“Het wegnemen van de nadelige effecten van de hoge stikstofdepositie rond Botshol kan alleen door zorgvuldige uitvoering van een aanzienlijk pakket aan maatregelen. Dit maatregelenpakket omvat een recente wijziging van een star tegennatuurlijk peilbeheer naar een flexibel peilbeheer per 2011, waarmee een belangrijke hydrologische maatregel ter bevordering van de buffercapaciteit uitgevoerd is. Daarnaast worden een aantal inrichtingsmaatregelen uitgevoerd. Voor een zo efficiënt mogelijk uitvoering van de maatregelen ‘petgaten graven’ en ‘plaggen’ zal in 2013 nog een

⁵⁷ Natura 2000 Gebiedsanalyse voor de programmatische aanpak stikstof (PAS) Botshol (83), Provincie Utrecht, oktober 2017. Zie: https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Gebiedsanalyses_vigerend/083_Botshol_gebiedsanalyse_30-10-17_UT.pdf.

⁵⁸ Beheerplan 2016-2022 N2000-gebied Botshol, Provincie Utrecht, november 2016. Zie: https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2020-03/beheerplan_botshol.pdf.

nader positioneringsonderzoek plaatsvinden naar plaggen in 'matig veenmosrietland' als plaggen en petgaten graven in 'niet kwalificerend rietland'. In het PAS-traject is veel kennis ten aanzien van herstel bijeengebracht waardoor een beter inzicht ten aanzien van de kansrijkdom, duurzaamheid en effectiviteit van de maatregelen verkregen werd. Voor alle habitattypen geldt dat het halen van de instandhoudingsdoelstelling in 2030 mogelijk is. De uitbreidingsdoelstellingen kunnen vanaf de eerste beheerperiode gerealiseerd worden."

5.4.6 Voor de habitattypen galigaanmoerassen en veenmosrietlanden wordt aangegeven dat ondanks de voorziene daling er voor dit habitat nog sprake blijft van een overbelaste situatie. Het is daarom van belang om via effect en/of systeemgerichte maatregelen effecten van stikstofdepositie te voorkomen. De gebiedsanalyse vermeldt in paragraaf 4.1.4:

"Samenvattend kan gesteld worden dat op landschapsschaal de volgende maatregelen de effecten van stikstofdepositie kunnen verminderen:

- instelling van een natuurlijker peilbeheer (in 2011 gerealiseerd – project wordt door Waternet momenteel gemonitord en geëvalueerd ten behoeve van eventuele bijstelling);
- verbinden van moerasgebieden en vergroten ervan door realisatie van de EHS in Groot Mijdrecht en Polder Botshol en Polder Nellestein buiten de N2000-begrenzing (de gebiedsinrichting van Waverhoek en Polder Botshol/Nellestein is gerealiseerd, voor de inrichting van Groot Mijdrecht Noord is het inrichtingsplan gereed)."

5.4.7 De uitgebreide set PAS-maatregelen is opgenomen in de gebiedsanalyse (en ook integraal opgenomen in het beheerplan) en is als volgt:

Aan stikstof gerelateerde maatregel:	H3140 lv	H3150 baz	H7140B	H7210	H91D0	Motivatie t.a.v. het effect:	Kosten
	Kranswieren	Meren met Krabben-scheer en fontein-kruiden	Veenmosrietlanden	Galigaanmoerassen	Hooqveenbossen		
Structureel (jaarlijks) intern beheer							
Maaibeheer, 1 keer per jaar in juli/augustus. schudden van maaisel voor afvoer						afvoer nutriënten	Gedekt door SNL
Maaibeheer waarbij wintermaai-beheer deels wordt omgezet naar zomermaai-beheer incl. het laten staan van faunastroken - t.b.v. herstel soortenrijk veenmosrietland			++			afvoer nutriënten, vermindering concurrentiepositie riet	180.600 BP1-3 Gedekt door SNL
Faciliteren omvormingsbeheer (deel wintermaaien wordt zomermaaien) en afvoer van alle maaisel			++			Afvoeren nutriënten	65.760 BP1 PAS-bijdrage
Stoppen branden, afvoeren sluis van wintermaaien			++			Afvoer nutriënten	36.000 BP1 PAS-bijdrage
Maatwerk maaibeheer: verwijderen jonge boompjes				+		Bevorderen kieming en uitbreiding galigaan	15.090 BP1-3 PAS-bijdrage
Opslag van bomen en struweel verwijderen in veenmosrietland			+		--	afvoer nutriënten en meer licht	56.970 BP1 PAS-bijdrage
Begreppelen veenmosrietland			+			opheffen verdroging / afvoer regenwater / bevordering winterinundatie	24.330 BP1-3 PAS-bijdrage
Natuurlijker zomer- en winterpeil (flexibel peil)			++	++	+/-	meer gradient op oevers / winterinundatie mogelijk	reeds uitgevoerd, gestart 1-1-2011
Cyclisch (eens in de paar jaar) intern beheer							
Baggeren		++	+	+		afvoer nutriënten	124.980 BP1-3 PAS-bijdrage
Oevers van de rietlanden afvlakken.			+	+		Bevordering verlanding vanuit	BP1-3, gelijktijdig met

						oever	plaggen uit Herstelplan Botshol PAS-bijdrage
Externe maatregelen							
Stikstof emissie verminderen (verkeer, landbouw)	+	+	++	+		- minder verzuring en vermesing conform hst 3.3	
Herinrichting polder Botshol Nellestein – realisatie EHS			+	+		- vergroting moerasareaal, enige vermindering wegzijging waardoor minder verdroging	Onbekend
Inrichtingsbeheer							
Herstelplan Botshol - petgaten graven (incl. hout rooien /aan- en afvoer / persleidingen / depot / aanleg dammen / graven en verpompen)			++	+		jonge verlandingsstadia op gang brengen	157.000 BP1, bekostigd uit life-subsidie
Herstelplan Botshol - plaggen (incl. hout rooien / stobben en rillen shredderen) in combinatie met aanvoer van oppervlaktewater via slenken / strokenplaggen.	+	+	++	+		wegnemen verzuurde laag ter bevordering soortenrijkdom	213.000 BP 1-3, waarvan 15.000 voor bodemchemisch onderzoek PAS-bijdrage
TOTAAL EFFECT OP HET HABITATYPE**:	1a	1b	1b	1a	1a		

Tabel 8. Overzicht beheermaatregelen en kosten.

5.4.8 Concluderend stelt de gebiedsanalyse dat:

“Samenvattend kan verondersteld worden dat op de schaal van de habitattypen de genoemde maatregelen in combinatie met de herstelmaatregelen op landschapsschaal, gezamenlijk een dusdanige buffer vormen tegen de negatieve effecten van de, overigens afnemende, stikstofdepositie, dat van een duurzame instandhouding van de habitattypen sprake is.”

Zie ook bijlage 1 Aanvullende Passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

5.4.9 Zoals in hoofdstuk 3 toegelicht, meent de Minister dat als uitgangspunt mag worden genomen dat de beoogde herstelmaatregelen naar behoren werden uitgevoerd. Ten overvloede wijst de Minister erop dat de landelijke monitoringsrapportage⁵⁹ ook geen aanwijzingen bevat dat er bijsturing noodzakelijk was voor de habitattypen in Botshol. Hierdoor mocht de Minister er eens te meer op vertrouwen dat het uitvoeren van maatregelen volgens planning verliep en de conclusies uit de gebiedsanalyse nog steeds geldig waren ten tijde van vaststellen TB 2022. Er was ten tijde van het vaststellen van het TB 2022 wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel dat verslechtering werd voorkomen, mits de voorziene daling van stikstofdepositie plaatsvond.

Daling achtergronddepositie

5.4.10 De Gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, geeft aan dat het essentieel is dat de stikstofneerslag gaat dalen. Uit de Gebiedsanalyse volgt dat de indertijd voorziene daling voldoende is om verslechtering te voorkomen. Als (conservatief) uitgangspunt wordt gehanteerd dat dit de minimaal noodzakelijke daling is van stikstofdepositie die binnen afzienbare termijn moet plaatsvinden. Voor de brongerichte generieke maatregelen wordt verwezen naar het PAS.

5.4.11 De gebiedsanalyse uit 2017 ging uit van een daling van de totale depositie zoals bepaald met behulp van AERIUS Monitor 2016L:

⁵⁹ Landelijke monitoringsrapportage Natura 2000 en stikstof 2020, BIJ12, maart 2021. Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Landelijke-monitoringsrapportage-Natura-2000-en-Stikstof-2020-inclusief-bijlagen.pdf>.

“Tussen het referentiejaar (2014) en 2020 daalt de gemiddelde stikstofdepositie met ongeveer 90 mol/ha/jaar, binnen geen hexagram neemt de depositie toe. Tussen het referentiejaar (2014) en 2030 daalt de stikstofdepositie verder in het hele gebied, ook in deze periode neemt in geen enkel hexagoon de depositie toe.”

- 5.4.12 Voor de volledigheid is die depositiedaling vergeleken met de daling zoals bekend ten tijde van het vaststellen van het TB 2022, zoals weergegeven in AERIUS Monitor 2021. Uit deze vergelijking volgt dat AERIUS Monitor 2021 uitgaat van een **sterkere daling** richting 2030 dan AERIUS Monitor 2016L. De totale gebiedsgemiddelde daling van depositie in 2030 op basis van AERIUS Monitor 2021 is in Botshol 59 mol/ha/j sterker dan de daling waarvan de gebiedsanalyse uitging, zie paragraaf 3.4. Dat betekent dat nieuwe inzichten in de daling van de depositie ten tijde van het TB2022 ook geen enkele aanleiding gaven om te twijfelen aan de actualiteit van de conclusie in de gebiedsanalyses en er geen sprake was van een (dreigende) verslechtering en verstoring met significante gevolgen in Botshol.
- 5.4.13 **Conclusie:** Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, volgt dat met andere maatregelen gekomen wordt tot de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn. De beschikbare AERIUS-monitorgegevens ten tijde van vaststelling van het TB bevestigen dit beeld. Derhalve is de conclusie dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers niet nodig is als passende maatregel voor natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Botshol en dat deze maatregel als mitigerende maatregel in de passende beoordeling betrokken mocht worden.

5.5 Veluwe

Inleiding

- 5.5.1 De Veluwe is het grootste “droge” Natura 2000-gebied van Nederland en beslaat een oppervlakte van circa 88.370 ha. De Veluwe bestaat overwegend uit droge bossen, droge en natte heide, vennen en stuifzanden. In de voorlaatste ijstijd, zo'n 150.000 jaar geleden, duwden de ijslobben van het landijs enorme hoeveelheden door de rivieren aangevoerd zand en grond voor zich uit en opzij en vormden zo stuwwallen. Hoewel de hoogteverschillen sindsdien door wind en water zijn afgevlakt, reiken de hoogste delen van de Veluwe tot ruim 100 m boven NAP. Tot 1900 was de Noord-Veluwe één uitgestrekt stuifzandgebied. Tegenwoordig zijn er in totaal nog enkele honderden hectares actief stuifzand op de Veluwe. Bij Kootwijk is één van de grootste actieve stuifzandgebieden van Europa aanwezig. Plaatselijk komen in de heiden heischrale graslanden, jeneverbesstruwelen, vennen, trilvenen (Wisselse veen) en hoogveenkernen (Mosterdveen) voor. In het beekdal van de Leuvenumse Beek en op de westelijke flanken worden schraallanden aangetroffen. Langs de randen van de Veluwe ontspringen de (sprengen)beken, waar beekvegetaties en zeer plaatselijk bronbossen voorkomen. Het gehele gebied is aangewezen in het kader van zowel de Vogelrichtlijn als de Habitatrichtlijn. In 2014 is het gebied definitief aangewezen als Natura 2000-gebied door de Staatssecretaris van Economische Zaken.
- 5.5.2 In de PB2022 is reeds een gedeeltelijke effectbeoordeling opgenomen voor habitattypen en leefgebieden van soorten in de Veluwe waar als gevolg van de Ring

Utrecht sprake is van een stikstofdepositiebijdrage in een situatie met een (naderende) overschrijding van de kritische depositiewaarde. Uit de effectbeoordeling in PB2022 blijkt dat (significant) negatieve gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uit te sluiten voor Binnenlandse kraaiheibegroeiingen, maar niet voor vijf andere habitattypen: Oude eikenbossen, Beuken-eikenbossen met hulst, droge heiden, stuifzandheiden met struikhei en zandverstuivingen (zie tabel 5.5).

5.5.3 Om mogelijke significante negatieve gevolgen voor deze vijf habitattypen met zekerheid uit te sluiten, is onderzocht of er maatregelen voorhanden zijn waarmee de toename van stikstofdepositie op stikstofgevoelig habitat in het Natura 2000-gebied Veluwe te mitigeren is. Er zijn zes, op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 of Wet natuurbescherming vergunde, activiteiten gevonden –hierna: saldogevers– (zie PB 2022, paragraaf 8.3.1), die (na geheel of gedeeltelijk beëindigen van deze activiteiten en intrekking van de vergunning) de toename van stikstofdepositie als gevolg van het project Ring Utrecht deels dan wel volledig mitigeren.

5.5.4 Voor de Veluwe is naar aanleiding van de tussenuitspraak alsnog een ecologische effectbeoordeling⁶⁰ uitgevoerd voor de niet eerder beoordeelde habitattypen waar als gevolg van het project A27/A12 Ring Utrecht sprake is van een stikstofdepositiebijdrage in een situatie met een (naderende) overschrijding van de kritische depositiewaarde. Uit de aanvullende effectbeoordeling blijkt dat (significant) negatieve gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uit te sluiten voor alle habitattypen en soorten, behalve jeneverbestruiwelen en heischrale graslanden (zie tabel 5.5). Hoewel dus voor het merendeel van de habitattypen en soorten kan worden geconcludeerd dat significante gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uitgesloten, bevat deze paragraaf voor alle relevante natuurwaarden waar sprake is van een stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht een toets aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, tweede lid, van de Habitatrichtlijn.

Tabel 5.5: Samenvatting ecologische effectbeoordeling voor habitattypen en soorten met stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht voor Natura 2000-gebied Veluwe.

	Habitattypen	Conclusie gebiedsanalyse 2017		Effectbeoordeling Ring Utrecht
		Oppervlakte	Kwaliteit	
H6230	Heischrale graslanden (vka en dka)	1a	1b	sign.neg. niet uitsluiten
H3130	Zwakgebufferde vennen	1a	1b	Geen sign. neg. Gevolgen
H4030	Droge heiden	1a	1b	Sign.neg. niet uitsluiten
H9120	Beuken-eikenbossen met hulst	1a	1b	Sign.neg. niet uitsluiten
H9190	Oude eikenbossen	1b	1b	Sign.neg. niet uitsluiten
H2330	Zandverstuivingen	1a	1a	Sign.neg. niet uitsluiten
H2310	Stuifzandheiden met struikhei	1a	1b	Sign.neg. niet uitsluiten
H4010A	Vochtige heiden	1a	1b	Geen sign. neg. Gevolgen

⁶⁰ Zie bijlage 1 Aanvullende passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

	Habitattypen	Conclusie gebiedsanalyse 2017		Effectbeoordeling Ring Utrecht
		Oppervlakte	Kwaliteit	
H5130	Jeneverbesstruwelen	1a	1a	sign.neg. niet uitsluiten
H3160	Zure vennen	1a	1b	Geen sign. neg. Gevolgen
H7110B	Heideveentjes (actieve hoogvenen)	1a	1b	Geen sign. neg. Gevolgen
H91E0C	Beekbegeleidende bossen	1a	1b	Geen negatieve gevolgen
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	1a	1a	Geen sign. neg. Gevolgen
H7140A	Trilvenen	1a	1a	Geen negatieve gevolgen
H6410	Blauwgraslanden* (samen met kalkmoerassen)	1a	1a	Geen sign. neg. Gevolgen

*geen conclusie voor blauwgraslanden, want volgens gebiedsanalyse afwezig. Conclusie van kalkmoerassen overgenomen.

	Habitatrictlijn soorten	Conclusie gebiedsanalyse 2017			Effectbeoordeling Ring Utrecht
		Oppervlakte	Kwaliteit	populatie	
H1166	Kamsalamander	1a	1a	1b	Geen negatieve gevolgen
H1042	Gevlekte witsnuitlibel	1a	1b	1b	Geen negatieve gevolgen
H1831	Drijvende waterweegbree	1a	1a	1b	Geen negatieve gevolgen
H1096	Beekprik	Geen conclusie in GA*			Geen negatieve gevolgen
Vogelrichtlijnsoorten					
A224	Nachtzwaluw	Geen conclusie in GA**			Geen negatieve gevolgen
A276	Roodborsttapuit	Geen conclusie in GA**			Geen negatieve gevolgen
A255	Duinpieper	1a	1b	1b	Geen sign. neg. Gevolgen
A246	Boomleeuwerik	1a	1a	1a	Geen sign. neg. Gevolgen
A277	Tapuit	1a	1b	1b	Geen sign. neg. Gevolgen
A338	Grauwe klauwier	Geen conclusie in GA**			Geen negatieve gevolgen
A233	Draaihals	1a	1b	1b	Geen sign. neg. Gevolgen

A236	Zwarte specht	1a	1b	1b	Geen sign. neg. Gevolgen
A072	Wespendief	1a	1b	1b	Geen sign. neg. Gevolgen

*Uit de gebiedsanalyse: Voor Beekprik is geen PAS-leefgebiedanalyse uitgevoerd, omdat bleek dat nergens binnen het leefgebied van Beekprik sprake was van overschrijding van de KDW.

**Uit de gebiedsanalyse: De trend is positief of stabiel én het aantal ligt op of boven het instandhoudingsdoel. Voor deze soorten is geen verdere knelpuntenanalyse gedaan in het kader van deze PAS-leefgebiedanalyse.

Gebiedsspecifieke toets additionaliteitsvereiste (6, lid 2)

5.5.5 De gebiedsanalyse⁶¹ van de Veluwe geeft aan:

“Ondanks de eerdergenoemde overschrijding van de kritische depositiewaarden, wordt door de uitvoering van de herstelmaatregelen in dit gebied gewaarborgd dat in tijdvak 1 (tot 2021) geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van de aangewezen habitattypen en habitats van soorten. Het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van alle soorten en habitattypen, waarvoor dit gebied is aangewezen, blijft door het uitvoeren van de herstelmaatregelen ook in de tijdvakken 2 en 3 mogelijk.”

5.5.6 Het beheerplan⁶² geeft tevens aan dat de informatie (en bijbehorende conclusies) onderdeel zijn van het beheerplan:

“De PAS gebiedsanalyse vormt een integraal onderdeel van dit plan.

In het kader van het PAS is een gebiedsanalyse voor de Veluwe opgesteld. Deze gebiedsanalyse is samengevat in hoofdstuk 4. De PAS gebiedsanalyse voor de Veluwe is als onderdeel van het Programma Aanpak Stikstof vastgesteld door de Staatssecretaris van Economische Zaken en de Minister van Infrastructuur en Milieu en is op 1 juli 2015 in werking getreden. Nadien is het Programma Aanpak Stikstof enkele malen herzien. De actuele versie van de gebiedsanalyse is te vinden op de website <http://pas.natura2000.nl/>.”

Wanneer de milieuecondities op orde kunnen worden gebracht, het juiste beheer wordt gevoerd en de nodige herstelmaatregelen zijn uitgevoerd (hoofdstuk 6), zijn naar verwachting de instandhoudingsdoelen voor, op één na, alle habitattypen, binnen de komende drie beheerplanperioden haalbaar. Alleen het halen van de doelen voor het habitatype Blauwgrasland (H6410) is onzeker.”

Voor zover het gaat om het habitatype blauwgrasland (H6410), geldt dat er ten tijde van het TB2022 sprake was van gewijzigde wetenschappelijke inzichten. Op basis van de habitattypenkaart die ten tijde van het TB2022 actueel was, bleek dat dit habitatype, anders dan ten tijde van de

⁶¹ PAS gebiedsanalyse 057 Veluwe, versie d.d. 15-12-2017. Zie: https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Gebiedsanalyses_vigerend/057_Veluwe_gebiedsanalyse_15-12-2017_GL.pdf.

⁶² Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057), Vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Gelderland op 23 januari 2018 Vastgesteld door het Ministerie van LNV op 9 maart 2018 Vastgesteld door het Ministerie van Defensie op 2 maart 2018. Zie: https://media.gelderland.nl/Binnenwerk_Beheerplan_N2000_Veluwe_maart_2018_5c5e640928.pdf.

gebiedsanalyse en het beheerplan werd verondersteld, wel aanwezig was in het Natura 2000-gebied. Wat in de gebiedsanalyse en het beheerplan voor het sterk verwante kalkmoerassen (H7230) werd aangezien, bleek op grond van de geactualiseerde habitattypenkaart blauwgrasland te zijn. Dit is ook toegelicht in de Passende Beoordeling 2022 (blz. 17). Daarom is in bovenstaande tabel 5.5 voor blauwgrasland de conclusie van kalkmoerassen overgenomen. Daarbij wijst de Minister er volledigheidshalve op dat het project A27/A12 Ring Utrecht geen depositie veroorzaakt op kalkmoerassen. Voor zover het gaat om het additionaliteitsvereiste, is dus alleen blauwgrasland van belang. Daarvoor geldt dat behoud geborgd is, dus (dreigende) verslechtering werd voorkomen.

Natuurherstelmaatregelen

- 5.5.7 Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, volgt dat voor alle betrokken habitattypen geldt dat effecten als gevolg van overbelasting voorkomen konden worden via effect- en/of systeemgerichte maatregelen:

Tabel 9.2. De verwachte effecten van het maatregelenpakket voor de verschillende stikstofgevoelige habitats en leefgebieden van de stikstofgevoelige Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten in Natura 2000-gebied Veluwe. Met - (achteruitgang), ~ (onzeker), = (gelijk) en + (vooruitgang) worden de ontwikkelingen in relatie tot de geldende instandhoudingsdoelstelling aangegeven.

Habitattypen	Instandhoudingsdoelstelling oppervlak/kwaliteit	Trend oppervlak/kwaliteit	Verwachte ontwikkeling einde 1 ^e PAS-periode voor oppervlak/kwaliteit	Verwachte ontwikkeling 2030 t.o.v. einde 1 ^e PAS-periode voor oppervlak/kwaliteit	Categorie voor oppervlak/kwaliteit
H2310 Stuifzandheiden met struikhei	+/+	=/=	=/=	+/=	1a/1b
H2320 Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	=/=	=/=	=/=	+/+	1a/1a
H2330 Zandverstuivingen	+/+	+/=	+/=	+/=	1a/1a
H3130 Zwakgebufferde vennen	=/=	-/-	=/=	=/=	1a/1b
H3160 Zure vennen	+/+	=/=	=/=	=/=	1a/1b
H4010A Vochtige heiden, subtype A hogere zandgronden	+/+	=/=	=/=	+/=	1a/1b
H4030 Droge heiden	+/+	=/=	=/=	+/=	1a/1b
H5130 Jeneverbesstruwelen	+/+	+/+	=/=	+/+	1a/1a
H6230* Heischrale graslanden	+/+	-/-	=/=	+/=	1a/1b
H7110B* Actieve hoogvenen, subtype B heideveentjes	+/+	=/-	=/=	=/=	1a/1b
H7140A Overgangs- en trilvenen, subtype A trilvenen	=/=	=/=	=/=	+/=	1a/1a
H7150 Pioniervegetaties met snavelbiezen	+/+	+/+	+/+	+/+	1a/1a
H7230 Kalkmoerassen	=/=	=/=	=/=	=/=	1a/1a
H9120 Beuken-eikenbossen met Hulst	+/+	+/=	+/=	+/=	1a/1b
H9190 Oude eikenbossen	+/+	-/-	=/=	=/=	1b/1b
H91E0C* Vochtige alluviale bossen, subtype C beekbegeleidende bossen	+/+	-/-	=/=	=/=	1a/1b
VHR-soort / Leefgebied	Instandhoudingsdoelstelling (oppervlak/kwaliteit/populatie)	Trend (oppervlak/kwaliteit/populatie)	Verwachte ontwikkeling einde 1 ^e PAS-periode voor (oppervlak/kwaliteit/populatie)	Verwachte ontwikkeling 2030 t.o.v. einde 1 ^e PAS-periode (oppervlak/kwaliteit/populatie)	Categorie voor (oppervlak/kwaliteit/populatie)
H1042 Gevlekte witsnuitlibel	+/+/duurz	+/~/~	+/=+/	+/+/+	1a/1b/1b
H1166 Kamsalamander	=/=/behoud	=~/~/~	=~/~/~	=~/~/+	1a/1a/1b
H1831 Drijvende waterweegbree	=~/~/behoud	=~/~/~	=~/~/~	=~/~/+	1a/1a/1b
A072 Wespendif	=~/~/100p.	=~/~/~	=~/~/~	+/~/~/+	1a/1b/1b
A233 Draaihals	+/+/hervest	-~/~/+	=~/~/+	+/~/~/+	1a/1b/1b
A236 Zwarte specht	=~/~/400p.	=~/~/~	=~/~/~	=~/~/+	1a/1b/1b
A246 Boomleeuwerik	=~/~/2400p.	=~/~/~	=~/~/~	+/~/~/+	1a/1a/1a
A255 Duinpieper	+/+/hervest	-~/~/~	=~/~/~	+/~/~/~	1a/1b/1b
A277 Tapuit	+/+/100p.	-~/~/~	=~/~/~	+/~/~/~	1a/1b/1b

5.5.8

De uitgebreide set PAS-maatregelen is opgenomen in de gebiedsanalyse (en ook integraal opgenomen in het beheerplan) en is als volgt:

PAS-Maatregelen	Ten behoeve van	Potentiele effectiviteit (*)	Respons tijd (jaar) (**)	Opp./lengte maatregel	Frequentie uitvoering 1e PAS (***)	Frequentie uitvoering 2e/3e PAS (***)
M1b Plaggen venoever	H3130 Zwakgebufferde vennen	3	1-5	± 300m ² /jaar voor beide	Cyclisch	Cyclisch
	H3160 Zure vennen	3	1-5			
M2b Lokale drukbegrazing met gehoede schapen	H4010A Vochtige heiden	2	1-5	± 10ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M3a Maaien en afvoeren	H3160 Zure vennen	3	< 1	± 1ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M3b Opslag verwijderen	H2310 Stuifzandheiden met struikheide	3	< 1	± 45ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H2320 Binnenlandse kraaiheidbegroeiingen	3	< 1	± 10ha/jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H2330 Zandverstuivingen	3	< 1	± 119ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H4010A Vochtige heiden	3	< 1	± 5ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H4030 Droge heiden	3	< 1	± 545ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H5130 Jeneverbesstruwelen	3	< 1	± 7ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H6230 Heischrale graslanden	3	< 1	± 14ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H7110B Actieve hoogvenen	2	1-5	± 2ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H7140A Overgangs- en trilvenen	2	< 1	± 0,1ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H7150 Pionieervegetaties met snavelbiezen	3	< 1	± 0,5ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M3c Verwijderen organische sedimenten (baggeren)	H7230 Kalkmoerassen	3	1-5	0,2 ha/6jaar	cyclisch	cyclisch
	H3130 Zwakgebufferde vennen	3	1-5	± 0,25ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H3160 Zure vennen	3	1-5	± 0,1ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M3d Bodem geschikt maken voor kieming jeneverbes (strooisel verwijderen)	H5130 Jeneverbesstruwelen	2	< 1	± 2 ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M3e Verwijderen exoten	H3130 Zwakgebufferde vennen	3	< 1	± 3ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M4a Vrijstellen venoever	H3130 Zwakgebufferde vennen	3	< 1	± 300m ² /jaar voor beide	Cyclisch	Cyclisch
	H3160 Zure vennen	3	< 1		Cyclisch	Cyclisch
M4b Terugdringen beuk in eikenbossen	H9190 Oude eikenbossen	3	< 1	± 30ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M4c Exoten (bomen) verwijderen	H9190 Oude eikenbossen	3	< 1	± 15ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M4d Bos kappen tbv corridors (herstel connectiviteit)	H4010A Vochtige heiden	3	5-10	± 200ha voor 2 HTs tesamen	Eenmalig	--
	H4030 Droge heiden	3	5-10			
M4e Populieren kappen	H91E0C Vochtige alluviale bossen	3	< 1	± 1ha /6 jaar	Cyclisch	Cyclisch
M4g Kappen bos (herstel winddynamiek)	H2330 Zandverstuivingen	3	< 1	± 25ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M5 Omvorming dennenbos op oude bosgronden (ingrijpen soortensamenstelling)	H9120 Beuken-eikenbossen met Hulst	3	> 10	± 150ha voor beide typen tesamen	Eenmalig	
	H9190 Oude eikenbossen	3	> 10			
M7 Bekalken en/of belemen	H4010A Vochtige heiden	2	1-5	± 5ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
	H6230 Heischrale graslanden	3	1-5			

M7a Bekalken inzijgebieden	H3160 Zure vennen	3	1-5	± 50ha /jaar voor deze 2 HTs tesamen	Cyclisch	Cyclisch
	H6230 Heischrale graslanden	3	1-5			
M7b Bekalken na plaggen						
M7b Bekalken na plaggen	H4030 Droge heiden	3	1-5	± 5ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M8 Belemen (toevoegen basische stoffen)	H6230 Heischrale graslanden	3	1-5	± 5ha /jaar	Cyclisch	Cyclisch
M9 Herstel hydrologie Wisselse Veen	H7140A Overgangs- en trilvenen	3	1-5	nader uit te werken	Eenmalig	--
M13 Terugdringen uitspoeling meststoffen in inzijgebied	H91E0C Vochtige alluviale bossen	2	>10	± 45ha	Eenmalig	--
M14 Uitplanten, stekken en/of zaaien jeneverbes	H5130 Jeneverbesstruwelen	2,5	1-5	± 1,5ha	Eenmalig	--
M15 Plan voor no regret maatregelen Zwarte specht	Lgt 13 en Lgt 14		1-5	Nader uit te werken	eenmalig	--
M16 Onderzoek naar voedselrelaties Wespandief		n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	--

Tabel 9.1 PAS-Maatregelen voor de verschillende habitattypen (Effectiviteit, responstijd en toepassing)

Zie ook bijlage 1 Aanvullende Passende beoordeling stikstofdepositie 2025.

5.5.9 Zoals in hoofdstuk 3 toegelicht, meent de Minister dat als uitgangspunt mag worden genomen dat de beoogde herstelmaatregelen naar behoren werden uitgevoerd. Ten overvloede wijst de Minister erop dat de landelijke monitoringsrapportage⁶³ ook geen aanwijzingen bevat dat er bijsturing noodzakelijk was voor de habitattypen in de Veluwe. Hierdoor mocht de Minister er eens te meer op vertrouwen dat het uitvoeren van maatregelen volgens planning verliep en de conclusies uit de gebiedsanalyse nog steeds geldig waren ten tijde van vaststellen TB 2022. Er was ten tijde van het vaststellen van het TB 2022 wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel dat verslechtering werd voorkomen, mits de voorziene daling van stikstofdepositie plaatsvond.

Daling achtergronddepositie

5.5.10 De Gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, geeft aan dat het essentieel is dat de stikstofneerslag gaat dalen. Uit de Gebiedsanalyse volgt dat de indertijd voorziene daling voldoende is om verslechtering te voorkomen. Als (conservatief) uitgangspunt wordt gehanteerd dat dit de minimaal noodzakelijke daling is van stikstofdepositie die binnen afzienbare termijn moet plaatsvinden.

5.5.11 De gebiedsanalyse uit 2017 ging uit van een daling van de totale depositie zoals bepaald met behulp van AERIUS Monitor 2016L:

“De stikstofdepositie bedraagt in de referentiesituatie (2014) gemiddeld 1.940 mol/ha/jaar. Op grond van de berekeningen van AERIUS M16L zal de gemiddelde stikstofdepositie in 2020 gedaald zijn naar 1.800 mol/ha/jaar en in 2030 naar gemiddeld 1.643 mol/ha/jaar.”

5.5.12 Voor de volledigheid is die depositiedaling vergeleken met de daling zoals bekend ten tijde van het vaststellen van het TB 2022, in AERIUS Monitor 2021. Uit deze vergelijking volgt dat AERIUS Monitor 2021 uitgaat van een **sterkere daling** richting 2030 dan AERIUS Monitor 2016L. De totale gebiedsgemiddelde daling van

⁶³ Landelijke monitoringsrapportage Natura 2000 en stikstof 2020, BIJ12, Maart 2021. Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Landelijke-monitoringsrapportage-Natura-2000-en-Stikstof-2020-inclusief-bijlagen.pdf>.

depositie in 2030 op basis van AERIUS Monitor 2021 is in de Veluwe 191 mol/ha/j sterker dan de daling waarvan de gebiedsanalyse uitging, zie hoofdstuk 3.4. Dat betekent dat nieuwe inzichten in de daling van de depositie ten tijde van het TB2022 ook geen enkele aanleiding gaven om te twijfelen aan de actualiteit van de conclusie in de gebiedsanalyses en er geen sprake was van een (dreigende) verslechtering en verstoring met significante gevolgen in de Veluwe.

- 5.5.13 **Conclusie:** Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, volgt dat met andere maatregelen gekomen wordt tot de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn. De beschikbare AERIUS-monitorgegevens ten tijde van vaststelling van het TB bevestigen dit beeld. Derhalve is de conclusie dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers niet nodig is als passende maatregel voor natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Veluwe en dat deze maatregel als mitigerende maatregel in de passende beoordeling betrokken mocht worden.

5.6 Binnenveld

Inleiding

- 5.6.1 Natura 2000 Binnenveld (111 ha) gelegen in de Gelderse Vallei bestaat uit twee deelgebieden, namelijk de Bennekomse Meent en De Hel/De Blauwe Hel of ook De Hellen genoemd. De Bennekomse Meent is een graslandgebied oostelijk van De Grift in provincie Gelderland, De Hellen is een moerasgebied ten zuidoosten van Veenendaal in provincie Utrecht. Het Binnenveld bestaat uit een afwisseling van bos, rietland, struweel en open landschap. Vooral de goed ontwikkelde blauwgraslanden en trilvenen in het gebied zijn van nationaal en internationaal belang. Het gebied wordt gevoed door baserijk kwelwater afkomstig van de Veluwe en in mindere mate van de Utrechtse Heuvelrug, dat ervoor zorgt dat er gebufferde, schrale bodems aanwezig zijn. Beide onderdelen van het gebied zijn restanten van een voorheen uitgestrekt blauwgraslandgebied in de Gelderse Vallei, dat in het verleden als gemeenschappelijk bezit van de bevolking van Bennekom en Wageningen als hooiland werd gebruikt. De deelgebieden liggen langs het riviertje de Grift, de Bennekomse Meent aan de oostzijde en De Hel aan de westzijde, dat incidenteel bij hoge waterstanden buiten zijn oevers treedt.
- 5.6.2 In de PB2022 is reeds een effectbeoordeling opgenomen voor habitattypen en leefgebieden van soorten in het Binnenveld waar als gevolg het project A27/A12 Ring Utrecht sprake is van een stikstofdepositiebijdrage in een situatie met een (naderende) overschrijding van de kritische depositiewaarde. Uit de effectbeoordeling blijkt dat (significant) negatieve gevolgen als gevolg van de projectbijdrage zijn uit te sluiten voor blauwgraslanden, maar niet voor trilvenen, veenmosrietlanden en geel schorpioenmos (zie tabel 5.6). Binnen Natura 2000-gebied Binnenveld is, als gevolg van de mitigerende maatregelen, sprake van een afname van stikstofdepositie (zie PB 2022, tabel 8.3.2). Voor dit Natura 2000-gebied blijkt dat de toename van stikstofdepositie als gevolg van het project Ring Utrecht op alle hexagonen van alle drie stikstofgevoelige habitattypen H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen), H7140B Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) en H6410 Blauwgraslanden volledig wordt gemitigeerd. De inzet van de beschikbare saldogevers (de bedrijven in Otterlo, Harskamp en

Voorthuizen) als mitigerende maatregel is voor deze habitattypen en soort effectief. Voor deze habitattypen en soort bevat deze paragraaf een toets aan het additionaliteitsvereiste in relatie tot artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn.

Tabel 5.6: Samenvatting ecologische effectbeoordeling voor habitattypen en soorten met stikstofdepositiebijdrage als gevolg van het project Ring Utrecht voor Natura 2000-gebied Binnenveld waarvoor in PB2022 mitigerende maatregelen zijn ingezet.

	Habitattypen	Conclusie gebiedsanalyse 2017	Effectbeoordeling Ring Utrecht
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	1b	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)	1b	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten
Habitatrictlijnsoorten			
H1319	Geel schorpioenmos	1b	Significant negatieve gevolgen niet uit te sluiten

Gebiedsspecifieke toets additionaliteitsvereiste (6, lid 2)

5.6.3 De gebiedsanalyse (oktober 2017)⁶⁴ van Binnenveld geeft aan:

“De conclusie voor het Binnenveld is dat er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel is dat de instandhoudingsdoelstellingen op termijn kunnen worden gehaald. Behoud is geborgd, dus verslechtering wordt voorkomen. 'Verbetering van de kwaliteit' of 'uitbreiding van de oppervlakte' van de habitattypen of leefgebieden kan in de gevallen waarin dit een doelstelling is in een tweede of derde tijdvak van dit programma aanvangen.”

Ondanks de genoemde overschrijding van de KDW wordt door uitvoering van de maatregelen in dit gebied gewaarborgd dat in tijdvak 1 (2014-2020) geen verslechtering optreedt van de kwaliteit van de aangewezen habitattypen en habitats van soorten.

Om het risico op verslechtering op voorhand uit te sluiten is in de planning van de herstelmaatregelen prioriteit gegeven aan de waterhuishoudkundige maatregelen binnen het Natura 2000 gebied en aan de beheermaatregelen (extra maaien). Door de vroegtijdige uitvoering van deze maatregelen wordt het optreden van een tijdelijke verslechtering voorkomen.”

5.6.4 Het beheerplan geeft aan (maart 2019)⁶⁵:

“Binnen de PAS-gebiedsanalyse van Binnenveld (HaskoningDHV, 2017) is vastgelegd welke maatregelen plaats dienen te vinden en wat daarvan het

⁶⁴ Natura 2000 gebiedsanalyse voor de programmatische aanpak stikstof (PAS) Binnenveld (065), Provincie Utrecht, oktober 2017. Zie: https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Gebiedsanalyses_vigerend/065_Binnenveld_gebiedsanalyse_30-10-2017_UT.pdf.

⁶⁵ Natura 2000 beheerplan Binnenveld, vastgesteld door GS Utrecht op 12 maart 2019 en GS Gelderland op 26 maart 2019. Zie: https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2020-03/beheerplan_binnenveld.pdf.

effect is. De maatregelen uit de PAS zijn uitgewerkt en de uitwerking is opgenomen in dit beheerplan.”

Natuurherstelmaatregelen

5.6.5 Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, volgt dat voor alle betrokken habitattypen geldt dat effecten als gevolg van overbelasting voorkomen konden worden via effect- en/of systeemgerichte maatregelen:

“Als gevolg van de maatregelen wordt bij alle bestaande habitattypen de neerwaartse trend (verdroging, verzuring, vermessing) omgebogen. Uit het geohydrologisch onderzoek blijkt dat in 40% van het gebied waar de habitattypen voorkomen de hydrologische standplaatsfactoren volledig zullen voldoen aan de standplaatsseisen [RHDHV 2014]. In het resterende deel wordt de neerwaartse trend ook omgebogen: de grondwaterstanden worden verhoogd en er wordt op een deel kwel genereerd.”

Tabel blz. 101 Gebiedsanalyse Binnenveld:

Tabel 20 Conclusies effectiviteit maatregelenpakketten. De indeling in categorieën (laatste kolom) gaat ervan uit dat de noodzakelijke maatregelen daadwerkelijk worden uitgevoerd. Grize cellen: de uitbreiding of verbetering is geen Natura 2000-doel voor het betreffende habitatype.

Habitatype	overschrijding KDW 2010	overschrijding KDW 2030	doelstelling haalbaar?							Cate- gorie
			Behoud (PAS / N2000)		evt. verbetering/uitbreiding (N2000)					
			behoud opp / kwal		verbetering kwal		uitbreiding opp			
		huidig beheer / maatr	evt extra beheer / maatr	huidig beheer / maatr	evt extra beheer / maatr	huidig beheer / maatr	evt extra beheer / maatr			
H6410 Blauw- graslanden	++	++	Nee	ja*	nee	ja*	nee	ja	1b	
H7140A Trilvenen	++	+	Nee	ja*	nee	ja*	nee	ja	1b	
H7140B Veen-	++	++	Nee	ja*	nee	ja*	nee	ja	1b	
H3193 Geel schorpioenmo	++	+	Nee	ja*	nee	ja*	nee	ja	1b	

- geen overschrijding KDW

(+) overschrijding KDW op < 5% van de oppervlakte

+ overschrijding KDW op < 50% van de oppervlakte

++ overschrijding KDW op > 50% van de oppervlakte

de uitbreiding of verbetering is geen Natura 2000-doel voor het betreffende habitatype

* Als uit monitoring blijkt dat er toch nog sprake is van een neerwaartse trend worden aanvullende maatregelen genomen.

** De beoordeling van de KDW-overschrijding van de soort H3193 Geel schorpioenmos is onzeker omdat de verspreiding niet in Aeries is opgenomen. De beoordeling is gelijk gesteld aan die van H7140A Trilvenen.

5.6.6 De uitgebreide set PAS-maatregelen is opgenomen in de gebiedsanalyse (en ook integraal opgenomen in het beheerplan) en is als volgt:

Tabel 15 Overzicht effectiviteit, duurzaamheid en kansrijkdom van PAS-maatregelen per habitatype.

Habitat-type	Maatregelen	Effectiviteit	Herhaalbaarheid	Respons-tijd
H6410	<ul style="list-style-type: none"> Opzetten van sloten in het Natura 2000 gebied en dempen, afdammen en verondiepen van sloten rond het Natura 2000-gebied Binnenveld Indien uit monitoring blijkt dat aanvullende maatregelen nodig zijn worden in de tweede planperiode bij voorkeur kwelputten geplaatst 	Groot	Eenmalig/ permanent	1 tot 5 jaar
	<ul style="list-style-type: none"> Kade aanleggen om inundatie Grift te voorkomen 	Groot	Eenmalig/ permanent	
	<ul style="list-style-type: none"> Kade aanleggen om inundatie Grift te voorkomen 	Waarschijnlijk groot	Eenmalig/ Permanent	Meer dan 10 jr.
	<ul style="list-style-type: none"> Kappen van 6 ha bos in De Hellen ten behoeve van uitbreiding van alle habitattypen 	Klein	Eenmalig/	<5-10 jaar
	<ul style="list-style-type: none"> Indien uit monitoring blijkt dat dit noodzakelijk is, wordt in de Bennekommermeent opgebracht zand verwijderd (Extra) maaien 	Klein	Eenmalig/ Permanent	<5-10 jaar
H7140A	<ul style="list-style-type: none"> (Extra) maaien 	Matig	Jaarlijks	<1 jaar
	<ul style="list-style-type: none"> Dempen, afdammen en verondiepen van sloten in Natura 2000-gebied Binnenveld Indien uit monitoring blijkt dat aanvullende maatregelen nodig zijn worden in de tweede planperiode bij voorkeur kwelputten geplaatst 	Groot	Eenmalig/ Permanent	5-10 jaar
	<ul style="list-style-type: none"> Indien uit monitoring blijkt dat aanvullende maatregelen nodig zijn worden in de tweede planperiode bij voorkeur kwelputten geplaatst 	Groot	Eenmalig/ Permanent	5-10 jaar
	<ul style="list-style-type: none"> Kade aanleggen om inundatie Grift te voorkomen (Extra) maaien Kappen van 6 ha bos in De Hellen tbv uitbreiding van alle habitattypen 	Waarschijnlijk groot	Eenmalig/ Permanent	Meer dan 10 jr.
H7140B	<ul style="list-style-type: none"> (Extra) maaien 	Matig	Jaarlijks	<1 jaar
	<ul style="list-style-type: none"> Kappen van 6 ha bos in De Hellen tbv uitbreiding van alle habitattypen 	Klein	Eenmalig	>10 jaar
	<ul style="list-style-type: none"> Dempen, afdammen en verondiepen van sloten in Natura 2000-gebied Binnenveld Indien uit monitoring blijkt dat aanvullende maatregelen nodig zijn worden bij voorkeur kwelputten geplaatst (Extra) maaien 	Matig	Eenmalig/ Permanent	>10 jaar
	<ul style="list-style-type: none"> (Extra) maaien 	Groot	Jaarlijks	<1 jaar

5.6.7 Concluderend stelt de gebiedsanalyse dat:

“De maatregelen voor het Binnenveld bestaan uit hydrologisch herstel, het tegengaan van eutrofiering door oppervlaktewater, en beheersmaatregelen. De eerste ingreep in het gebied om hydrologisch herstel te realiseren is het opzetten van peilen, afdammen en verondiepen van greppels in het Natura 2000 gebied en sloten en greppels rondom het Natura 2000 gebied. Het effect daarvan is dat de grondwaterstanden in het hele Natura 2000-gebied omhooggaan, dat de totale kwel naar het Natura 2000 gebied enigszins vermindert, maar dat de kwel die er nog is naar de wortelzone stroomt en aan maaiveld wordt afgevoerd. Als gevolg van de maatregelen wordt in het hele aangewezen areaal de neerwaartse trend (verdroging, verzuring, vermesting) omgebogen.”

- 5.6.8 Zoals in hoofdstuk 3 toegelicht, meent de Minister dat als uitgangspunt mag worden genomen dat de beoogde herstelmaatregelen naar behoren werden uitgevoerd. Ten overvloede wijst de Minister op het volgende. De landelijke monitoringsrapportage⁶⁶ beschrijft voor het habitatype trilvenen een onverwachte ontwikkeling. Voor deze onverwachte ontwikkeling zijn acties en bijsturing geformuleerd waaronder:
- “De locatie bestaat uit twee eventueel te saneren vuilstorten. Een wordt in 2020 uitgevoerd. Naar aanleiding van die ervaring wordt bekeken of de tweede ook op dezelfde wijze gesaneerd gaat worden. Oplossing: Er wordt hard gewerkt aan deze sanering. Het is erg ingewikkeld wat de juiste beslissing is, ook voor het behoud van de habitatypen overigens.”
- 5.6.9 Ten tijde van het TB2022 was de sanering op beide locaties uitgevoerd.⁶⁷ De rapportage bevat verder geen aanwijzingen dat de bijsturing onvoldoende zou zijn voor de habitatypen in het Binnenveld. Evenmin bevat de rapportage een bijstelling van de conclusie dat behoud van alle natuurwaarden in het gebied geborgd is. Hierdoor mocht de Minister er eens te meer op vertrouwen dat de conclusies uit de gebiedsanalyse nog steeds geldig waren ten tijde van vaststellen TB 2022. Er was ten tijde van het vaststellen van het TB 2022 wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel dat verslechtering werd voorkomen, mits de voorziene daling van stikstofdepositie plaatsvond.
- Daling achtergronddepositie*
- 5.6.10 De Gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, geeft aan dat het essentieel is dat de stikstofneerslag gaat dalen. Uit de Gebiedsanalyse volgt dat de indertijd voorziene daling voldoende is om verslechtering te voorkomen. Als (conservatief) uitgangspunt wordt gehanteerd dat dit de minimaal noodzakelijke daling is van stikstofdepositie die binnen afzienbare termijn moet plaatsvinden. Voor de brongerichte generieke maatregelen wordt verwezen naar het PAS.

---

⁶⁶ Landelijke monitoringsrapportage Natura 2000 en Stikstof 2020, BIJ12, maart 2021. Zie: <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2023/11/Landelijke-monitoringsrapportage-Natura-2000-en-Stikstof-2020-inclusief-bijlagen.pdf>.

⁶⁷ Natuurherstel Binnenveld Utrecht Winter 2021, Toelichting inrichtingsplan, Staatsbosbeheer. Zie: <https://www.staatsbosbeheer.nl/-/media/binnenveld/brochure-ip-binnenveld.pdf>. De Rijnpost.nl, Provincie saneert oude stortplaats in de Hellen, 22 oktober 2020. Zie : <https://www.derijnpost.nl/nieuws/algemeen/709749/provincie-saneert-oude-stortplaats-in-de-hellen>.

- 5.6.11 De gebiedsanalyse uit 2017 ging uit van een daling van de totale depositie zoals bepaald met behulp van AERIUS Monitor 2016L:
- “In de periode tot 2020 daalt de depositie binnen het gebied met ongeveer 89 mol N/ha/jaar, en in de periode 2020-2030 met circa 130 mol N/ha/jaar.”
- 5.6.12 Voor de volledigheid is die depositiedaling vergeleken met de daling zoals bekend ten tijde van het vaststellen van het TB 2022, in AERIUS Monitor 2021. Uit deze vergelijking volgt dat AERIUS Monitor 2021 uitgaat van een **sterkere daling** richting 2030 dan AERIUS Monitor 2016L. De totale gebiedsgemiddelde daling van depositie in 2030 op basis van AERIUS Monitor 2021 is in het Binnenveld 114 mol/ha/j sterker dan de daling waarvan de gebiedsanalyse uitging, zie hoofdstuk 3.4. Dat betekent dat nieuwe inzichten in de daling van de depositie ten tijde van het TB2022 ook geen enkele aanleiding gaven om te twijfelen aan de actualiteit van de conclusie in de gebiedsanalyses en er geen sprake was van een (dreigende) verslechtering en verstoring met significante gevolgen in het Binnenveld.
- 5.6.13 **Conclusie:** Uit de gebiedsanalyse, waar het beheerplan op is gestoeld, volgt dat met andere maatregelen gekomen wordt tot de noodzakelijke daling van stikstofdepositie binnen afzienbare termijn. De beschikbare AERIUS-monitorgegevens ten tijde van vaststelling van het TB bevestigen dit beeld. Derhalve is de conclusie dat de (gedeeltelijke) beëindiging van de saldogevers niet nodig is als passende maatregel voor natuurwaarden in het Natura 2000-gebied Binnenveld en dat deze maatregel als mitigerende maatregel in de passende beoordeling betrokken mocht worden.

6 Compensatie

6.1 Bruto-compensatie

6.1.1 Zoals in paragraaf 1.2.4 van deze notitie is aangegeven, maakt het bruto-compensatieplan onderdeel uit van Samenwerkingsovereenkomst tussen Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer van november 2020. Het bruto-compensatieplan voorziet in afspraken over compensatie ten aanzien van meerdere habitattypen. Meer specifiek omvat het de nadere uitwerking van de bruto compensatieopgaven voor het Natura 2000-gebied Veluwe als gevolg van de wegprojecten A27/A12 Ring Utrecht en A28/A1 Knooppunt Hoevelaken. Dit betreft de bruto opgaven op basis van de passende beoordeling van beide projecten. Het woord bruto verwijst naar de compensatieopgaven zonder gebruik te maken van mitigerende maatregelen.

6.1.2 Zoals blijkt uit tabel 2.1 van deze notitie, is voor de Veluwe de uitkomst dat zonder de inzet van mitigerende maatregelen voor de hieronder in kolom 1 genoemde habitattypen significante effecten niet zijn uit te sluiten. H4010A vochtige heide vormt een uitzondering hierop. De compensatieopgave in het bruto compensatieplan van H4010A vochtige heide is gerelateerd aan de effectbeoordeling van het project A28/A1 Knooppunt Hoevelaken.

Tabel 6-1 Overzicht maximaal beschikbaar areaal op basis van bruto-compensatieplan (2020) en compensatieopgave (zonder inzet van mitigatie)

Habitatype	Max. beschikbaar areaal in bruto-compensatieplan (2020) in ha	Berekende compensatieopgave (2022) zonder mitigatie in ha (maatgevend jaar 2035)
H2330 Zandverstuivingen	6.45	0,7902
H2310 Stuiyzandheide met struikheide		0,5404
H4030 Droge Heide	13	2,1186
H6230 *Heischrale graslanden	2	0,5000
H5130 Jeneverbesstruwelen	1	0,0130
H9190 Oude eikenbossen	7	1,2865
Potentiële opgave knooppunt Hoevelaken		
H4010A Vochtige heide	1.3	0,0300

6.1.3 In kolom 3 is de berekende compensatieopgave weergegeven volgens het StikstofEffectvoorspellings Model (SEM 3.1, Goderie & Vertegaal, 2020). Voor H6230 is toepassing van de SEM-methodiek niet bruikbaar. De in het compensatieplan genoemde opgave bedroeg 0.02 ha; op basis van TB2022 is de opgave met expert judgement bepaald op 0.5 ha. In Kolom 2 is als uitkomst van het bruto-compensatieplan opgenomen het totaalareaal van de geschikte locaties waarop de afzonderlijke compensatieopgaven kunnen worden gerealiseerd. Daaruit blijkt dat in

ieder geval voor de habitattypen H6230, H4030, H9190, H2330, H2310 en H5130 er voldoende geschikt areaal beschikbaar is.

- 6.1.4 Kortom, voor deze habitattypen in de Veluwe waarvoor geldt dat significante gevolgen niet zijn uitgesloten voor mitigatie, kan voorzien worden in de benodigde compensatie. Dit lijkt de Minister relevant voor het geval de Afdeling ten aanzien van deze natuurwaarden tot het oordeel zou komen dat de mitigerende maatregelen niet in de Passende Beoordeling 2022 betrokken mochten worden. De Minister benadrukt evenwel dat dit naar zijn overtuiging niet aan de orde is, omdat in deze notitie uitgebreid is onderbouwd dat voor álle betrokken Natura 2000-gebieden en natuurwaarden geldt dat aan het additionaliteitsvereiste is voldaan.